

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Esbjerg
og omegn
samt
slægten
Esbjerg

**ESBJERG OG OMEGN
SAMT SLÆGTEN ESBJERG**

Niels Christensen Esbjerg.
Født den 24. juli 1819.

Karen Esbjerg.
Født den 27. marts 1820.

Kirsten Esbjerg.
Født den 25. marts 1831.

Niels Esbjerg og børn fotografert den 24. juli 1894.

1. række: Mads, Ane, Kirsten Esbjerg, Niels Esbjerg, Ane Kirstine.
2. række: Søren, Christen, Kirstine, Christian, Dorte Marie, Jens, Peder.

ESBJERG OG OMEGN
SAMT SLÆGTEN ESBJERG

AF
CIVILINGENIØR
NIELS ESBJERG

I kommission hos
ENGER S HANSENS BOGHANDEL
ESBJERG 1950

INDLEDNING

Fra min tidligste ungdom har slægtskabsforhold haft min store interesse. Som dreng har jeg opmærksomt hørt ældre folk fortælle om slægtsforbindelser og om forskellige oplevelser i deres egen og andres levetid, og det er vel ikke underligt, at jeg særlig har lagt mærke til tildragelser vedrørende min egen slægt og egn. Selv at skrive noget har jeg aldrig tænkt på, og da en farbroder for ca. 15 år siden opfordrede mig til at skrive noget om slægten, sagde jeg nej med den begrundelse, at et sådant arbejde lå helt uden for mit virkefelt.

For ca. 4 år siden blev jeg ved en lejlighed atter opfordret dertil og sagde atter nej; men dermed var jeg ikke færdig med den sag, der kom nye tilskyndelser, så jeg vinteren 1948 måtte til at rangere min bedstefaders efterladte papirer og min egen hukommelse.

Kilden til det her skrevne er i første række Niels Esbjergs efterladte notesbøger og gamle dokumenter og så desuden, hvad jeg har hørt ældre folk fortælle om slægten og begivenheder af kulturel betydning, der knytter sig til egnen omkring Esbjerg.

Stamtavlen for Niels Esbjerg og hans første hustru, Karen Jensen, er foranlediget udarbejdet af min fætter forstander Niels Esbjerg, Blangstedgård, i hvis lod det vel nok var falden at skrive slægtens historie, om ikke døden havde indhentet ham i en alt for ung alder. Stamtavle for Niels Esbjergs anden hustru findes ikke.

Det har ikke været min opgave at tegne et glansbillede af de gamle; men jeg har nøje holdt mig til, hvad der er mig fortalt, uden at lægge til eller trække fra. Om de yngre har jeg kun skrevet lidt, idet jeg har tænkt mig, at de nulevende, der har interesse for sagen, kan købe bogen og vedhæfte

blade, hvorpå der så kan skrives, hvad der har særlig interesse for den pågældende, eventuelt oplæbes billeder.

Niels Esbjergs bøger er skrevet med gotiske bogstaver, og i regnskabet er følgelig før 1875 benyttet det gamle møntsysteem (rigsdaler, mark og skilling), hvilket jeg delvis har omsat til det nugældende kroner og øre. Læsning af skriften har været en del besværliggjort ved de gotiske bogstaver og ved, at Niels Esbjerg har fulgt sine egne retskrivningsregler. For regnskabets vedkommende er udbetalingen som regel angivet ved en kraftig overstregning af det debiterede.

Arealberegningen efter de gamle mål er bevaret.

1 alen = 2 fod = 0,628 meter (m).

1 □ alen = 0,4 □ meter.

1 tønne (td.) land = 0,5516 hektar (ha.).
= 14000 □ alen (al.).

Antagelig kan det skrevne have interesse for andre end slægten Esbjergs medlemmer, idet det samme for en del kunne være skrevet om andre bønder, der har levet på samme tid under lignende forhold.

En del handler tillige om selve egnen.

Bortset fra nogle få tilføjelser er det skrevet 1948.

København, april 1950.

Niels Esbjerg,
civilingeniør.

Betænk, at livet her er kort,
at døden er vis,
at evigheden er lang.

NIELS C. ESBJERGS FORÆLDRE

Faderen, gårdejer Christen Nielsen, er født i Måde den 24/11 1789 og døde samme sted den 1/12 1856, gift den 22/11 1817 med Anne Sørensen, født den 31/1 1796 i Esbjerg og død i Måde den 5/12 1856.

Christen Nielsen blev kaldt Måde Tyrk eller »æ Tyrk«, hvorfra det navn stammer, vides ikke. Måske har han en tid opholdt sig i udlandet, eventuelt som marinesoldat, eller måske var det et simpelt øgenavn, givet ham af mindre venligsindede som belønning for de af ham udelte mange øgenavne. Han var meget frygtet på grund af sin bidende satire og sit skarpe blik for folks fejl og mangler. Han delte øgenavne ud til så at sige alle i sognet, ja endog til flere i nabosognene, især i Skads sogn. Det var en almindelig tale, at den, der kunne gå uskændet gennem Måde, kunne også gå ubrændt gennem helvede. Det blev sagt med henblik på Christen Niensens skarpe øje og satiriske bemærkninger. Selv de unge piger i sognet slap ikke alle fri for hans skarpe tunge, men fik et tillægsnavn. Alene at titulere en bondepige, der søgte at efterligne bypigerne, med frøken, var nok til at få hende pilleret ned. I breve og lignende kunne dengang højst benyttes jomfru. Jeg erindrer således navnet smækre frk. S., hvem jeg har kendt som en ældre, meget stilfærdig bondekone. En søster blev bæret med navnet Spejlmaren.

En anden side ved Christen Nielsen var, at han havde vilje og evne til at hjælpe folk, der var kommen i vanskelighed, økonomisk eller på anden måde. Når der var vanskeligheder, skulle de til Måde at søge hjælp hos »æ Tyrk«. Sagen blev så diskuteret, »æ Tyrk« udtrykte sin mening, tit ikke særlig smigrende for den søgende; men som regel udeblev hjælpen ikke. Undertiden ydedes der hjælp i form af et lån, og ved hans død fandtes i hans regnskab flere gamle værdiløse fordringer.

Jeg erindrer, at vi hjemme i Boldesager, da jeg var ca. 10 år, havde en tækkemand, der hed Peder Christian Andersen, han blev en formiddag kaldt ned fra husets tag og anmodet om at underskrive et dokument som vitterlighedsvidne, hvad han meget energisk nægtede at gøre. Skrive sit navn kunne han ikke, og sætte sit navn under med ført pen ville han ikke. Da han derpå gik ud til sit arbejde, fortalte han mig, at han for mange år siden havde lovet sin forlængst afdøde fader, at han aldrig ville skrive under på noget. Grunden til, at faderen havde taget det løfte af ham, var, at faderen med ført pen havde sat sit navn under en skrivelse, hvis indhold var ham fejlagtigt angivet, og derved var han lige ved at miste alt, hvad han ejede og havde. Faderen måtte da i sin knibe af sted til »æ Tyrk« i Måde, der først bebrejdede ham, at han havde sat sit navn under på noget, han ikke kunne læse. Ja, »æ Tyrk« skældte ud; men han fik sagen ordnet, så min fader beholdt sin ejendom, og han var »æ Tyrk« taknemlig hele sit liv. Ja, føjede Peder Christian til, »æ Tyrk« var en klog mand, næsten lige så klog som en prokurator, han kunne også opsætte aftægtsbreve og skrive slutsedler, når der blev handlet med ejendomme; tillige var han lægdsmand. Det var Peder Christians ret enfoldige beretning. Han vidste ikke, at »æ Tyrk« var min oldefader, og jeg vidste det heller ikke selv dengang.

Noget lignende har jeg hørt fortælle af andre, både om gratis vinkel-skrivervirksomhed og om hjælp som råd og pengeydelse til folk, der var kommet i »klemme«. Alt efter fleres fortælling må Christen Nielsen have været en både meget særpræget og meget stejl natur, men tillige et godt stykke foran datidens bønder. Foruden foranførte har jeg også en anden gang hørt ham omtale som lægdsmand, men har ikke nogen officiel bekræftelse på, at det passer.

Han opdrog sine børn strengt, der var disciplin i hjemmet, de lærte nøjsomhed og blev ikke forskånet for hårdt arbejde fra deres tidligste ungdom, hvad sønnernes meget foroverbøjede legemer tydeligt bar vidnesbyrd om. Han førte bog over begivenheder i hjemmet samt regnskab over sit landbrug og søgte at indprente sine børn, at en sådan bogføring var nødvendig.

Ofte hører man den bemærkning: »Vi skal ikke have noget med herfra, der er ingen lommer i ligtøjet.« Christen Nielsen var ikke helt af denne opfattelse. Han havde til sin ligbegængelse ladet sy et sæt tøj af hvidt, uval-

ket vadmæl med lommer, hvori skulle lægges nogle af ham bestemte pengestykker, brød og snaps m. m., tillige havde han ladet sin ligkiste forarbejde, den havde spær i låget, da han ville sikres imod, at låget pressesedes itu, og han fik jord i ansigret. Hele herligheden blev opbevaret på loftet til hans død på fødegården i Måde den 1/12 1856.

I disse dage var det ikke ualmindeligt, at ældre folk var ret fortrolige med døden og havde kisten stående færdig. Der fortælles også, at en færdig ligkiste på loftet tit blev anvendt til opbevaring af rugbrød, så rotter og mus ikke kunne gnave i dem. Dengang bagtes der på gårdene rugbrød for en måned eller halvanden på en gang.

Mange vil nu tænke, at hjemmebagt rugbrød gemt en måned må da være blevet frygtelig tørt, næsten ikke til at spise; men det var ikke tilfældet. Tit tænker jeg tilbage på min moders rugbrød med skorpen sprød og krummen blød og ønsker mig et par skiver deraf. Moder brugte som alle på landet surdej og tillige en speciel behandling (skoldning) af dejgen, som hun havde lært, da hun tjente på Esbjerggården.

Ofte tænker jeg på den ærbødighed, hvormed de gamle behandlede brødet, en Guds gave, sagde de.

Som en ulempe ved kun at bage en gang månedlig kan nævnes, at de sidste brød om sommeren blev mugne, men så blev der sagt, at lidt mug er godt, det værste skar man bort.

Er mug sundt? Jeg ved det ikke.

Det var ikke ualmindeligt i tidligere tid, at når det trak ud med helbredelsen af en patient med lungebetændelse, og lægen så betænkelig ud, at patientens pårørende da tog sagen i egen hånd, skræbde noget mug af en fugtig væg (muligvis i karlekammeret) og gav den syge det med god virkning. Feberen forsvandt.

Kuren med mug blev anvendt på mig, da jeg 6½ år gammel havde lungebetændelse. Forinden havde min plejemoder sikret sig ved at sy min ligskjorte; men den blev der ingen brug for den gang. Var det nu lægens medicin eller muggen, der havde den gode virkning? Hvad man tidligere har tænkt om anførte kur, må måske revideres efter opfindelsen af penicillin.

De gamle havde mange underlige råd. Her skal gratis anføres et råd for

engelsk syge (rachitis) hos børn. Barnet skulle kl. 12 nat afklædt trækkes gennem et hul i en græstørv, skåret på kirkegården?

Samme dag Christen Nielsen døde, gik hans hustru Anne Sørensen syg i seng og døde fire dage derefter, den 5/12 1856, så de to kom i fælles grav. Her anføres, at hun ikke havde sin ligkiste stående parat, så sønnen Peder måtte af sted til Roborghus for at købe brædder til hendes kiste; men det viste sig, at der af de købte brædder manglede et stykke på ca. 3 alen i at være tilstrækkelig, der blev søgt i huset og fundet et stykke, der var ualmindelig harpiksholdigt. Mange år derefter døde en sønnesøn (Peders søn), der blev begravet, hvor bedstemoderen i sin tid blev stedt til hvile. Der fandtes et brædt bevaret, alt andet var fuldstændig fortæret. Peder kendte brættet som det meget harpiksholdige fra hans moders kiste. Det var 2 år før Peders død den 4/2 1924, han var født i Måde den 24/7 1837 og boede hele sit liv på fødegården.

Anne Sørensen var en meget stilfærdig kvinde, afholdt i sin omgangskreds for sin venlighed og hjælpsomhed. Hun var født på Esbjerggården ligesom sin moder og bedstefader, muligvis har gården længere tilbage i tiden været familiens eje. Hendes moder og bedstefader førte begge navnet Esbjerg.

NIELS C. ESBJERGS SØSKENDE

Christen Nielsen og Anne Sørensen havde 6 børn, jeg har kendt disse seks som ældre mennesker og har ikke hørt tale om, at der skulle have været flere. Den ældste var Niels, om hvem der skal berettes i det følgende, dernæst Søren, der var gårdejer i Boldesager, og den yngste Peder, der fik fødegården i Måde, der vist endnu ejes af hans sønnesøn. Desuden var der tre døtre, Stine, gift i Janderup, første gang med gårdejer Søren Pedersen, anden gang med N. P. Frandsen, der overlevede hende, hun havde ingen børn i sit ægteskab. Dorte, gift med gårdejer Hans Nielsen i Jerne. Sidstnævnte var en ualmindelig stor og kraftig mand, han fik under anlæget af Esbjerg havn tilkendt politimyndighed af herredskontoret i Varde og erhvervede sig derved titlen »æ Stodderkonge«, hvilket dengang var den populære betegnelse for en landpolitibetjent, hvad han jo var. Det var beboer-

ne, der af frygt for optøjer fra de tilrejsende havnearbejdere fik sognerådet for Jerne-Skads kommune til at søge Varde herredskontor om tilladelse til oprettelse af denne politistilling. Inden Hans Nielsen blev politibetjent, gik han under navnet Hans Fuglbæk efter sin fødeby. Af børn i dette ægteskab har jeg kun kendt en søn Christen Nielsen, der var snedker i Jerne. Den yngste af døtrene var født den 11/1 1832 og døde den 17/1 1890. Hun blev gift med Hans Mortensen, gårdejer i Skads (Trekanten), han blev født den 12/3 1829 og døde den 18/3 1892. Flere børn døde unge, kun tre sønner nåede den modne alder. Det var Hans Christian Hansen født den 3/11 1866, han overtog fødegården, men solgte den senere og købte en landejendom i Sønner Varde. Anton Hansen født 30/9 1870 var gårdejer i Sadderup, han døde 1930. Søren Hansen blev døvstum under en sygdom som barn. Han lærte skomagerfaget, foretog rejser i udlandet og drev senere antikvitets-handel i København.

Foranførte Søren Christensen, gårdejer i Boldesager, er født den 27/6 1822 og døde i Boldesager den 3/4 1897. Han var tre gange gift. I 1849 med Mette Christensen, der døde efter 3 års ægteskab af tuberkulose, hendes to døtre døde af samme sygdom. Den ene nåede at blive gift, hendes tre børn døde alle i en forholdsvis ung alder. II den 24/4 1852 blev han gift med Maren Jørgensen født 19/3 1831 i Gammelby, død i Boldesager den 19/7 1874, hun var meget agtet og afholdt for sit blide væsen og sin retliniede karakter. Jeg har kendt 8 børn af dette ægteskab, hvoraf kun tre nåede en høj alder. Resten bukkede, ligesom moderen, under for tuberkulose. III gift med Ane Johanne Sørensen født i Nourup, i dette ægteskab var der tre døtre, hvoraf to, Maren og Kirstine, lever endnu. Familien viser et sørgeligt eksempel på følgerne af datidens mangel på viden om nødvendigheden af desinfektion efter sådanne dødsfald. I dette hjem havde kun fem børn og Søren Christensen modstandskraft, så de ikke bukkede under for denne snigende sygdom.

Den yngste af Niels Esbjergs søskende var som før nævnt Jens Peter Christensen, født i Måde den 24/7, 1837 død s. st. den 4/2 1924. Hans hustru Ingeborg var født i Nourup den 13/5 1833 og døde i Måde 9/5 1894. Hun var en søster til Søren Christensens tredje hustru. Der var i ægteskabet flere børn, hvoraf den ældste, Christen Nielsen Christensen, overtog føde-

gården, der senere gik i arv til sønnen Peder, der antagelig ejer den endnu. Gården er gået i arv fra fader til søn i syv slægtled, måske flere. Den ældste af de syv, Thomas Sørensen, er født 1673.

Disse seks søskende var alle ret høje, efter mit skøn 180—185 cm. Niels målte på sessionen $69\frac{3}{4}$ tommer, lig 183 cm. Jeg har aldrig set de tre sønner i deres fulde højde, da de på grund af strengt arbejde i deres tidligste ungdom gik meget foroverbøjede. Sønnerne var af en meget kraftig bygning, men hele deres liv igennem ret magre. Døtrene stod ikke tilbage for sønnerne i legemsbygning, det var nærmest kæmpedamer, bredskuldrede og ret kraftige. I modsætning til sønnerne havde døtrene en ret rank holdning.

NIELS C. ESBJERGS SVIGERFORÆLDRE

Karens forældre

Gårdejer Jens Pedersen, født i Måde den 12/12 1795, død s. st. den 1/1 1866. Han blev gift 1816 med Anne Nielsen, født i Gjesing og døbt i Brøndum kirke den 5/12 1779, død i Måde den 15/2 1865.

Denne gren af familien har jeg hørt mindre omtalt end Christen Nielsens slægt. Efter omtale hørte Jens Pedersen til dem, der skal tolv af til dusinet, medens Anne regnedes for særlig godt begavet. Hun styrede med sikker hånd huset inden døre og tog sig af børnenes opdragelse på en god og fornuftig måde. Hun var absolut den ledende i dette hjem. Jens Pedersen blev kaldt »Stjernekirgeren«, måske hidrørende fra en fejl ved øjenmusklerne måtte han knejse for at se lige frem, så det så ud, som han almindeligvis stirrede op mod himlen. Han var meget særpræget og ualmindelig arbejdsivrig. Således fortælles det, at han aldrig havde tid til at sidde ned, når han spiste sin mad i marken; men sad på hug, højre knæ på jorden og venstre ben bøjet i vinkel, så fodsålen stod på jorden. I denne stilling var han altid klar til at rejse sig hurtigt. Havde han ikke meget at skulle have sagt inden døre, søgte han at tage oprejsning udenfor. Ja selv efter at han var kommen på aftægt efter at have afstået gården til sin søn Niels Jensen, søgte han stadig at blande sig i gårdens drift, så der stadig kom rivninger mellem fader og søn. Dette i forbindelse med, at det gik mindre godt med

gårdens udbytte, førte til, at sønnen solgte sin fødegård 1856. Selv efter at der var kommen en ny ejer på gården, vedblev han at blande sig i gårdens anliggender. Især om sommeren var han meget kritisk overfor kreaturerne pasning på marken, hvilket førte til, at den ny ejer, der synes at have taget sagen på en meget fornuftig måde, lod ham udføre en del af kreaturerne pasning om sommeren, da de var på græs.

En datter fra nabogården har fortalt mig følgende træk: »En dag, efter at Jens Pedersen havde flyttet køerne, tog han en af dem og trak bort med. Ejeren så det hjemme fra gården og tænkte, hvad vil han nu med den? ja, måske til tyreholderen, men Jens Pedersen kom tilbage uden ko. Ejeren spurgte ham naturligvis meget interesseret, hvor koen var henne, hvortil Jens Pedersen svarede, at han havde trukket den ned til gårdejer N. N., han mangler en ko, og vi har nærmest en for meget. »Har du da solgt den?«, blev der spurgt, hvortil han svarede »nej«. »Ja, det er meget godt«, sagde ejeren godmodigt, og der skete vel nok en fornuftig ordning senere med koen.

Alt tyder på, at Jens Pedersen har været en tro og pålidelig mand, der har lagt et stort arbejde i sin bedrift. Hvad begavelse og indsigt angår, var han som folk flest. Derimod syntes Anne efter faldne udtalelser at have været noget over gennemsnittet.

Jens Pedersen havde en ret pæn håndskrift, og skrev han en søndag noget, findes foruden dato og årstal tillige søndagens plads i kirkeåret, således den 28/11 1830, og det er skrevet første advent søndag. Første søndag i advent er faldet på samme dato i 1830 og 1948.

Til yderligere belysning af Jens Pedersen tjener følgende: Det var en gang, efter at jeg var bleven voksen, at jeg overnattede i soveværelset sammen med min fader, jeg lagde da mærke til, at han, da han begyndte at klæde sig af, sagde: »I Guds navn.« De samme ord blev gentaget, da han den følgende morgen begyndte sin påklædning. Jeg spurgte ham da, om han altid under af- og påklædning benyttede disse ord og hvorfor. Jeg fik da følgende svar: »Under et besøg hos min bedstefader i Måde (Jens Pedersen) stillede jeg ham de samme spørgsmål, som du nu har stillet mig, det var under samme forhold, og nu vil jeg svare dig med hans ord. Han sagde: »Jeg tænker altid om aftenen: Mon det er sidste gang, jeg klæder

mig af? og om morgenen: Mon det er sidste gang, jeg klæder mig på? Og det er det fornuftigste at have Gud med i alt, hvad man foretager sig, tænk på det, Jens.« Og nu siger jeg, din fader: »Tænk på det, Niels.«

Ja, jeg har tit tænkt på det siden og talt derom til mennesker, der har erklæret det for sygeligt at tænke således. De har erklæret, at de ville tænke på livet og ikke på døden, de ville tænke på det arbejde, de skulle udføre her i livet o.s.v.

Mon det ikke er frykten for døden, for den sidste fjende, for det endelige punktum for deres virke, der er årsagen til, at mange nutidsmennesker søger at skubbe tanken om døden fra sig? Sandheden er dog den, at døden ikke undlader at tænke på os, hver dag er vi den et skridt nærmere, og inden vi ved af det, har den indhentet os. Det er ikke sygeligt at tænke på døden, tværtimod er det tegn på sundhed. Det er altid tåbeligt at møde en fjende uforberedt, og det er klogt gennem livet at berede sig til den dag, vi ved vil komme. Jens Pedersen tænkte daglig på døden, og så lærte han vel også at løfte blikket til ham, som sprængte dødens lænker og stod op af graven påskemorgen.

Ja, han kaldtes »Stjernekeren«.

NIELS C. ESBJERGS SVOGRE

Karens brødre

Jens Pedersens børn har jeg ikke kendt, men derimod nogle børnebørn. Foruden Karen har jeg kun hørt omtale tre sønner, Peder Jensen, Niels Jensen og Niels Peder Jensen.

Peder Jensen, født i Måde den 22/2 1817, død i Gjesing den 9/8 1875, gift den 16/5 1845 med Karen Thomsen, født i Tjæreborg den 13/4 1815, død i Gjesing den 1/12 1892. Hendes fader var sognefoged i Tjæreborg.

Peder Jensen (kaldet Peder Måde) tilbragte sine sidste ungarledage i Sønderho. Ved indgåelse af sit ægteskab købte han sin moders fødegård i Gjesing af sin morbroders enke, kaldet moster Maren. Gården var i en meget dårlig forfatning efter de for landbruget meget trange år som følge af statsbankerotten 1813. Det er fortalt, at de nygifte kunne ligge i sengen og

tælle stjernerne gennem taget. Det mentes, at Peder Jensen ved en løbskørsel havde pådraget sig skade, der var en medvirkende årsag til hans tidlige død.

I ægteskabet havde Peder Jensen og Karen kun en datter, Ane Pedersen, født den 18/12 1847, død den 1/2 1931. Hun blev den 2/12 1870 gift med den meget ansete bygmester Jens Andersen, født i Gjesing den 22/7 1837, død s. st. den 2/7 1910. Han overtog Anes fødegård og viste sig nu som en ligeså dygtig landmand, som han før havde været bygmester.

Jens Andersen og Ane havde i ægteskabet to døtre, hvoraf den ene døde ca. 16 år gammel, den anden, Edel Andersen, født den 1/8 1873, lever endnu. Hun blev den 26/10 1896 gift med Thue H. Thuesen, født i Gjesing den 18/4 1874, død s. st. den 12/11 1945. Thue var en søn af gårdejer Eskild Thuesen, der var en god ven af Jens Andersen, de var tillige krigskammerater fra 1864. Thue Thuesen overtog hustruens fødegård Søndervang og drev den til sin død. Hans enke, Edel, er vedblivende ejer af gården og forestår dens drift.

Thue H. Thuesen og Edel havde i deres ægteskab 4 børn:

1. Eskild Thuesen, født 25/2 1899. Gårdejer i Gjesing, gift 17/10 1924 med Karla Hansen, født 7/2 1900.
2. Alfred Thuesen, født 29/11 1901. Landsretssagfører i Esbjerg, gift 17/8 1929 med Inger Larsen, født 23/5 1903.
3. Kathrine Thuesen, født 26/11 1903, gift 19/11 1929 med Niels P. Søndergård. Gårdejer i Gjesing, født 9/6 1904.
4. Aksel Thuesen, født 25/8 1906. Gårdejer i Gjesing, gift 6/12 1931 med Gerda Madsen.

Niels Jensen er født i Måde, han døde i Veldbæk 10/4 1875, 56 år gammel. Gift med Ane Sørensen, født i Kjersing 1818, død i Veldbæk 1892. Hun var datter af gårdejer i Kjersing Søren Pedersen og hustru Johanne Jørgensen. I dette ægteskab var der tre sønner: Søren Nielsen, Jens Peder Nielsen og Andreas Nielsen. Her skal nærmere omtales Jens Peder Nielsen, født i Måde den 9/6 1851, død i Veldbæk den 14/11 1924. Han blev den 14/11 1883 gift med Anne Sørensen, født i Boldesager den 26/7 1853, død i Veldbæk 18/7 1941. Hun var datter af Niels Esbjergs broder,

Søren Christensen i Boldesager, og hustru Maren Jørgensen. De havde 2 børn: Niels Søren Nielsen og Anne Nielsen.

Niels Søren Nielsen blev ejer af fødegården i Veldbæk. Han er født den 18/3 1886, gift den 13/10 1911 med Marie Høj, født i Vrøgum den 12/11 1885. 4 børn.

1. Agnete Nielsen, født den 20/7 1912, gift med Hans Chr. Klausen i Janderup den 13/11 1938.
2. Karen Nielsen, født den 25/6 1917, gift med Svend Holm i Jerne den 24/12 1938.
3. Signe Nielsen, født den 28/7 1918, gift med Niels Arne Hansen i Oksvang den 16/5 1942.
4. Henrik Nielsen, født den 27/1 1920, gift med Grethe Slot Hansen den 27/12 1945.

Datteren Anne Nielsen, født i Veldbæk den 27/3 1888, gift I den 13/10 1916 med gårdejer i Andrup Anton N. Esbjerg (II D), der var ingen børn. Gift II den 16/11 1921 med Sofus Sejr Lauridsen, født i Vong den 26/11 1893. I dette ægteskab er en datter Asta Esbjerg Lauridsen, født i Andrup den 31/8 1924, gift med købmand i Varde Niels Aage Pedersen.

Karens tredie broder opholdt sig i Måde til midt i tredserne, da han blev gift og nedsatte sig som vognmand i Nordby på Fanø. Niels Peder Jensen havde ingen børn i sit ægteskab.

Som før anført afstod Jens Pedersen gården til sønnen Niels Jensen, der 1856 solgte den til Kristen Kristensen, kaldet Kristen Brinder, hvilket navn hidrørte fra, at han i sine unge dage havde været karl i et brændevinsbrænderi i Ribe (brinderkarl).

Gården kaldtes brandgården, og Karens yngste broder blev almindelig kaldt Peder Brånd, hvilket navn også blev tillagt senere ejere af gården.

Året 1856 købte Niels Jensen af proprietær Niels Hansen, ejer af Krosgård og Spangsberg mølle, gården matr. nr. 2 a af Veldbæk. Det var et dødsbo med Niels Hansen som værge for flere umyndige børn. Niels Jensen boede på gården til sin død, næste ejer blev sønnen Jens Peder Nielsen, der efterfulgtes af sønnen Niels Søren Nielsen, der atter har overdraget gården til sin søn Henrik Nielsen.

Det er altså fire generationer på mandssiden, der har beboet nævnte gård siden 1856.

Vi vender tilbage til Jens Pedersens gård i Måde. Den nye ejer, Kristen Kristensen (Brinder), solgte halvdelen af marken til en broder, der var vognmand (fodermand kaldtes det dengang) i Ribe. Han byggede derpå, så der blev to brandgårde; men manden, der kom fra Ribe, blev kaldt Niels Riber, så han undgik at få navn efter gården.

Medens vi er i Måde en lille solstrålefortælling. Det var byen Esbjergs 25 års jubilæumsfest den 28. juni 1893. Folk strømmede til i tusindvis fra nær og fjern, desværre også nogle professionelle lommetyve. Kong Christian IX og kronprinsen var ankommen med ekstratog om aftenen den 27. og boede på kongeskibet »Dannebrog«, der lå i havnen. Mange gik om formiddagen den 28. ned på havnen for at se kongeskibet, deriblandt en ældre mand fra Måde, vi kan kalde ham Niels. Han syntes så godt om skibet udvendig, at han også fik lyst til at se det indvendig, hvad han blev forhindret i af vagten. Imidlertid gik kongen og kronprinsen fra borde for ved 11-tiden at foretage en køretur gennem byen. Rask gik vor Niels hen til dem, og på sit jyske mål udtalte han ønsket om at se skibet indvendig. Kongen og kronprinsen opfattede hurtigt det morsomme i situationen og underholdt sig lidt med ham, hvorefter de gav en tjenstgørende ordre til at føre ham rundt på skibet. Nu havde manden den vane at tiltale folk med dig i stedet for du eller De, og følgelig fik kongen og kronprinsen samme tiltale. Da Niels kom i land, stimlede folk sammen om ham og foreholdt ham det frygtelige i, at han havde sagt dig til kongen. Han havde ingen anelse om, hvem han havde talt med, og spurgte betuttet: »Kan man blive straffet derfor?« Nogle mente ja, andre nej. Da Niels havde sundet sig lidt, sagde han: »Det er nu lige meget, kongen er en flink mand, og jeg føler mig overbevist om, at vi har en god konge.« Flere af os gav Niels Riber ret.

NIELS C. ESBJERGS BARNDOM OG UNGDOM

Niels Esbjerg blev født i Måde den 24/7 1819 og døbt samme dag. Han fik i dåben navnet Niels Christensen; men da han blev gift og flyttede ind på sin moders fødegård, blev han almindelig kaldt Niels Esbjerg, et navn,

han blev kendt under til sin død. Hans børn blev døbt Nielsen, og først efter hans død antog de navnet Esbjerg efter indhentet bevilling af 19/10 1896. Han må anses som stamfader for slægten Esbjerg, og navnet Niels bør bevares i slægten.

Han blev vaccineret den 11. oktober 1820 af distriktslæge Monrad i Varde. Efter optegnelser i hans skudsmålsbog var han til eksamen den 31/10 1833 og blev dimitteret til forberedelse til konfirmation med karakter for kundskab meget godt, for opførsel godt, underskrevet af sognepræsten Søren Spandet Hjort samt gårdmændene Morten Hansen og Lambert Hansen. Han blev konfirmeret i Jerne første søndag efter påske den 6/4 1834 med karakter for kundskab og opførsel meget godt og på tredje søndag efter påske samme år delagtiggjort i den hellige nadver.

Fra 30/9 1835 til 30/9 1837 tjente han hos gårdejer Christen Pedersen i Esbjerg, det var nabogården til den gård, han senere blev ejer af. Christen Pedersen erklærer, at han i den tid har opført sig dydig og tro. Dernæst tjente han på Lykkegården hos Søren Thomsen fra Mikkelsdag den 29/9 1838 til samme tid 1840. I skudsmålsbogen får han betegnelsen »en tro tjener«. Herefter fæster han sig bort for to år fra 3/4 1842 til 3/4 1844 til en mand i Hjerting ved navn E. Matthisen. Denne skriver i skudsmålsbogen: Niels Christensen har under sin 2-årige tjeneste vist god og rosværdig opførsel samt med flid udført sit arbejde.

Nævnte bog fortæller således om hans fødsel, dåb, skolegang, konfirmation og første altergang samt om hans tre 2-årige tjenester i tiden fra hans konfirmation den 6/4 1834 til hans giftermål den 27/4 1844. I tiden mellem disse tre tjenester var han karl hjemme hos sine forældre. Bogen fortæller tillige, at i de dage, da der ingen folkeregister var, var det præsten, der førte bog over fra- og tilflytning i de forskellige kommuner. Således skriver pastor Gabriel Kock, præst i Jerne-Skads, den 27/3 1842, idet han (Niels Esbjerg) har taget tjeneste i Guldager sogn, Hjerting by, fra 3/4 1842, at han de sidste 1½ år har været hjemme hos sine forældre og har udvist et godt og sømmeligt forhold samt været til alters i Jerne kirke 21. søndag efter trinitatis f. år, hvilket blev forevist pastor True i Guldager den dag, han tiltrådte tjenesten i Hjerting. Den 4/4 1844, da han rejser tilbage til Jerne sogn, skriver pastor True, at han har opført sig sædeligt

og godt og været til alters 23. søndag efter trinitatis f. år. Dengang var det almindeligt, at et voksent menneske skulle til alters to gange om året. Det blev i sin tid påbudt ved forordning, om den var hævet 1844, ved jeg ikke, men det var i Vestjylland skik og brug endnu i 80'erne. Der skete indtegnning til altergang, og det vakte stor modstand hos præsterne, da lægmandsmissionen (indre mission) begyndte, og der blev fremsat ønske om at komme til alters en tredie gang. En præst udtalte sig på følgende måde: »Jeg føler mig dårlig nok værdig til at gå til alters to gange om året, hvordan kan de da påstå sig værdige tre gange.«

Da Niels Esbjerg derpå henvendte sig til pastor G. Kock for at indgå ægteskab, får skudsmålsbogen atter en påtegning af pastoren den 6/4, hvori pastor True opfordres til at fremskaffe attest for hansandel i Guldager sogn, og nu skriver pastor True i bogen som dennes sidste skrift:

At foranstående ungar, Niels Christensen, ej her i sognet er bunden ved ægteskabs åbenbare løfte, bliver i anledning af og som følge af omstående opfordring bevidnet.

Guldager præstegård, den 7. april 1844.

T. True.

Der findes 8 navne i skudsmålsbogen, 4 bønder og 3 præster. De to præster i Jerne—Skads pastorat er begge født i Ribe. Søren Spandet Hjort, søn af købmand Palle Hjort, er født den 8/2 1765, blev præst i Jerne 1827, hvor han virkede til sin død den 24/3 1835. Gabriel Kock er født i Ribe den 7/5 1783, hvor hans fader var kæmner. Han var præst i Jerne fra 1835 til 1858. Hans hustru døde den 9/3 1858, og han tog da ophold hos sin datter Andrea, der var gift med gårdejer Hans Hansen i Jerne. Her døde han den 29/11. 1861.

Foruden de 4 bønder og tre præster er der et 8. navn i skudsmålsbogen, manden fra Hjerting; men hvad er hans stilling? det står der ikke noget om. Teksten er meget smukt skrevet og med øvet hånd, men ikke Matthi-sens, hans er underskriften, og den vidner også om en mand, der er vant til at føre pennen. Jeg gætter på, at manden har været købmand. Der var jo en del handel på Hjerting den gang, idet sejlskibe lagde til der. Der blev endog

pr. sejlskib sendt levende stude til England. Når Niels Esbjerg har været karl der i to år, mon ikke det skulde være der, han har listet sig til at få indblik i forretningslivet og den dertil nødvendige bogføring, der senere kom ham tilgode. Hans senere bogføring minder meget om en lille købmands af ældre dato. Meget måtte han lære, men inspirationen var sikkert fra faderen.

Jeg gætter kun.

EJENDOMSKØBET

Niels Esbjerg's morbroder Mads Sørensen, født 1782 afgang ved døden den 16/9 1838, han var den 18/11 1815 bleven gift med Maren Nielsen, født i Veldbæk den 25/3 1787. Hun sad nu enke med 6 børn, 5 døtre og 1 søn, hvoraf ved mandens død den yngste var 8 år, den ældste 22 år. Det var meget dårlige tider for landbruget, og det kneb især for hende med de mange børn og ingen mand. Det var ikke underligt, at hun gerne ville sælge gården, og så skete det, medens Niels Esbjerg endnu tjente i Hjeriting, at han købte Esbjerggården, hans moders fødegård, den 15/1 1844 for en købesum af 930 rigsdaler i sølv samt aftægt til hans tante Maren Nielsen, der da var 57 år. Hun døde den 27/7 1865, så det blev en aftægtsydelse på 21 år.

Til gården hørte matr. nr. 2 a af Esbjerggårde af hartkorn 2 td. 6 skp. 2fdk. 2¾ album samt matr. nr. 2 h af hartkorn 1 td. 0 skp. 1 fdk. ½ album. Endvidere halvdelen af engparcellen matr. nr. 78 af Krosgårds enge af hartkorn 1 skp. 2 fdk. 2½ album. Købet af gården fandt som før nævnt sted 1844; men skøde på gård og eng blev først udstedt 1846 og tinglyst den 10/11 samme år. Måske har det knebet med at fremskaffe de nødvendige penge til udbetaling af købesummen og papirkostningerne.

På matr. nr. 2 a lå den firlængede gård, og dette jordstykke, der er noget smalt, grænser mod øst til skellet mellem Rørkjær by og Esbjerggårde, mod vest til den anden Esbjerggårds jord, matr. nr. 1, mod syd havet og mod nord Boldesager byskel. Matr. nr. 2 h grænser mod vest til Strandby byskel, den nuværende Smedegade, mod nord fulgte skellet fra Smedegade, i østlig retning Kongensgade ca. 275 m, gik derfra mod syd til Borgergade,

hvis midte den omtrent fulgte til Exnersgade, der blev den omtrentlige østgrænse, mod syd var havet. Dette jordstykke blev kaldt »Lille Esbjerg«, hvilket navn dog senere blev brugt fortrinsvis om det høje parti øst for havnebanen. Det meste af arealet var hede, der, efter hvad min fader har fortalt, var beboet af et utal af lærker, så man i forårstiden kunne se dem i massevis hænge i luften, der gennemsitredes af deres glade triller. Det må have været, som der står i apoteker Mads Niensens sang: »En lærke lettede og tusinde fulgte, og straks var luften et væld af sang«.

Man vil vel ikke synes, at 930 rigsdaler, lig 1860 kr., selv om de skulde betales i sølv, var meget for en gård på ca. 4 td. hartkorn; men vi må huske, at sølvets værdi den gang var ca. 6 gange sedlers værdi for samme pålydende, et forhold vi jo også kender lidt til i dag. Vi kan jo blot spørge en guldsmed, hvad han vil give for en guldtikrone. Til anførte pris må tillige lægges aftægt til den 57-årige kone, der i dette tilfælde varede i 21 år.

Uagtet den tilsyneladende lille pris vakte købet stærk modstand hos Niels Esbjergs fader, der på det kraftigste rådede ham fra købet. Han sagde: »Jeg tror, at drengen er bleven tosset, at give så mange penge for sådan en tør gård, hvor det meste af jorden er flyvesand og hede, og så 6 kreaturer og 2 radmagre heste«.

Vi må nu ikke forundres over Christen Niensens betænkelighed, han blev gift fire år efter statsbankerotten 1813 og havde nu været familiefader i 27 trange år, hvor landbrugsprodukter kostede ganske lidt, medens industrivarer var forholdsvis dyre. Til sammenligning anførte han også, at den største gård i Rørkjær, antagelig den der senere tilhørte N. P. Sillasen, nogle år i forvejen var solgt for 850 rigsdaler. Vi vil senere se nøjere på priserne, som de fandtes 1844—45.

Imidlertid stod Niels Esbjerg fast på beslutningen at blive ejer af sin moders fødegård, støttet af sin svigerfader, Jens Pedersen, der sagde: »Det skal nok gå, Karen er vant til at bestille noget hjemmefra, og Niels er stærk som en hest«. Svigerfaderen tænkte kun på arbejdet, medens faderen tænkte på konjunkturerne. Til Jens Pedersen replicerede Christen Nielsen: »Ja når han så får øjnene fulde af sand, kan han jo gå op på Bavnehøj og kikke stjerne«, en finte til Jens Pedersen (Stjernekirgeren).

Imidlertid blev ejendomshandelen gennemført, Niels og Karen blev gård-

folk på den nordligste af de to Esbjerggårde. Den anden havde matr. nr. 1 og ejedes af Christen Pedersen, den kaldtes den gang »Gammelgården«, den flyttedes senere til en mere central beliggenhed i marken, omtrent hvor nu vandtårnet ligger, og den fik da navnet »Nygården«, der så senere gav navnet til Nygårdsvej.

Som ungkarl havde Niels Esbjerg vist sig som en dygtig og interesseret arbejder både ude og hjemme, han hørte ikke til dem, der løb fra den ene plads til den anden, men blev indtil han havde lært, hvad læres kunde på det nye sted. Nu skulde hans dygtighed som selvstændig bonde stå sin prøve.

Men hvorfor vilde Niels Esbjerg nu absolut købe den Esbjerggård? Jeg ved det ikke, det har måske ikke ene været af pietet overfor sin moder og hendes slægt. Som tidligere anført havde han tjent to år på nabogården hos Christen Pedersen, der svarede aftægt til en enke, Elisabet Hansdatter (kaldet Lisbet) født 1792. Hun boede i et lille hus vest for gården og var død kort før 1866; thi dette år overtog sønnen, Peter Christensen, gården; faderen var da død, og udstedte aftægtsbrev til moderen, Abelone Madsen. Lisbets aftægtsbrev var da slettet i tingbogen. Abelone døde den 7/5 1879 i Skads, og jeg så hendes ligfølge, da de kørte gennem Andrup på vejen til Jerne kirkegård. Det er min ældste erindring. Ved ekspropriationsforretningen 1868 står Abelone opført som ejer af gården, så de må jo ikke have fået skødet i orden.

Omtalte Lisbet, har min fader fortalt, var synsk, hun så vogne med ild i fare hen over markerne og standse der, hvor nu stationen ligger, hun kunde ikke sove om natten, for der var en hamren og et spektakel nede ved Bavehøj, og en dag fortalte hun, at hun havde set »æ klev« og heden fuld af store røde huse. Dette og meget mere fortalte Lisbet, men de fleste tog overlegent på det og mente, at hun måtte have fået en for stor kaffepunch, når hun så sligt.

Nogle lignende syner havde gårdejer Niels Pedersen i Rørkjær, han var fader til N. P. Sillasens første hustru Anne og overdrog 1859 gården til svigersønnen. Hvad Lisbet og Niels Pedersen så, gik på sin måde i opfyldelse 1868 og efterfølgende år.

Det er de unge, der drømmer drømme, og de gamle folk, der ser syner. Om disse to har været gamle nok til at se ind i fremtiden, før Niels Esbjerg

købte moderens fødegård, så de yderligere har tilskyndet ham dertil, ved jeg ikke, men sikkert er det, at han kendte deres udtalelser i 1868, så de måske har tilskyndet ham til at holde fast på den, da jordspekulanterne kom for at købe. Desuden stemmede det godt med hans natur ikke at forlade hjemmet, han i ungdommens år havde stiftet. — Der kan tales om overtro, og der kan tales om synskhed, men mon der ikke er mere mellem himmel og jord, end vi ved og forstår. Ja, hvad mener du?

Medens vi er ved det mystiske, erindrer jeg, at min fader har fortalt, vist 1892, at Sibylle havde spået, at Jerne kirke skulde komme til at ligge midt i Esbjerg, men sådan noget, tilføjede han, var kun pjat, thi så vilde byen jo blive flere gange større end Varde, og hvad skulle så mange mennesker leve af. Ved tællingen 1945 havde Varde 8118 indbyggere, Esbjerg 43.522. Ved sidste indlemmelse er Esbjerg det samme som Jerne sogn. Kirken midt i sognet og tillige nu midt i Esbjerg. Spådommen er altså gået i opfyldelse, men hvem er så Sibylla? Vel næppe den berømte fra Cumæ i Kampanien, hvis tre sidste bøger gik til grunde ved det kapitolske tempels brand året 83 f. Kr. Men der er jo siden skrevet mange Sibyllabøger.

LIDT FRA FORTIDEN

Der er tidligere skrevet om lærkens glade triller over Esbjerggårdenes jorder. Her skal også skrives lidt om oldtidsminder samme sted. På et kort, fremlagt ved ekspropriationsforretningen af 13de juli 1868, fandtes signatur for 12 gravhøje på de to Esbjerggårdes arealer. Min fader har fortalt, at han har kendt 16 gravhøje på nævnte arealer. Endvidere erindrer jeg langs landevejen til Jerne at have set 6 store, pragtfulde gravhøje på Rørkjær mark. Højene på Esbjergs jorder er nu helt forsvundne, udslettede af moderne huse og asfalterede gader.

Indbefattet højene i Esbjerg, hvoraf to benævntes som henholdsvis store og lille Bavnehøj, har der i Jerne sogn været 118 gravhøje, hvoraf 2 langdytter, en i Kvaglund og en på Veldbæk mark, den sidste blev kaldt Skibshøjen. I nabosognet Skads skulde der i sin tid have været 96 gravhøje, hvoraf en del lå et stykke borte fra byen på den såkaldte Tinghede ved Ribe—Varde landevej, således den store og lille Tinghøj m. fl. Mange af disse høje var

store og pragtfulde, især kan nævnes en ualmindelig stor og smuk høj beliggende vest for Skads kirke, kaldet Kongens Høj. Da jeg den 22. marts 1949 kom der forbi, så jeg til min store sorg, hvorledes tyskerne her på Kongens Høj og tillige på Skibshøjen på Veldbæk mark havde øvet deres vandalisme, og det er sikkert ikke de eneste oldtidsminder, der bærer sørgelig erindring om besættelsen den 9/4 1940 til 6/5 1945.

Oldtidsforskerne mener, at Skads i oldtiden ikke alene har været en betydelig by med tingsted nær Grimstrup sogneskel, men har tillige en tid været et kongesæde.

Disse ualmindelig mange høje i Esbjerg, Jerne og Skads vidner om stor beboelse i oldtiden, den yngre stenalder og vel også i bronzealderen. Efter arkæologernes opfattelse blev højene anlagt langs vigtige færdselsveje, for at de kunne blive set og beundret. Et lignende forhold frembyder de romerske gravminder langs med den berømte vej Via Appia, anlagt 312 f. Kr. af censor Appius Claudius.

Nogle højgrupper er måske også anlagt nær offersteder på hellig jord, således eventuelt højene på Tingheden i Skads.

Det var arkæologen Sophus Müller, der omkring 1905 indlagde sig stor fortjeneste ved at påvise ved Sliens vestre ende, nær Slesvig, det gamle Hedebys beliggenhed, hvor i sin tid Ansgar lod opføre den første kristne kirke i Norden. Samme dr. Sophus Müller har ved højværker påvist en vigtig færdselsvej, der i Vestjylland fører mod syd til Esbjerg, hvor han har påvist, at der ca. 2000 år f. Kr. har ligget en betydelig boplads med en vigtig havn i vor udenlands forbindelse. En havn, der i vor tid er opstået i større og mere dominerende skikkelse.

Ved højværker har arkæologerne også påvist en vigtig vej fra den gamle ærværdige købstad Viborg til Trans ved Vesterhavet, hvor en vigtig havn skulle have ligget, dog er alle spor af havnen der udslettet. Trans og Esbjerg skulle efter dette i oldtiden have været Jyllands to vigtige udfaldsporte mod udlandet.

For havnen ved Esbjerg ser det jo meget troværdigt ud med den tætte oldtidsbebyggelse i det nære opland og med kongesæde i Skads, der jo ligger vel ca. 10 km derfra. Hvor oldtidshavnen har ligget, lader sig næppe bestemme.

En havn kan man vel ikke kalde det, men de gamle har fortalt, at der i længst forsvundne dage ved Esbjerg er dreven stor indsmugling pr. skib på det lavtliggende areal øst for de høje skrænter ved »Lille Esbjerg« ud mod Rørkjærskellet, antagelig ved munden af bækken, der i utallige bugtninger dannede skellet mellem matr. nr. 1 og matr. nr. 2 a. Der er fortalt om, hvorledes kaptajnen på smuglerskibet benyttede Jerne kirketårn som sømærke, og hvorledes han snildt forstod at benytte sig af de to indsejlinger til Esbjerg, den ene syd for Fanø gennem Knudedyb og Kjellinglo, den anden nord for Fanø gennem Grådyb, idet han tit til hjælp havde et andet skib, der ikke førte smuglergods, men som havde til opgave i påkommende tilfælde at lokke den i Sønnerho stationerede toldkrydser til at gøre jagt på sig den ene vej, medens selve smuglerskibet løb ind til kysten den anden vej. Der fortælles, at Jerne kirketårn tidligere skulle have været betydelig højere end nu.

Ligeledes er det mig fortalt, at der for nogle slægtled tilbage boede på en af Rørkjærgårdene en mand, der var i besiddelse af forretningstalent og havde tilegnet sig nogen handelsuddannelse. Han indsmuglede i stor stil på nævnte areal, idet han befragtede skibe, der i Altona hentede almindelige købmandsvarer, og gik ikke af vejen for at tage skibsladninger træ hjem fra Norge samme vej. Toldgrænsen mod syd var den gang Kongeåen. Smuglergodset blev kørt op i gårdens store lade, hvorfra der så senere gik vognlæs til købmænd i Varde, hvor det solgtes i detailhandel. Imidlertid opdagede købmændene, at nævnte gårdejer konkurrerede med dem ved at sælge så meget som overkommeligt til beboerne. En retssag satte så en delvis stopper for den forretning.

En sønnesøn af den her omtalte gårdejer og »importør« har fortalt mig følgende tildragelse fra et retsmøde i Varde:

Vor mand, hvis navn var Hans Pedersen, træder ind i retssalens venteværelse, hvor hans anklagere, 6 Varde-købmænd, sidder på rad. H. P. tiltaler dem da på følgende måde: »Nå, her sidder I 6 kæltringer, det er godt, at I er kommen i god tid,« han tager notesbog og blyant frem, »så kan vi jo inden mødet skrive en fortegnelse over, hvor mange læs I hver især har hentet i min lade i Rørkjær.« Han noterer navnet på den nærmest siddende og spørger: »Hvor mange læs har du hentet?« Efter et par minutters tavs-

hed rejser manden sig og går, de andre 5 følger stille efter. H. P. havde fået en stor vanskelighed ryddet af vejen.

Imidlertid følte Hans Pedersen sig noget usikker, han solgte kort tid derefter gården til en broder ved navn Niels Pedersen for 850 rigsdaler, hvorefter han købte en gård i Nourup, hvor han døde i en meget høj alder. Kort tid efter, at han var flyttet til Nourup, satte han sindene der i bevægelse ved at bygge et stuehus, hvis flothed var uden lige på den tid.

Ligeledes fortalte Hans Pedersens sønnesøn, at han i bedstefaderens efterladte regnskaber havde set fortegnelse over varer foræret til mænd, der helst skulle lukke øjnene, når skibe lossede ved Esbjerg bæk.

Foruden til købmænd blev en del smuglergoods solgt til de såkaldte kræmmere, der drev ulovlig handel med det længere mod nord (i æ narland).

Hermed en lille kræmmerhistorie fortalt mig af en aftægtsmand Niels Bjerg i Hygum 1892 kort før han døde. Han fortalte, at han i sine unge dage i tre vintre drev kræmmerforretning i det nordlige Jylland som karl hos min moders farbroder, Laust Jessen, der foruden ham havde endnu en kræmmerkarl. De fik udleveret heste, vogn og varer, som de handlede med og oppebar en fortjeneste af. Undertiden havde en sådan karl penge, så han kunne betale varerne ved modtagelsen og derved opnå en større fortjeneste; men så løb han jo også risikoen at miste sin indsats; thi handelen var ulovlig, og der var ansat kontrollører, hvis opgave var at nappe kræmmerne på fersk gerning, de var så hjemfalden til lovens straf samt konfiskering af heste, vogn og varer. Laust gav sig af med at handle med heste, købte dem i »æ narland«, og når et kobbelt var samlet, gik turen sydpå til markeder i Sønderjylland og Holsten. Denne handel med heste var lovlig og tillige en god anledning til at holde sig i nærheden af karlene med kræmmervognene. Tillige havde han en karl, der førte hestekoblene mod syd.

Det er nu aftægtsmandens fortælling, der har interesse. Foråret stundede til den sidste af de tre vintre, alle indtjente penge blev sat i et sidste stort læs varer, beregnet på afslutning med en god vinterløn. Salget var endnu i begyndelsen, da han i Himmerland blev taget af kontrolløren og beordret at køre til nærmeste kro, hvor vognen blev kørt i laden og hestene sat på stald. Medens hestene blev spændt fra vognen, satte kræmmeren staldkarlen ind i situationen og fik ham overtalt til at ride til en angivet landsby, hvor

han mente, Laust var at finde, og så sætte ham ind i den vanskelige stilling. Det skete, og samme aften kom Laust ridende til kroen, flot klædt på og med lange blanke støvler og sølvsporere på begge ben. I et hjørne af kro-stuen sad kræmmerkarlen og så meget nedtrykt ud, Laust værdigede ham ikke et blik, desuden fandtes kontrolløren, der glædede sig over den gode fangst, og så kroværten. Laust rekvirerede mad på bordet og inviterede kontrolløren og kroværten til at spise med, hvad de var mere end villige til. Der blev ikke sparet på drikkevarer, stemningen blev løftet, og til sidst måtte kontrolløren hjælpes i seng. Da kontrolløren om morgenen vågnede efter rusen, så han ikke noget til aftenens glade giver; men, hvad der var værre, forsvunden var også kræmmeren med heste, vogn og varer, der skulle have givet kontrolløren en tiltrængt god ekstrafortjeneste.

Mentaliteten var dengang således, at det blev anset for ganske hæderligt at snyde toldvæsenet (smugling), at drive handel uden næringsbevis (kræmmervirksomhed) og at tilegne sig strandingsgods. Ja, der kunne endog prales med det i et godt selskab, således hørte jeg på vestkysten noget længere mod nord en mand, der med stolthed fremviste sin nybyggede lade, udtale, at han ærligt og redeligt havde båret ethvert stykke træ, der fandtes i laden, hjem fra stranden. Hvad jo ville sige, at han havde stjålet alt træværket til laden.

I modsætning til det her anførte ansås det for meget nedværdigende ikke at betale lånte penge eller anden løs gæld efter aftale.

NIELS C. ESBJERGS HUSTRU OG BØRN

Niels Esbjergs egen efterladte notesbog fortæller: Året 1944 den 15/1 købte jeg min påboende gård her i Esbjerg for 930 gl. rigsdaler af Mads Sørensens enke. Samme år den 27/4 indlod jeg mig i ægteskab med Karen Jensen af Måde. Hun er født til denne syndige verden 1820 den 27/3. Gud give hende fremgang og lykke i det gode.

Året 1845 den 8/2 om formiddagen kl. 11 blev vor søn Christen født til denne syndige verden. Gud give ham lykke og fremgang i det gode.

NB. Faddernes familiebetegnelse i parantes er tilføjjet af mig. Den første

kvindefadder var gudmoderen, den anden holdt huen, det var som regel en ung pige.

Fandt der i omgangskredsen et par forlovede, bød skik og brug, at de begge inviteredes som faddere. Undertiden lå der ved invitationen af de ugifte faddere en anvisning på et passende parti for et par.

Ved barnedåben 1845 på Esbjerggården var som forlovede faddere Karen Thomsen i Tjæreborg og Peder Jensen i Måde.

Christens faddere var: Stine Christensen (Niels's søster), Karen Thomsen (senere Gjesing) i Tjæreborg, Anne Kirstine Pedersen i Rørkjær, Edel Johanne Nielsen i Esbjerg, Jens Pedersen (Karens fader) i Måde, Hans Hansen i Rørkjær, Niels Pedersen i Rørkjær, Peder Jensen (Karens broder) i Måde, Søren Christensen (Niels's broder) i Måde, Søren Madsen (Niels's fætter) i Esbjerg.

Året 1846 blev vor søn Jens født til denne syndige verden lørdag den 17/10 kl. 3 eftermiddag. Gud give ham lykke og fremgang i det gode. Hans faddere var: Karen Thomsen (svigerinde) i Gjesing, Dorthe Christensen (Niels's søster) i Måde, Johanne Madsen (Niels's kusine) i Esbjerg, Karen Christensen i Rørkjær, Johanne Hansen i Jerne, Niels Jensen (Karens broder) i Måde, Søren Hansen i Rørkjær, Peder Sørensen i Jerne, Niels Peder Jensen (Karens broder) i Måde, Jens Pedersen i Rørkjær.

Året 1848 den 16/7 blev vor søn Mads født til denne syndige verden søndag aften kl. 8. Gud give ham lykke og fremgang i det gode.

Hans faddere var: Dorthea Madsen (Niels's kusine) i Strandby, Kirsten Christensen (Niels's søster) i Måde, Ane Madsen (Niels's kusine) i Esbjerg, Johanne Madsen i Gammelby, Abelone Sørensen i Kjersing, Christen Nielsen (Niels's fader) i Måde, Peder Jensen i Rørkjær, Christen Pedersen (naboen) i Esbjerg, Søren Christian Jensen i Forum, Niels Lambertsen i Jerne, Mads Thomsen i Guldager.

Året 1850 den 2/5 blev vor datter Anne født til denne syndige verden. Gud give hende lykke og fremgang i det gode.

Hendes faddere var: Abelone Madsen (nabogården) i Esbjerg, Maren Madsen i Esbjerg, Johanne Jørgensen i Gammelby, Ane Kirstine Jensen i Spangsberg, Peder Jensen (Karens broder) i Gjesing, Christen Nielsen i Rørkjær, Svend Jensen i Tjæreborg, Niels Mortensen i Jerne, Skrøder Han-

sen i Neebøl, Jørgen Nielsen i Grisbæk, Anders Pedersen i Brøndum, Niels Gregersen i Esbjerg, Klaus Klausen i Sædding.

Året 1853 den 15/3 blev vor datter Ane Kirstine født til denne syndige verden om aftenen kl. 8. Gud give hende lykke og fremgang i det gode.

Hendes faddere var: Dorthe Christensen (Niels's søster) i Måde, jomfru Andrea Kock (præstens datter) i Jerne, Anne Nielsen i Rørkjær, Karen Christensen (nabogården) i Esbjerg, Abalone Madsen i Forum, Søren Christensen (Niels's broder) i Boldesager, Søren Pedersen (svoger) i Janderup, Jens Pedersen i Rørkjær, Jens Peder Christensen (Niels's broder) i Måde, Tøger Biltoft (degnens søn) i Jerne, Hans Jensen Danielsen i Alslev.

Året 1855 den 14/1 om aftenen kl. 10½ fødtes vor søn Niels Peder. Gud give ham lykke og fremgang i det gode.

Hans faddere var: Ane Sørensen i Veldbæk, Ane Madsen i Forum, Ane Nielsen i Rørkjær, Karen Lambertsen i Jerne, Maren Spangsberg i Strandby, Maren Gregersen i Strandby, Kirsten Hansen i Rørkjær, Ingeborg Marie Johansen i Forum, Christen Nielsen i Boldesager, Mads Nielsen i Rørkjær, Jens Pedersen i Jerne, Hans Nielsen (svoger) i Jerne, Mads Biltoft (degnens søn) i Jerne, Peder Christensen (nabogården) i Esbjerg, Jakob Johansen i Forum.

Året 1856 den 21/9 blev vor datter Dorthe Marie født til denne syndige verden om eftermiddagen kl. 2. Gud give hende lykke og fremgang i det gode.

Hendes faddere var: Maren Jørgensen (svigerinden) i Boldesager, Kirsten Christensen (Niels's søster) i Måde, Edel Madsen (Niels's kusine) i Esbjerg, Else Spangsberg i Strandby, Ane Nielsen i Rørkjær, Karen Mortensen i Måde, Johanne Christensen (nabogården) i Esbjerg, Ingeborg Hansen i Rørkjær, Jens Pedersen (Karens fader) i Måde, Hans Nielsen (svoger) i Jerne, Niels Mikkelsen Salling, Niels Peder Sillasen i Andrup, Niels Peder Christensen i Veldbæk, Hans Lambertsen i Jerne, Jakob Gregersen i Strandby.

Året 1858 den 22/10 blev vor søn Søren født til denne syndige verden om eftermiddagen kl. 4. Gud give ham lykke og fremgang i det gode.

Hans faddere var: Ingeborg Mortensen i Måde, Karen Sørensen på »Lykke«, Marie Martha Rasmussen i Jerne, Ane Sørensen i Gammelby, Stine

Thomsen i Kvaglund, Ane Christensen (nabogården) i Esbjerg, Johanne Christensen i Jerne, Christen Nielsen (Knude) i Nourup, Lambert Hansen i Jerne, Iver Ladner, Jerne Mølle, Hans Mortensen (svoger) i Skads, Niels Peder Jensen (Karens broder), Christen Christensen (gift m. Niels's kusine Dortha) i Strandby, Jens Lambertsen i Jerne, Ole Jensen, Jerne Mølle.

Året 1859 den 15/12 blev vor datter Katrine født til denne syndige verden om eftermiddagen kl. 2. Gud give hende lykke og fremgang i det gode.

Hendes faddere var: Kirsten Christensen (Niels's søster) i Skads, Ane Lambertsen i Jerne, Johanne Mortensen i Måde, Mette Marie Jensen i Spangsberg, Ane Johanne Mortensen i Nourup, Sidsel Sillasen i Andrup, Karen Sørensen i Rørkjær, Søren Pedersen i Janderup, Jens Peder Christensen (Niels's broder) i Måde, Søren Hansen i Gammelby, Niels Christian Bæk, Veldbæk skole. Ungkarlene Morten Spangsberg i Strandby, Søren Nielsen i Veldbæk, Hans Henrik Sørensen (senere lærer i Veldbæk) i Jerne, Christen Sørensen på Lykke, Laust Christensen Smed i Jerne.

Året 1861 den 3/1 døde vor datter Katrine. Gud være med hende.

Året 1861 den 4/10 blev vor søn Carl født og døde den 19. samme måned.

Året 1862 den 15/3 døde min kone Karen Jensen. Gud være med hende.

Det var almindeligt dengang, at der blev oplæst en levnedbeskrivelse i hjemmet, inden liget blev »sunget ud«. En sådan beskrivelse affattedes ofte af degnen, undertiden af præsten, og overlodes til den efterlevende. I Vestjylland blev den for det meste betegnet ved det latinske ord testimonium (at-test). Undertiden var et sådant testimonium versificeret. Jeg har læst et sådant skrevet for en moster, død 19/12 1870. Ved Karen Esbjergs bære blev et sådant oplæst. Det afskrives her ordret. Der findes hverken navn eller dato på det. En meget tydelig håndskrift og korrekt bogstavering:

»Levnedbeskrivelse over gårdmand Niels Christensens afdøde hustru Karen Jensen i Esbjerg, der er født i Måde d. 27de marts 1820 af endnu levende forældre Jens Pedersen og hustru Anne Nielsdatter, hos hvem hun bestandig var, til hun næsten var 24 år; thi 1844 d. 27de april indlod hun sig efter forsynets styrelse og gode venners samtykke i det hellige ægteskab med velagtede ungarl Niels Christensen af Måde. Dette ægteskab, der varede i 18 år mindre 6 uger, blev af Gud velsignet med 10 børn, nemlig

6 sønner og 4 døtre, hvoraf 1 søn og 1 datter, der var de to yngste, ere døde. Gud give deres fader lykke til at opdrage dem i tugt og ære og føre dem frem i guds frygt og dyd. Den afdøde var i år en dygtig kone, der bestyrede husvæsenet med flid og klogskab og holdt et rent hus. Hun var næsten syg og sengeliggende i 5 uger, og i den tid gik hun i sig selv, angrede og fortrød sine synder og holdt sig til Gud og bad ham af et bodfærdigt sind om nådig forbarmelse og tilgivelse for Kristi skyld. Hun bad også de mennesker om forladelse, som hun troede at have fornærmet i hendes ofte ulykkelige og skrøbelige tilstand, og vi tror og håber, at hun fik nåde og syndsforladelse; thi den algode fader i himlen forbarmede sig over hende og udfriede hende af jordisk nød og trængsel ved en blid og rolig død om morgenen d. 15de marts efter at have levet i 42 år mindre 12 dage. Fred med hende i al evighed.◀

Dette var hendes testimonium, men hvorledes bedømte nu hendes skolekammerater, naboer og sognebørn hende. Jeg har talt med flere folk, der har kendt hende meget nøje, jeg kan foruden mange andre nævne ejeren af nabogården, Peder Christensen (kaldet Pejrs Esbjerg), senere gårdejer i Hygum, samt hendes to svogre, Søren i Boldesager og Peder i Måde. Efter samstemmende vidnesbyrd var hun meget afholdt, tillige var hun anset for at være en overordentlig velbegavet kvinde. Flere udtalte sig på følgende måde, her gengives omtrent ordret: Hvad regning og skrivning angik, da kunne degnen ikke lære hende noget de sidste skoleår. Hun kunne læse op af en bog som nogen præst, og så vidste hun besked med fremmede lande.

En gang jeg talte med førnævnte Peder Christensen i Hygum, faldt talen på en kone, jeg havde kendt, jeg kom til at omtale hendes ualmindelige færdighed i regning, hvorledes hun trods sin høje alder sidst i 70erne kunne regne store regneopgaver i hovedet, som jeg under min forberedelse til præliminæreksamen måtte bruge papir og blyant samt betydelig længere tid til at fuldføre. Desværre kunne hun ikke forklare sin fremgangsmåde, der stadig er mig en gåde, men resultatet var altid rigtigt. Peder Christensen bemærkede hertil ret stilfærdigt: Ja, havde jeg ikke vidst, at Karen Esbjerg var død mange år, før du blev født, da ville jeg have sagt, det må have været hende.

Karens dalevende 8 børn, der var i alderen fra 3—17 år ved hendes død,

mistede en kærlig og forstående moder, der med mildhed havde ledet deres opdragelse til sin død. Det blev for dem hårde dage, der fulgte. De bevarede alle til deres død mindet om en kærlig moder i ærbødig erindring.

Navnet Karen bør bevares i slægten Esbjerg.

Niels Esbjerg var ikke nogen blid børneopdrager, det gjaldt såvel disse 8 som de senere børn i andet ægteskab. Riset blev flittigt brugt, der var streng disciplin. Børnene blev i en tidlig alder sat til hårdt arbejde, så de betragtede det som en lettelse at være ude at tjene. De lærte sparsommelighed og nøjsomhed samt flere for livet nyttige goder, så de viste sig gennemgående som flittige og dygtige bønder, da de fik foden under eget bord.

Medens Niels Esbjerg i sit første ægteskab var den hårde dominerende, lærte han hurtigt i sit andet ægteskab at gå stille med dørene. For børnene blev det til tider næsten utåleligt, idet stedmoderen havde et vanskeligt sind, der i hendes unge dage til tider gav sig udslag i en sygelig hidsighed, og deraf fulgte ofte en behandling af børnene, der i vor tid ikke ville blive tålt. Lad mig med det samme tilføje, at under byens pionertid, da der var megen nød og fattigdom, en fattigdom, man i vor tid vanskelig gør sig nogen forestilling om, da bad ingen forgæves om hjælp hos Kirsten Esbjerg. Megen var den mad, hun bar ud i byen til barselpatienter og andre syge, tit til folk, hun ikke kendte noget til. Ofte var det dr. med. O. Bruun, der gjorde hende opmærksom på fattige syge.

Men vi kom bort fra børneopdragelsen. Det var ikke alene i hjemmet i Esbjerg, den var hård, det var meget almindeligt, at riset var den store børneopdrager på den tid. På gårdene i Vestjylland var det meget almindeligt, at når nedsaltningen af slagtefårene fandt sted, det var gerne først i november, blev der skåret et passende antal pileris, der blev lagt i saltkarret, så havde man til årets brug til børnenes blottede bag. Disse saltede pil skulle være særligt egnede til dette brug, desuden gav jo saltet et eget krydret tilæg, når der gik hul på huden.

At det til tider kunne gå hårdt til, vidner følgende historie om. Jeg hørte den fortælle for ca. 60 år siden af en landsbysnedker, der selv havde oplevet den. Der byggedes et nyt stuehus, bræddegulvet var lagt og høvlet. Mesteren sendte den ca. 6 år gamle Søren ind til moderen for at hente en kost til at feje høvlspånerne sammen med. Søren kommer så med en kost med et knæk-

ket skaft. »Har I ingen ordentlig kost?» siger snedkermesteren noget bøst, hvortil Søren nervøst svarer nej og forklarer, at skaftet gik itu i går, da moder slog søster Kirstine (ca. 11 år) med den.

Efter dette store sidespring lader vi notesbogen fortsætte med at fortælle om det familiære.

Den 11/10 1862 indlod jeg mig i ægteskab med Kirsten Christensen fra Jerne. Gud give os lykke og fremgang i det gode.

Kirsten Christensen er født den 25/3 1831 i Lunde, der nu er stationsby ved Varde—Nr. Nebel banen, hun døde i Esbjerg den 30/3 1907. Hendes fader gik under navnet Christen Snittrup efter hans fødeby i Kvong sogn. Han var først gårdejer i Lunde, senere i Jerne. Kirsten havde en broder, gårdejer i Jerne, Niels Jørgensen, og søstre Ellen Kirstine, gift med gårdejer Jes Jepsen i Jerne, Elisabet, gift med gårdejer Hans Jakob Pedersen, Árre, og Maren, gift med skræddermester og gårdejer i Jerne, Jakob Gregersen.

Áret 1863 den 16/3 blev vor søn Carl Christian født til denne syndige verden. Gud give ham lykke og fremgang i det gode.

Hans faddere var: Mette Christensen i Jerne, Mette Kjerstine Christensen, Ane Nielsen i Esbjerg, Maren Kjerstine Hansen i Roushøje, Maren Sørensen i Boldesager, Ane Pedersen (Karens broderdatter) i Gjesing, Else Kirstine Lambertsen i Jerne, Ane Christensen i Nourup, Edel Marie Hansen i Rørkjær, Dorthe Marie Jensen i Rørkjær, Sophie Amalie Pedersen i Jerne. Mandfadderne var Christen Christensen (Kirstens fader) i Jerne, Søren Christensen (Niels' broder) i Boldesager, Søren Pedersen i Janderup (svoger), Hans Lambertsen i Jerne, Jakob Gregersen (svoger) i Jerne. Ungkarlene var: Christen Nielsen i Esbjerg, Hans Henrik Sørensen i Jerne, Hans Madsen i Gammelby, Niels Sørensen i Gammelby.

Áret 1864 den 22/11 kl. 8 morgen blev vor søn Eske født til denne syndige verden. Gud give ham lykke og fremgang i det gode.

Hans faddere var: Ellen Kirstine Christensen (Kirstens søster) i Jerne, Johanne Christensen (nabog.) i Esbjerg, Dorthe Christensen i Nourup, Edel Christensen i Gjesing, Mette Sørensen i Boldesager, Dorthe Hansen i Rørkjær, Abalone Lambertsen i Jerne, Niels Jørgensen Christensen (Kirstens broder) i Jerne, Niels P. Sillasen i Rørkjær, Niels Mortensen i Måde, Laust

Christian Nielsen, Jerne Mølle. Ungkarlene var: Christen Nielsen i Jerne, Peder Hansen Jakobsen i Årre. Niels Peder Jensen (Karens broder) i Måde, Hans Lauge Hansen i Forum, Mads Christensen (nabog.) i Esbjerg, Hans Sørensen i Gammelby.

Året 1867 den 22/5 blev vor søn Carl Christian født om eftermiddagen kl. 6½.

Hans faddere var: Mette Kirstine Christensen i Jerne, Abalone Nielsen i Jerne, Ane Sørensen i Boldesager, Ane Hansen i Årre, Ane Christensen (nabog.) i Esbjerg, Kirstine Hansen i Rørkjær, Edel Christensen i Strandby, Dorthe Marie Jensen i Rørkjær, Johanne Sørensen i Jerne, Katrine Sørensen i Gammelby, Søren Pedersen (svoger) i Janderup, Niels Jensen (Karens broder) i Veldbæk, Jens P. Christensen (Niels' broder) i Måde, Kristen Mortensen i Jerne, Søren Hansen Sørensen i Boldesager, Søren Hansen i Gammelby, Peder Christensen i Rørkjær. Ungkarlene var: Jens P. Nielsen i Veldbæk, Jens Christensen (nabog.) i Esbjerg, Christen Christensen i Vognsbøl, Jakob Jensen i Strandby.

Året 1871 den 14/3 blev vor søn Christian Carl født om eftermiddagen kl. 3.

Hans faddere var: Edel Christensen (sønkonen) i Tarp, Mette Kirstine Christensen i Jerne, Dorthe Hansen i Skads, Christine Sørensen i Boldesager, Karen Thomsen i Darum, Hansine Hansen i Rørkjær. Mandfadderne var: Niels Peder Frandsen (Stines 2den mand) i Janderup, Hans Filipen i Esbjerg, Peder Christensen (nabog.) i Esbjerg, Hans Nielsen (svoger) i Jerne. Ungkarlene var: Jørgen Christian Nielsen i Jerne, Niels Sørensen i Gammelby, Andreas Nielsen i Veldbæk, Christen Madsen i Rørkjær, Peder Jensen i Rørkjær.

Året 1873 den 12/3 kl. 7 eftermiddag blev vor datter Nielsine Kirstine født til denne syndige verden. Gud give hende lykke og fremgang i det gode.

Hendes faddere var: Maren Christensen (Kirstens søster) i Jerne, Ane Sørensen i Boldesager, Johanne Marie Sørensen (senere svigerdatter) i Boldesager, Ane Dorthea Hansen (senere svigerdatter) i Andrup, Ane Kirstine Nielsen i Jerne, Kirstine Pogge i Esbjerg, Ane Marie Hansen i Rørkjær. Mandfadderne var: Heinrich Pogge i Esbjerg, Anders Sørensen og August Wiberg i Esbjerg, Peder Jørgensen i Strandby, Hans Andersen i Solbjerg.

Ungkarlefadderne var: Simon Laursen i Esbjerg, Christen Jensen i Rørkjær, Christen Madsen i Rørkjær, Christen Hansen i Jerne, Christen Jensen i Måde, Jes Hansen i Andrup.

Af disse 5 børn i 2. ægteskab døde de 3 første som små. Disse 3 samt de 2 døde af første ægteskab blev begravet på Jerne kirkegård. 5 støbte jernkors findes endnu. De fleste af korsene er beskadigede, og alle navnene er fortærede af rust.

Det blev 15 børn i tiden fra 8/2 1845 til 12/3 1873, ialt 28 år. Vi ser, at ved alle barnedåbene var der mange faddere, der blev ofret penge på alteret til præsten og ved degnestolen til degnen. Dengang udgjorde højtidsofferingen (jul, påske og pinse) samt ofringerne ved bryllupper og barnedåb en del af præstens og degnens løn. En sådan ofring ved barnedåb gik ret højtideligt til, først ofrede gudmoderen med barnet på armen og hende, der holdt huen, ved siden, efterfulgt af de kvindelige faddere. Gudmoderen anbragte sig så stående med barnet på armen ved øverste stol på kvindesiden, til venstre når man ser mod alteret. Dernæst gik mændene offergangen, de gik efter rang med værdige skridt og noget foroverbøjede, at gå rank var ilde set og blev betragtet som vigtighed. Efter mændene var det ungarlenes tur. Alle fadderne bukkede, når de fra alteret gik forbi barnet, det skulle vel betyde et ja til fadderskabet.

Barnedåben var som regel ved formiddagsgudstjenesten, og efter gudstjenesten begav faddere og barn sig til hjemmet, hvor også de mange indbudte gæster indfandt sig omtrent samtidig; thi der skulle jo være gilde. De mandlige gæster blev budt velkommen med en småkage og en snaps brændevin, kvinderne med en kage og et glas »gammel fransk vin« eller mjød. Herefter skulle der spises middag, der dengang bestod af gule ærter og flæsk med diverse snaps. Til betjeningen medbragte gæsterne selv ske, gaffel og kniv, mændene brugte som regel deres lommekniv. Redskaberne havde hver især med i lommen indpakket i et stykke avispapir, efter brugen gik de atter i lommen uden vaskning.

Som regel kunne spisningen finde sted kl. 12½—13½, men gule ærter kan være lunefulde, de vil ikke altid lade sig koge ud i den tid, kogekonen har bestemt. Det afhænger af ærternes egenskab og vandets hårdhed; men kogekonen var ikke ukendt med, at lidt soda kunne gøre underværker. Så-

ledes er det fortalt fra et sted i sognet, at ved et barselgilde blev klokken 13 og 13½, uden at ærterne viste tegn til at blive møre, gæsternes maver knurrede af sult. Kogekonen måtte da gribe til nødhjælpen soda, hvilket hun nødig gjorde, da det ansås for noget af en fallit, men o ve, der var ingen soda på gården, så fik hun fat på en dreng, der hed Mads og var blandt gæsterne, han blev sendt over på nabogården for at låne soda. Den 10-årige Mads følte sig nu som dagens mand, idet han havde fået en kærkommen anledning til at gøre sig bemærket. Efter at have afleveret den lånte soda gik han ind i stuen blandt gæsterne, og med høj røst forkyndte han, at nu skulle de snart få mad, det var ærterne, der ikke ville koge ud; »men nu har jeg været ovre hos N. N. at hente soda, så nu bliver ærterne snart færdige«. Da Mads senere på dagen kom i nærheden af kogekonen, belønnede hun ham med en kraftig ørefigen. Ja, det fik han for sin villighed.

Hen på eftermiddagen blev der drukket kaffe med diverse kaffepunche. De udenbys gæster gik derefter med de fra byen til de forskellige hjem for at betragte bedriften der. Når de så kom tilbage, var storstuen ryddet, spillemanden ankommen med violinen i kalveskindsposen, og så begyndte dansen. En tværfløjte var også et meget yndet instrument ved dansen. Hen på natten blev der spist aftensmad, der bestod af belagt smørrebrød med hjemmebrygget øl og snaps og så kaffe og punch. Inden hver gik til sit, blev der atter drukket kaffe med kager og kaffepunch. Det blev tit hen ad morgenstunden, inden de sidste gæster forlod gildegården. Måske har levefoden forbedret sig, så det ved de sidste barselgilder på Esbjerggården er bleven til fersk suppe med peberrodskød om middagen og steg til aftensmaden.

NIELS C. ESBJERG SOM GÅRDEJER

Ja, hvorledes turde Niels Esbjerg sætte sin vilje op mod faderens ved købet af gården, tidligere havde jo faderens ord været lov, og faderens betænkelse var ikke ubegrundet. Der var stor nød og fattigdom i Europa efter Napoleonskrigene. I Frankrig regerede borgerkongen Ludvig Philip til stor utilfredshed for mange, en revolution var i gæring. I Tyskland var nøden og utilfredsheden ikke mindre. I 1844 blev der forsøgt attentat mod kong Fr. Wilhelm IV af Prøjsen. Her hjemme led vi endnu under følgerne

af statsbankerotten 1813. Pengesedlernes værdi var højst $\frac{1}{8}$ af deres pålydende, derfor måtte købesummen ved gårdkøbet erlægges i sølv. Der var politisk uro og stor fattigdom både i by og på land. Bondestandens frigørelse havde endnu ikke givet den ventede fremgang. Landbrugsvarer kostede lidt, og industrivarerne var forholdsvis dyre. Eksempelvis kan nævnes, at en høle kostede mere end et læs høg, der regnedes til ca. 4 kr. Af andre priser kan nævnes 1 pd. smør 25 øre, 1 td. rug (100 kg) 4 kr., 1 gris 3 kr., en god slagteko ca. 20 kr. Ja, jeg har endog hørt fortælle fra den tid, at en mand havde købt en ko, og efter at have slagtet den gik han til købmanden med huden, der ved afregningen viste sig at indbringe det samme beløb, han havde givet for koen, hvortil manden noget nedslået bemærkede: »Jeg troede dog, der også kunne være blevet til saltet.« Den slagtede ko skulle jo i saltkarret.

Der var forståelig nok ikke meget at slå til side med, så folk på landet var tvunget til hovedsagelig at leve af, hvad de selv avlede.

Daglig nød man hjemmebrygget øl og mælk både varmt og koldt. Der var te i handelen; men den regnedes der ikke meget med. Man lavede sin egen te af tørrede blomster, og det var især blomsten af almindelig hyld (*sambucus nigra*), der blev anvendt som daglig drik i mange hjem, især om vinteren. Så sent som i min drengetid var hyldete meget anvendt, og den regnedes for en sundhedskilde. Var man bleven forkølet, var hyldete sikker, før man gik i seng.

En anden nødvendighedsartikel i husholdningen var brændevin, og der blev drukket meget. Brændevin fremstillede bønderne selv, også efter at det var blevet forbudt ved lov af 4/6 1689. Redskaberne til fremstillingen holdtes da nedgravet på et sikkert sted, når de ikke var i brug; thi blev de opdaget af en af de omstrefende kontrollører, var en beslaglæggelse sikker, og desuden muligvis en bøde.

Brændevin regnedes dengang for god medicin for mange sygdomme. Således fyldte jordemødre deres patienter med udglødet (afbrændt) brændevin, der var stærkt sødet. Muligvis virkede det efter formålet, men havde desværre i flere tilfælde den bivirkning, at konen fik lyst til flasken.

Måske kan det have sin interesse at vide, at fremstillingen af brændevin blev aktuel ved opfindelsen af destillationsapparatet i det 14. århundrede.

Opfindelsen skete ved en fransk læge, og brændevin blev da kun anvendt som medicin under navnet aqua vitæ (livets vand).

Første gang, brændevin nævnes her i landet, var 1507, da dronning Christines hofholdnings regnskab viser indkøb af brændevin for 12 skilling. Det var til at begynde med apotekerne her, der fremstillede brændevin og solgte det i små portioner. Et lille mål kaldte de en dram. Brændevin blev først almindeligt nydelsesmiddel i det 17. århundrede, og 1621 kom den første brændevinsskat. Ja, det er jo da ikke skattefrit at drikke en »dram« eller, om man vil, en »snaps« i dag.

Skønt, som før nævnt, pengene var små i de tider, fik folk på landet alligevel smag på kaffe, men den var dyr, 3 kr. pr. kg rå bønner. De brændte (ristede) selv bønnerne, hvorved de svandt ca. 10 % i vægt. Man vil kunne forstå, at kaffe ikke var nogen helt almindelig drik, selv om den blev drøjet med cikorie (tut) til 50 øre pr. kg (deraf betegnelsen tutvand for en mindre god kop kaffe). Der blev ikke mange penge tilovers til indkøb af kaffe og andre luksusvarer; men med senere bedre tider tiltog kaffedrikningen stærkt.

Selv om det ligger uden for emnet, ligger det dog nær at spørge, hvorfra vi får denne dejlige brune drik, den, vi nyder både i glædens og sorgens dage, både når et menneske fødes, og når kisten er sænket i jorden.

Kaffens hjemsted er det østlige Afrika vest for Røde Hav til 10⁰ s. br. Navnet hidrører fra provinsen Kaffa i Abessinien, hvor dens stimulerende egenskab blev opdaget af en hyrde, der lagde mærke til, at hans lam, eller var det måske gedekid, blev særlig livlige og kåde, når de havde fortæret blade af kaffeplanten. Hyrden fik da den idé selv at tygge nogle blade, der havde en bitter smag, og han mærkede da på sig selv den stimulerende virkning. Kaffens sejersgang over hele verden var dermed sikret, idet det derefter gik hurtigt med at finde ud af at fremstille kaffe af plantens fro, de velkendte kaffebønner.

Kaffens stimulerende virkning hidrører fra indholdet af en alkaloid, koffein, i frø (0,5 til 1 %) og blade. Kaffens aroma hidrører fra bønnernes indhold af olie eller plantefedt (10—13 %), der under ristningen brankes. Smagen har sit særpræg efter voksestedet.

Fra Abessinien overførtes planten til Jemen (det lykkelige Arabien) i det

15. århundrede, og det varede nu ikke længe, før den dyrkedes over hele Arabien, hvor der fandtes vækstbetingelser. Nu dyrkes den overalt i troperne, hvor der findes passende jordbundsforhold.

Brasilien leverer ca. $\frac{3}{4}$ af hele verdens kaffeforbrug.

Kaffeplantens botaniske navn er *cafféa arabica*. Den brune drik vandt hurtigt stor udbredelse i de muhamedanske lande, hvor den afgav en værdifuld erstatning for vin, der ifølge Koranen var forbudt. Muhamedanerne havde i kaffen fået en ikke berusende, stimulerende drik, og dog var der en tid store religiøse stridigheder angående nydelsen af den herlige kaffetår.

I det ikke muhamedanske Europa lærte man først kaffen at kende omkring 1600, og ifølge Holberg skulle den være nået til København 3 år før Kalmarkrigen (1611), men den blev i flere år kun forhandlet på apotekerne, hvis den ikke uofficielt blev hjemført af søfolk og drukket i smug.

På det tidspunkt, da kaffen kom til København, var ifølge Holberg alle byens fruentimmere øre i hovedet af et udbredt drikkeri af hjemmelavede snaps og likører, der serveredes ved talrige besøg hos byens madammer, der holdt åbent hus. Senere, da kaffen var bleven almindelig, skrev Holberg, at nu kunne vore hustruer og døtre gøre 10 visitter en eftermiddag og komme ganske ædru hjem. Endvidere skrev han: »Hvis ingen anden nytte var ved te og kaffe, var dog denne, at drukkenskaben, som tilforn gik så meget i svang, dermed temmelig er kommen af brug.«

Kaffen blev og har været det siden et virksomt middel til ædruelighedens fremme.

I Vestjylland blev det dog ikke ret hurtigt, at kaffen konkurrerede brændevinen ud. Jyden sagde: »Begge dele er gode,« og så hældte han en snaps brændevin i en halv kop varm kaffe, så havde han en kaffepunch, og dem blev der drukket mange af både daglig og ved festlige lejligheder.

Ved begyndelsen af dette århundrede syntes kaffen at være godt på vej til at fortrænge brændevinen; men nu har vi jo indskrænkning i kaffeforbruget. Regeringen sidder hårdt på kaffesækken, og der er nået »apotekerpriser« på den. Det er store prissvingninger, kaffen har været underkastet. 1840 ca. 3 kr. pr. kg, 1880 ca. 1,20 pr. kg og nu ca. 12 kr. pr. kg rå bønner.

Kaffen har mange steder, også her i landet, været et godt skatteobjekt, således blev krigen 1864 betalt ved kaffetold. Ligeledes har kaffen flere

gange været genstand for stort anlagt børsspekulation, så mange har brændt pungen på kaffe; men der er vel nok flere, der har brændt tungen.

Men det var jo rentabiliteten, der skulle omtales. Fra 1840 berettes, at en gård på landet gav et nettooverskud, beregnet efter nugældende mønt, på 18 kr. 94 øre om året til indkøb af det allernødvendigste. Det var jo ikke noget lyst billede, men man må jo spørge, om den unge havde set, hvad den gamle ikke havde set, at vinden var ved at vende sig, så der var fremgang i udsigt; og fremgangen kom. Således berettes, at en gård 1847 kunne give et overskud på 600 kr. foruden en købmandsregning på 94 kr. og en udgift til industrivarer på 100 kr. Måske var det den 25-årige unge mand, der havde mod på livet og tillid til sig selv og fremtiden. Vanskeligheder udeblev imidlertid ikke, idet vi i Niels Esbjergs lille notesbog ser, at han stadig var ude at låne penge, det var altid småsummer og hos private. I 1845 lånte han således af hver af sine to søstre, Stine og Dorthe, 4 kr., af søsteren Kirsten 2 kr., af broderen Peder 2 kr., af broderen Søren 4,80 kr. og af svogeren Niels Peder Jensen 4,80 kr. Det var små beløb, men de havde dem vel ikke større. Desuden fortæller bogen om lån hos forskellige i omliggende byer på 50, 100, 150 og 200 kr. 11. juni lånte han af sin fader 250 kr., så faderen må jo have fået nogen tillid til sønnens bedrift. Ligeledes har den unge svoger Niels Peder Jensen ofte trådt hjælpende til med lån. 1855 opføres som skyldig:

Til hans fader Christen Nielsen i Måde	620 kr.
Til hans svoger Niels Peder Jensen i Måde	250 »
Til hans aftægtskone Mads Sørensens enke	200 »

Ialt 1070 kr.

Om tidligere opførte smålån er tilbagebetalt på dette tidspunkt kan ikke ses, da tilbagebetaling kun er anført ved overstregning.

Ved købet af gården 1844 var der 6 kreaturer og 2 heste på den. Der avledes det første år 47½ traver (1 trave er 60 neg) rug, 13½ traver byg, 42 traver havre og 5 læs boghvede. Det blev ialt 103 traver. Der blev tærsket 27 td. 3 skp. rug, 5 td. 5 skp. byg, 27 td. havre og 11 td. boghvede. Ialt 71 td. kærner. Muligvis er noget fodret op utærsket, navnlig fik hestene

almindeligvis noget utærsket havre skåret i hakkelse. I det hele må det siges at være et ret ringe kærneudbytte, ca. 5 skp. pr. trav.

Der anføres her nogle priser på landbrugsprodukter dette år: Smør 24 øre pr. pd., rug pr. td. 4,62 kr., byg 3,13 kr., havre 1,81 kr., boghvede 3,72 kr., 1 td. byggryn kostede 8 kr., og 1 td. boghvedegryn kostede 10 kr.

I dette år blev der købt mere korn, end der blev solgt. Fra maj 1844 til maj 1845 blev der solgt smør for 36 kr. En ydelse af ca. 150 pd. samt forbruket i husholdningen for samtlige køer. Nu til dags regnes vist 150 kg smør for en meget beskednen årsydelse for 1 ko.

Det kan her straks anføres, at kornpriserne allerede 1845 steg med ca. 2 kr. pr. td., og der blev avlet 20 trav mere end i 1844.

For året 1845 fortæller bogen endvidere, den 5/4 begyndte pløjningen til havre, den 10/5 blev den første byg sået, den 31/5 såedes den første boghvede. Den 3/5 kom hestene på græs og den 11/5 kørerne. Den 12/8 begyndte høsten. Den 20—21/8 var der stærk storm med højvande, så vandet stod helt op i det nederste af toften. Altså, foruden at engene blev oversvømmet, nåede stormfloden også ind på de dyrkede arealer. Det var en ualmindelig stor og tillige tidlig stormflod.

Det har måske også sin interesse at se, hvilken løn der dengang blev betalt til tjenestefolk. En dreng for tiden 25/3 til 1/10 fik 3 kr. samt lærred til en skjorte, 1 par træsko og 1/2 pd. uld. Pigen fik for 1 år 6 kr. samt sribet tøj til en kjole med syløn, hvid vadmel til en trøje, lærred til en særk, 1 pd. uld og 1 par træsko.

Bogen fortæller, at avlingen forøgedes fra år til år, samtidig steg enhedspriserne på kornet, ligesom også tjenestefolkernes løn steg i samme forhold. At skrive bogen af vil vel nok føre for vidt, så vi vil nu betragte 10-året efter gårdens overtagelse.

For året 1854 fortæller bogen: Den 1/3 begyndte jeg at pløje. Gud give lykke dertil. Den 3/5 såede jeg den første byg. Gud give lykke dertil. Den 9/5 såede jeg den sidste havre, og den 11/5 kom vore heste på græs. Gud give lykke dertil. Den 19/5 såede jeg den sidste byg, samme dag kom vore køer på græs. Gud give lykke dertil. Den 27/5 såede jeg den første boghvede. Gud give lykke dertil. Den 3/8 begyndte vi at høste. Gud give lykke dertil.

Vi avlede ialt 184½ traver rug, byg og havre tilsammen samt 11 læs boghvede. Deraf tærskedes:

54½ traver rug, der gav	40 td. 7 skp.
Boghvede 11 læs, der gav	20 » 4 »
50 traver byg, der gav	43 » 4 »
34½ traver havre, der gav	39 » 4 »
	Ialt 144 td. 3 skp.

Vi ser i disse 10 år en betydelig fremgang i det indavlede fra 103 til 184½ traver. Ligeledes ses, at kærneudbyttet er forøget fra ca. 5 til 7 skp. pr. trave. Medens der i 1844 købtes mere korn, end der blev solgt, solgtes der i 1854 ifølge specifikation i bogen for 536 kr. 8 øre korn. Der blev intet købt dette år.

Enhedspriserne var nu pr. td. for rug 14,00 kr., for byg 8,50 kr., for havre 7,86 kr. og for boghvede 8,66 kr.

Løn til tjenestefolkene er samtidig steget en del. En karl var fæstet fra Mikkelsdag til november næste år, altså 13 måneder, for 112 kr. Endvidere ser vi, at en karl i disse gode, gamle dage også kendte til at tage op af sin løn før skiftedagen, skønt det var langt fra regelen. Mange satte en ære i at kunne hæve deres løn ubeskåret den dag.

For karlen 1854 findes noteret:

Han har modtaget	4 kr. 0 øre
7 alen lærred à 26 øre	1 » 82 »
Fastelaven betalt ham	10 » 0 »
Den 25/3 betalt ham	8 » 0 »
Den 4/4 11 alen lærred og 4 kr.	6 » 86 »
Den 17/6 1 par sko	4 » 50 »
Den 25/6 betalt ham	4 » 0 »
Den 16/9 betalt ham	2 » 0 »
Den 27/9 betalt ham	24 » 0 »
	Ialt 65 kr. 18 øre

Resten, 46 kr. 82 øre, blev betalt den 1/11.

Vi går atter 10 år frem i tiden og når til det for Danmark ulykkelige år 1864.

Vi læser i bogen, den 30/4 såede jeg det første havre, den 27/4 såede jeg det første byg, den 2/5 såede jeg det sidste havre. Gud give lykke dertil. Den 26/5 såede jeg det sidste byg, samme dag kom vore heste på græs. Gud give lykke dertil. Den 30/5 såede jeg det første boghvede, den 10/6 såede jeg det sidste. Gud give lykke dertil.

Den 16/8 begyndte vi at høste. Vi avlede:

92	traver	rug
96	»	byg
176	»	havre

Ialt 364 traver indavlet året 1864.

Denne ordrette afskrift er alt, hvad der er skrevet om landbruget 1864, der var i modsætning til de foregående år fra 1844 ingen angivelse af tærskningsudbytte, intet om kornsalg og intet om løn til tjenestefolkene. Vi har kun de avlede traver til sammenligning med de foregående år. Tillige må anføres, at avlen 1864 var en del større end de nærmest foregående år.

Til sammenligning tjener:

1844	avledes	der	103	traver
1854	»	»	184	»
1864	»	»	364	»

Tillige har min fader fortalt, at besætningen på den tid var kommen op på 34 stk. kreaturer og 4 heste, desuden en ret stor fåreflok og svinebestand.

Med gårdens forøgede udbytte var den tid forbi, da Niels Esbjerg skulle ud at låne penge. Nu havde det vendt sig således, at der var mange, der kom til ham for at låne.

Hermed er denne lille notesbog i virkeligheden slut, der er et par notater fra 1865, og for 1867 findes noteret, at den 7/5 kom kørerne på græs, og den 22/5 faldt der så meget sne, at jorden var helt hvid. Snefaldet blev efterfulgt af stærk nattefrost. Anførte begivenhed må have gjort stærk indtryk, thi jeg har tit hørt min fader og andre af hans søskende omtale denne dato, idet de erindrede, at kørerne kom hjem fra marken med sne på ryggen.

En lille bog, der omfattede landbruget fra 1865 til 1890, erindrer jeg at have set; men den er forsvunden.

En ny bog er anskaffet og bevaret, den omfatter tiden 1865 til 1878. I denne bog føres udlån af penge samt salg af gårdens produkter og teglværksprodukter, dog kun hvad der er solgt på kredit. Kontant salg og penge i lommen havde den gang ikke ærinde til nogen bog. Gårdens produkter var korn, halm, kartofler, smågrise, kreaturer, kød, flæsk, smør m. m. Tillige er der solgt meget malt, så han må have haft maltgøreri (den såkaldte kølle) og set sin fordel ved at forædle sin byg på den måde. Undertiden købte han endog byg til fremstilling af malt. Bogen fortæller, at han havde stor handel med Fanøboerne. Med hensynet til landbruget, da gik det stadig fremad, indtil havnen blev bygget, hvorefter de dyrkede arealer på grund af jordsalg stadig formindskedes, og følgen blev, trods mere intensiv drift, at kvægbestanden måtte reduceres. Med byens vækst voksede efterspørgslen efter sød mælk, så det blev ungkreaturene, der måtte ud af stalden, og sidste i 80erne var besætningen nede på 12 malkekøer og 2 heste. Da regnedes det for en vellønnet forretning at sælge den nymalkede mælk afhentet for 25 øre pr. kande (2 lth.).

I den tid skulle beboerne i Esbjerg og omegn til Varde for at købe købmandsvarer, i hvilken by tillige herredskontoret lå.

Heri skete der en forandring, idet Christen Mortensen (Christen Søndergård) 1856 blev gift og overtog fødegården, Jerne Søndergård, hvor han anlagde købmandshandel, beregnet på at forsyne omegnen med de gængse købmandsvarer samt foretage opkøb af landbrugsprodukter, såsom korn, huder, flæsk, smør m. m. Det blev en ret omfattende handel, skønt en del af beboerne vedblev at tage til Varde. Hertil kom atter noget nyt, idet den første købmand 1872 prøvede sin lykke i nybyggerbyen, og det blev fallit eller måske akkord. Jeg husker købmand Antoniussen, der kom fra Fanø, og hans hustru, der var meget lille, de havde en datter Daniette på omtrent min alder. Antoniussen med det stærkt krøllede hår og skæg var en dygtig forretningsmand; men byen var endnu ikke moden til at bære en så stor forretning, han måtte søge akkord med sine kreditorer, der dog ikke led ret stort tab, efter hvad jeg husker, Antoniussen fortalte min fader. Handelen

var udpræget blandet, der var kolonialvarer, træ, kul og manufakturvarer, så vidt jeg husker.

Forbindelsen med Varde kunne ikke helt brydes; men der kunne gå lang tid imellem, at en mand skulle til Varde, og når det så skete, blev der sendt bud til naboerne, om der var noget, han skulle ordne for dem. Således findes i regnskabet fortegnelse over beløb, debiteret forskellige for indkøb i Varde af Niels Esbjerg. Det var vidt forskellige ting, f. eks. tobak, et fyrfad, tvist, garn, tøj, forskellige kolonialvarer m. m. Nogle priser for tiden 1867 kan vist forbavse husmødrene af i dag. Således 1 gås af vægt 12½ pd. 5,20 kr., 1 pd. smør 66 øre, 10 rødspætter 16 øre, 3 torsk (8—12 pd.) 1,75 kr., 3 snese hvidling (det var kuller) 3,50 kr., 1 lam 6 kr., 1 pattegris 6 kr.

BESÆTTELSEN AF LANDET 1864

I det for vort fædreland meget tunge år var Esbjerg og omegn ret stærkt besat af østrigere og prøjsere, af hvilke de sidste ikke gjorde sig særlig afholdte, tværtimod. Grunden til den stærke besættelse var, at tyskerne frygtede, at der på Fanø var skjult soldater, som så kunne falde dem i ryggen under deres færd mod nord. Tyskerne kendte også dengang til tortur, så der blev anvendt mindre behagelige midler over for folk både i Esbjerg og på Fanø for at få dem til at bekende, hvor soldaterne var skjult, hvilket ikke var let at gå til bekendelse om, da der ingen var. En embedsmand fra Fanø, hans navn var Due, blev således ført til Esbjerg og underkastet de for tyskerne egne forhørsmetoder. Da han intet oplyste, fik han valget mellem enten at fortælle, hvor soldaterne var skjult, eller blive skudt. Han holdt stadig på, at der ingen soldater var på Fanø, hvorfor tyskerne skred til dommens eksekution. Tre soldater blev stillet op, og der blev givet ordre til at skyde. Trods det, at der kun var løst krudt i geværene, faldt den dødsdømte bekvemt til jorden, så tilskuerne, deriblandt min fader, troede, at han var død, hvilket de yderligere blev bestyrket i, idet de, efter at han var kørt bort, fandt blod, hvor han var falden. Blodet hidrørte fra, at der var fastgjort en buket på hans bryst, hvori var skjult en blære fyldt med blod. Tyskerne havde opnået deres hensigt, at jage skræk i tilskuerne, og fik i tilgift had.

De indkvarterede soldater skulle jo have mad, og vist efter henstilling af sognefoged Niels Pedersen i Veldbæk opfordrede Jerne-Skads sogneråd Niels Esbjerg til at foretage opkøb af slagtekvæg til soldaterne, hvilken opgave han løste på en for egnens folk tilfredsstillende måde, idet der derved skete en udrensning af besætningernes dårligste individer. Han mente, at det var altid godt nok til tyskerne, til hvem kreaturerne blev solgt efter levende vægt. En ældre mand, Niels Jessen, udtalte en gang, da krigen var på tale: Tyskerne må have gode tænder, siden de kunne tygge kødet af vore gamle, magre køer, hvoraf flere endog var med kalv. De sidste gav god vægt, men forholdsvis lidt kød, og ingen kunne forstå, hvorledes Niels Esbjerg kunne få sådanne antaget.

Beboerne var ofte bange for tyskerne, hvad førte til, at de blev endnu mere frække og fordringsfulde. Niels Esbjerg sagde, at skulle man omgås tyskerne, gjaldt det om at være mere fræk end de selv. Østrigerne var i modsætning til tyskerne flinke fyre.

Undertiden kunne der forekomme morsomme optrin. Således mødte Niels Esbjerg en dag, da han var ude på opkøb, en soldat, der kom ud fra en mindre ejendom i Spangsberg. Soldaten spurgte efter vej til færgestedet i Strandby og fik den anvist. Niels Esbjerg traf derefter konen, der havde haft soldaterbesøg, hun sagde: »Ja, tyskeren ville vel have æg, men han fik ingen. Jeg sagde til ham. Niks, kun jen høne, og så gik han. Ja, det er da godt, at man kan så meget tysk, at man kan klare sig med det,« tilføjede Stine med stolthed.

Et andet sted, hvor konen og børnene var ene hjemme, kom en lørdag eftermiddag en noget bedugget tysk soldat ind, han forlangte mad og fik det, hvorpå han forlangte brændevin, det blev ham nægtet. Han fik da øje på en flaske vin, der var købt i anledning af, at der skulle være barnedåb dagen efter. Han gav sig så til at drikke vinen og blev stadig mere ubehagelig; men medens konen var ude i køkkenet og ventede med længsel mandens hjemkomst, rykkede deres lille dreng, Oluf, til undsætning, han gik frimodig ind i stuen og lige hen til soldaten, der tog ham op på sit knæ og gav sig til at græde. Sådant en lille dreng havde han også hjemme. Krigeren var blødgjort. Oluf var den senere realskolebestyrer Rybner Petersen.

JERNE MØLLE

Ifølge skøde af 29/12 1857 købte Niels Esbjerg, sammen med gårdejerne N. P. Sillasen i Rørkjær, Chr. Nielsen (Knude) i Nourup, der var gift med en kusine Ane til Niels Esbjerg, og Søren Hansen (lille Søvren) i Gammelby, parcel matr. nr. 4b af Jerne by og sogn af hartkorn 1 skp. 2 fdk. 2½ album, hvorpå de lod opføre en vindmølle. For interessentskabet fungerede Niels Esbjerg som kasserer og Søren Hansen som formand. Sidstnævnte var efter tidens forhold anset for at være en dygtig landmand, men var noget for sig selv, idet han hverken brugte tobak eller nød spiritus, hvad ellers alle voksne mandfolk med agtelse for sig selv gjorde dengang. Ofte blev »lille Søvren« opfordret til at drikke en kaffepunch for sin anseelses skyld; men han var standhaftig og sagde nej. Kaffe satte han ikke megen pris på, derimod drak han gerne te, fremstillet af blomsten af alm. røllike (*achillea millefolium*). Samme »lille Søvren« led meget af hæftige hovedsmerter, der kunne overfalde ham meget pludseligt. Således havde hans kone Maren en dag bagt småkager, hun spurgte ham, om han ville have en kage, og hvilken det skulle være. I dette øjeblik blev Søren overfaldet af heftige hovedsmerter og sagde i skyndingen: »En brun, brun Maren.« Christen Knude og Niels Esbjerg var til stede, og i mange år gik i Jerne sogn brune kager under betegnelsen »En brun Maren«.

Men vi må tilbage til møllen. Tidligere var beboerne i Jerne sogn henvist til at få deres korn formalet på Spangsberg eller Krogsgård vandmølle. Det var en lang vej til mølle, så der blev opnået stor fordel for sognets beboere ved bygning af Jerne Mølle ved siden af kirken, beliggende midt i sognet.

Møllen blev nogle år drevet ved lejet bestyrer; men i 7 år, antagelig 1867—74, blev den drevet af formanden for interessentskabet, Søren Hansen, i forpagtning. Han svarede i forpagtningsafgift 75 rigsdaler (150 kr.) halvårlig til hver af de tre andre interessenter. De sidste år, interessentskabet bestod, blev møllen drevet af Mads Kristensen (Mads Møllersvend), der senere drev landbrug i Jerne.

Her skal anføres, at møllen 1868 nedbrændte ved lynnedslag, men den blev straks genopbygget.

En faster har fortalt, at det var i skumringen, lynnedslaget skete, arbejdet

på møllen var indstillet for den dag; men da ilden fik fat, begyndte vingerne at gå rundt, først langsomt og derefter stadig hurtigere, samtidig med at ilden bredte sig. Hun fortalte om det betagende og pragtfulde syn, det frembød i halvmørket, da hele møllen var omspændt af flammer, og de brændende vinger som fakler gik rundt med rasende fart spredende gnister langt bort, indtil det hele sank sammen i et bål. Et syn, der lettere kan tænkes end beskrives.

1. juni 1879 blev møllen solgt til Mads Nielsen Esbjerg, en søn af Niels Esbjerg.

SKIFTE MED KARENS BØRN

1862

Da Karen var død, blev der holdt skifte med hendes dalevende 8 børn, der var i alderen fra 3 til 17 år. Skifteretten blev sat på herredskontoret i Varde den 10/4, eftermiddag kl. 3, ved herredsfoged Axel Rosenørn. Som formyndere for børnene mødte Karens to brødre, Peder Jensen, gårdejer i Gjesing, for de fire ældste, og Niels Jensen, gårdejer i Veldbæk, for de fire yngste. Samtlige ejendele: gård, mølle og løvsøre blev vurderet til ialt 5800 rigsdalere (11600 kr.), hvilket sikkert ikke var for højt sat. Der fandtes ikke pantegæld på boet, men derimod skyldtes til forskellige 2000 rigsdalere (4000 kr.), det gav til hver af børnene 203 rigsdalere 2% mark (406,81 kr.). Enkemanden erklærede, at han ville komplettere sønnernes arvelod til 300 rigsdalere (600 kr.) for hver, samt tillægge dem hver et chatol til værdi 25 rigsdalere, en kiste af fyr til 6 rigsdalere, 2 lag (sæt) tøj, ægte blå farvet, af værdi 10 rigsdalere pr. lag. Samt til døtrene hver en sengs klæder til værdi 50 rigsdalere, en dragkiste til 15 rigsdalere samt 2 lag gangklæder til værdi 5 rigsdalere pr. lag. Børnene havde valget imellem, om de forlanger effekterne udleveret in natura eller den herfor bestemte betaling. Udleveringen eller betalingen kan forlanges ved børnenes giftermål eller ved deres 24 års alder. Kapitalen, som forrentes fra børnenes 18. år, forudsat at de indtil den tid nyder fri opdragelse på og underhold i fødegården, blev givet sikkerhed med 1. prioritets panteret i boet, dog næst efter aftægten til Mads Sørensens enke.

1879.

Børnene af første ægteskab var nu voksne, den yngste 21 år, de tre ældste sønner var nu gift og havde købt ejendom, andre stod i begreb dermed, så de havde brug for penge til driftskapital. Niels Esbjerg lavede nu en overenskomst med disse 8 børn.

De gav afkald på al videre arv efter deres fader mod nu, 11. juni 1879, at få udbetalt for sønnernes vedkommende hver 10.000 kr. og døtrene hver 9.500 kr. Tillige fik både sønner og døtre hver et gældsbevis på 2.000 kr. at hæve 11. juni 1889 eller ved faderens død, hvis den skulle indtræffe før nævnte termin. Den første udbetaling, de 10.000 kr. til sønnerne og de 9.500 kr. til døtrene, bestod i transporter på forskellige af hans debitorer, således fik en af sønnerne sin arv udbetalt i 13 transporter. Det blev således til disse 8 børn 94.500 kr. Gældsbeviset på de 2.000 kr., der skulle udbetales 11. juni 1889, blev udbetalt 11. juni 1887.

FØRSTE TEGLVÆRK I ESBJERG

Efter hvad jeg, navnlig i min drengetid, har hørt min fader udtale ved forskellige lejligheder, tror jeg om det første teglværk i Esbjerg at turde skrive følgende:

Teglværket blev anlagt 1850 af slesvigeren Niels Barkentin, det var på Rørkjær grund ud mod havet og grænsende til Niels Esbjergs jord, matr. nr. 2a. Muligvis var ovnen gravet ind i en kæmpehøj, hvilket i den tid var meget anvendt ved de små periodiske teglværksovne. Af de første brændte sten opførte Barkentin et stuehus i nærheden af ovnen. Han drev værket under ret primitive forhold og indrettede produktionen efter efterspørgselen, så arbejdet tit var helt indstillet. Antagelig var det 1864 efter længere tids indstilling af driften, at Barkentin solgte teglværket til Niels Esbjerg.

Barkentin var da flyttet til Damsmark i Alslev sogn, hvorfra han vendte tilbage til Esbjerg 1869, og på Strandby grund byggede han og drev et bageri, uagtet han ikke var fagmand. Allerede i 1870 solgte han bageriet til bager Keller, der blev en kendt skikkelse i byen. Barkentin blev 1871 sognerådsmedlem som den første esbjergenser med sæde i Jerne-Skads sogneråd.

Som tidligere anført anskaffede Niels Esbjerg sig en ny regnskabsbog

1865, blandt meget andet fortæller den, at der blev udført en del vognmandskørsel fra gården, og at Niels Esbjerg drev sit teglværk ret intensivt i årene 1865—70.

I denne periode fæstede han efter min faders udtalelse for sommerhalvåret 6 karle, hvoraf 3—4 stadig arbejdede på teglværket, af disse var 2 eller 3 tyskere fra Lippe Detmold, og de var der følgelig kun i den tid, da der på grund af vejrforholdene kunne arbejdes på teglværket.

Leret til stenene blev taget i havstokken og hidrører fra glacialperioden.

At beregne produktionen efter regnskabsbogen lader sig ikke gøre, da, som før nævnt, kontant salg ikke blev ført. Antagelig er der fremstillet ca. 200.000 sten årlig.

En del af teglværksprodukterne blev solgt til omegnens bønder, en del gik til Fanø, og følgelig blev også de sidste to år en del solgt til nybyggerhusene, således står den kendte pioner ølbrygger Olsen debiteret for 10.000 helbrændte mursten til 260 kr.

Efter at teglværket er solgt, viser bogen for 1874 et salg af 16.200 helbrændte mursten for 40 kr. pr. 1.000, 2.400 halvbrændte mursten for 28 kr. pr. 1.000 og 4.000 brøndsten for 28 kr. pr. 1.000. Disse mursten hidrører fra en restbeholdning ved afståelsen af teglværket, men dog hovedsagelig fra nedbrydningen af det af Barkentin opførte stuehus. Vi vil nu til sammenligning se på priserne på mursten 1865, de rettede sig noget efter, som der kunne handles derom, ja undertiden skete der byttehandel med en hest eller et kreatur. Priserne var i de fleste tilfælde pr. 1000 for brøndsten 26 kr., for helbrændte mursten 23 kr., for halvbrændte 16 kr. og for blegsten 10 kr. Der var en vældig prisstigning i begyndelsen af 70erne; men det var kun midlertidigt, idet regnskabet udviser, at Niels Esbjerg i 1875 købte 11.500 helbrændte mursten for 20 kr. pr. 1000.

Regnskabsbogen fortæller, at 1. april 1870 begynder et pengemellemværende med teglværksejer Th. Ernst i Rørkjær. Det må formodes, at det er den dato, at overdragelsen af teglværket til Ernst er sket.

Det anføres, at Ernst straks efter overtagelsen af teglværket foretog udvidelse og indførte bedre driftsmåde, så årsproduktionen hurtigt kom op på ca. 600.000 mursten. Teglværket, der fra 1870 var kendt under navnet »Ernst's Teglværk«, fik nu stor betydning for nybyggerbyen.

Det er fortalt, at samme Ernst, straks han kom til byen, duperede folk ved at køre luksuskørsel med 4 hestes forspand med blinker, hvilket blev honoreret med en stor bøde.

JANDERUP FOLKEHØJSKOLE

Niels Esbjerg var medvirkende ved oprettelsen af Janderup Højskole og aktionær ifølge udstedt aktiebrev af 17. november 1869. Aktiebrevene var på beskedne 5 rigsdaler.

NIELS C. ESBJERG MEDEJER AF SKIBE

Her skal fortælles lidt om Niels Esbjerg som aktionær i nogle skonnerter, hjemmehørende i Nordby og Sønderho og med førere derfra. Muligvis har disse skibe blandt andet transporteret hans ret store salg af landbrugsprodukter og teglværksprodukter til Fanø, og tit var efterspørgslen derfra så stor, at han måtte købe hos andre landmænd for at tilfredsstille Fanøboernes behov. Det kan nævnes, at mange i Nordby og Sønderho købte en partergris om foråret, som de så fedede op til at lægge i saltkarret om efteråret; men de forlangte alle, at det skulle være en galtgris. Det par galtgrise af eget tillæg forsløg ikke meget, så han måtte ud at købe. Omvendt, hvis fannikerne om efteråret købte et ungkreatur til slagt, da måtte det ikke være en stud, det skulle være en kvie.

Men det var jo skibene, der skulle omtales.

Det første var skonnerten »Karen« fra 1869, ført af skipper Jens S. Therkildsen og senere Søren Andersen. For den blev regnskabet afsluttet 12. juli 1879.

2. skib var skonnerten »Ellen« købt 1872, den forliste 1875 og blev efterfulgt af et nyt skib af samme navn, samme aktieselskab og samme fører Jens S. Therkildsen. For den blev regnskabet afsluttet 5. august 1891.

3. aktieselskab blev dannet ved indkøb af et nyt skib 1873. Det fik navnet »Esbjerg«, og dets fører var Mads M. Brink af Sønderho. Regnskabet afsluttedes juli 1882 efter skibets forlis.

4. aktieselskab blev dannet 1874. Der købtes et nyt skib, skonnerten

»Dorthe Marie«. Føreren var Th. Hansen Brink af Sønderho. Den blev solgt 30. august 1889.

5. aktieselskab blev dannet 1876 ved køb af et nyt skib, en skonnert med fører Jens S. Therkildsen. Skibet solgtes 17. november 1892.

Han var altså aktionær i 5 aktieselskaber med 6 skibe, hvoraf de tre havde navne i tilknytning til familien. Det strakte sig over et tidsrum af 23 år. Fortjenesten ved pengeanbringelsen i disse skibe var kun ringe, det gav tit mindre end almindelig bankrente; men det havde måske også andet formål.

Det var et uddrag af, hvad regnskabsbogen fortæller om Niels Esbjergs skibsaktier. Derimod fortæller regnskabsbogen ikke, at han 1864 eller 65 købte halvpart i 2 mindre sejlskibe, beregnet på nærtransport.

INDBYGGERNE I ESBJERG 1868

I geografitimerne i skolen lærte man, at da loven om anlæg af en dokhavn i Esbjerg 1868 blev vedtaget, var der to gårde med ialt 13 indbyggere, tal, der kan trænge til nærmere eftersyn og rettelse. Da jeg i sin tid hjemme brillerede med min skoleviden, erklærede min fader kort og godt, at disse tal var absolut gale, der var på hans fødegård alene 14 mennesker.

Fader forklarede mig nu, at der foruden de to gårde var et husmandssted ud mod Strandby byskel, det var vist oprindeligt fæstejord fra matr. nr. 1, det blev beboet af Gregers-skrædder, desuden var der et jordløst hus (hus uden landbrug), hvor det lå, husker jeg ikke, muligvis kan det have været Lisbets aftægtshus. På stående fod begyndte fader nu at holde mandtælling. Hjemme var hans fader og stedmoder samt 7 børn, hvoraf de to ældste hjemmeværende sønner, Jens og Mads, gjorde karlstjeneste, Kresten var gift. Desuden var der en tjenestepige og 4 såkaldte teglværkskarle, der spiste på gården. På nabogården var der 8, talte fader på fingrene, og på husmandsstedet boede 4 eller 6. Det gav ialt 26 eller 28 beboere. Om der boede nogen i det førnævnte jordløse hus, husker jeg ikke, men det kunne ikke blive til tallet 13.

Til belysning vil vi nu se på folketællingslisten 1860.

På Niels Esbjergs gård boede han med sin hustru og 8 børn, den ældste

søn, Kresten, må på dette tidspunkt have været ude at tjene, han var da 15 år. Navnene fremgår af det foregående. Desuden boede på gården 2 tjenestekarle og 1 tjenestepige samt aftægtskonen Maren Nielsen. Det blev ialt 14 beboere.

På nabogården var ejeren Christen Pedersen død den 21/5 1859, 48 år gammel. Gården ejedes af enken Abelone Madsen, der boede der med sine 6 børn, nemlig Karen, hende har jeg ikke kendt, Peder, der senere overtog gården og udstedte aftægtsbrev til sin moder den 26/5 1866, Johanne, senere gift med Jakob Gejsing i Ugelvig, Ane, senere gift med Jørgen Maler i Skads, Mads, senere gårdejer i Skads, og Jens, senere gårdejer i Hygum. Desuden boede på gården 1 tjenestekarl, og i et lille hus i nærheden af gården boede aftægtskonen Elisabeth Hansen. Det blev 9 beboere.

På husmandsstedet boede skræddermester Gregers Nielsen og hustru Grethe samt hans to gamle forældre, Niels Sørensen og Ingeborg Gregeren. Endvidere 2 skræddersvende, hvoraf den ene var sønnen Niels Gregeren, der senere blev ejer af stedet. Det blev 6 beboere.

Ialt giver folketællingen 1860 for Esbjerg 29 indbyggere og ikke 13. Det er tallet 29, vi burde have lært i geografitimerne.

Tallet 13 er gået over i litteraturen, ja, ved byens 50 års jubilæum 1949 benyttede et københavnsk dagblad endnu det gale tal. Mon ikke det skulle lykkes en fremtidig forfatter at finde det rigtige tal. Rimeligt ville det være, efter min ringe mening, at anvende tallet 29 fra folketællingen 1860.

Som bekendt er en løgn, — her dog en ret uskyldig fejltagelse, der har fået et døgnns forspring, — vanskelig at indhente og endnu vanskeligere at ihjelslå.

Fejltagelsen er dog ikke vanskelig at forstå: Husmandsstedet blev ikke berørt af ekspropriationen til havn og bane og var ikke indlagt på det fremlagte kort ved besigtigelses- og ekspropriationsforretningen den 13. juli 1868 eller på planen for terrainets bebyggelse, approberet af indenrigsministeriet den 26. november 1870, desuden blev det i daglig tale på grund af beliggenheden regnet til Strandby. Det lå jo meget nærmere strandbygårdene end esbjerggårdene. Ydermere blev Gregers og hans to sønner, Niels og Jakob, almindelig benævnet »Strandby skrædderne«. De gik ud at sy på gårdene, og det blev sagt: »At Strandby skrædderne skelede efter flæsket,

medens de spiste ærterne«. Peder Christensen solgte allerede i april 1868 over 50 td. land af sin gård til udenbysboende og kort tid derefter gården med tilliggende. Han flyttede først til en mindre gård i Strandby og derfra til en gård i Hygum, hvor han boede til sin død. Jeg har tilbragt mange hyggelige timer i hjemmet i Hygum. Peder Christensens moder, der var tilskrevet aftægt på gården, flyttede bort derfra til sin søn Mads, der havde købt en gård i Skads, hvor hun døde 7. maj 1879, 66 år gammel. Hun blev begravet på Jerne Kirkegård, og jeg erindrer som 4-årig at have set hendes ligfølge, vist 12 vogne, køre gennem Andrup by. Hun blev i daglig tale kaldt »Ablen Esbjerg« ligesom hendes tre sønner, Peder, Mads og Jens, og så fik navnet Esbjerg påhæftet ganske gratis.

Niels Esbjerg blev boende på sin gård og var i mange år en af de faste punkter i byens udvikling. »Kongen« blev han kaldt, måske fordi han med fast hånd forstod at ordne mange vanskelige forhold i nybyggerbyen. Han repræsenterede ofte ved fuldmagt over for myndighederne udenbys grundejere. Han og hans husstand var således de eneste af Esbjergs beboere fra før 1868, som fremmede traf. Derfra hidrører sikkert omhandlede fejltagelse.

Regner man ikke aftægtskonen med til gårdens folk, var der netop 13 ved folketællingen 1860.

JORDAFSTÅELSE TIL STATEN

Den 21. april 1868 vedtog rigsdagen ved tredie behandling lovforslaget om anlægget af en dokhavn ved Esbjerg, og allerede den 24. april blev loven undertegnet af Hans Majestæt Kongen. Straks derefter blev de forberedende ingeniørarbejder påbegyndt, dels i marken og dels på vandbygningsdirektørens kontor, og det gik rask; thi allerede den 18. juli 1868 fandt ekspropriation af jord til havn og bane sted. Det eksproprierede blev afmærket ved tre plovfurer, uden for hvilke den opvoksende by kunne brede sig temmelig frit.

Vi læser nu i udskrift af jernbaneerstatningsregnskabet for matr. nr. 2 a og 2 h og erfarer, at der for samtlige ulemper ved baneanlægget blev betalt 800 kr.

Der eksproprieredes til banen:

46.500 kvadratal. agerjord pr. td. land betales	270 kr.
53.800 kvadratal. hede pr. td. land betales	50 »
7.580 kvadratal. til vejforlægning Strandby-Rørkjær det betales pr. td. land med	400 »
107.880 kvadratal. eller 7,7 td. land afstået til banen.	
I forskud blev der udbetalt d. 12/4 1873	kr. 800,00
Ved det afsluttende regnskabsmøde den 11/6 1875	» 1946,27
Ialt for jord afstået til banen inclusive renter	kr. 2746,27
For jord afstået til havneanlægget betales	» 2748,00
Ialt for jord til havn og bane betales	<u>kr. 5494,27</u>

UDSTYKNINGEN TIL BEBYGGELSE

Allerede dagen efter, at lovforslaget var vedtaget, så havneanlægget var en kendsgerning, kom der folk til Esbjerg for at købe jord på spekulation; der kom købmænd fra Varde og Ribe og så den meget snedige slagter Louis Gebhardt fra Kolding, han var født i Berlin 1837.

Niels Esbjerg erklærede, at han ikke ville sælge en eneste alen, før staten havde taget sit, så der var ikke noget at gøre for spekulanterne. Bedre held havde de hos naboen, Peder Christensen (kaldt Pejre Esbjerg), han havde overtaget gården som før nævnt 1866, men skødet var endnu ikke tinglyst, det hastede jo ikke, så hans moder, Abalone Madsen, sad endnu officielt som ejer af gården. Peder Christensen, der på dette tidspunkt endnu ikke var gift, syntes nu, at han efter den stedfundne pludselige stigning af jordværdien havde fået alt for meget i forhold til sine søskende af fædreboet. Hans gode hjerte og retskafne sind løb af med ham, ved at sælge noget jord kunne han give sine søskende noget mere, end de for 2 år siden var blevet enige om. Det var jo en smuk tanke, og det førte med sig, at slagter Gebhardt købte 50 td. land af den for byens udvikling bedst beliggende jord. Vardekøbmændene fik også et stykke, og senere købte de gården med restarealet, som de atter solgte til et nyt konsortium, der 1876 solgte den til landinspektør I. P. Madsen.

Inden vi går til omtale af jordsalg til byggegrunde, skal omtales en speciel facon på boliger for Esbjergs pionerer, nemlig jordhytterne. Der var nogle af tilflytterne, der for en ringe betaling, vist 5—10 kr. årlig lejede et jordstykke, hvorpå de så opførte en jordhytte, delvis indgravet i en bakke på »Lille Esbjerg«. Der var således 6 lejere, eller som de kaldtes huleboere på Niels Esbjergs mark. Den ene bolig var dog vist helt af træ. Så vidt jeg husker, blev den sidste jordhytte sløjfet midt i 80-erne, den lå i Borgergadekvarteret. Min fader har fortalt om disse 6 familier, at det var yderst respektable folk, nærmest de bedste af de tilrejsende. De foretrak at leve et selvstændigt familieliv under de primitive forhold i jordhytten fremfor livet ved »Tutten«, hvor det tit gik meget hårdt til. De havde det ret hyggeligt i disse hjem, og der opvoksede en stor flok sunde og kraftige børn. Min fader har været i disse hjem til fest og har flere gange været der som fadder ved barnedåb. En fader har også været gudmoder for børn i disse hjem. Jeg har selv truffet børn fra disse jordhytter, og for ikke ret mange år siden har jeg fået hilsen fra et par af disse, alene, fordi de havde hørt mit navn omtale. Jeg har truffet 2 sønner af stenhugger Schnack, den ene var lokomotivfører ved Statsbanerne, den anden repræsentant for et handelshus. En anden af disse beboere var stenhugger Witt, han var den første, der blev begravet på Esbjergs første kirkegård. Hans enke »madam Witt« husker jeg som pedel ved Esbjergs første realskole, der under ret primitive forhold var installeret i en meget lang staldbygning med gavlen ud til Østergade, den var i sin tid opført af slagter Gebhardt og kendt under navnet Gebhardts stald. Da de provisoriske gendarmere kom til byen, fik de kvarter i staldbygningen, og man hørte den tit omtalt som gendarmkasernen.

»Madam Witt« blev senere gift med fiskehandler Hans Philipsen, der på sin holstenske dialekt havde som mundheld »ras mo de go«, hvilket blev optaget som Esbjerg bys valgsprog »rask må det gå«. En søn af Witt var slagtermester på Ebeltoft svineslagteri.

Endvidere kan nævnes, at to tilrejsende familier byggede hver sin jordhytte på Niels Esbjergs mark øst for havnebanen, men det var uden tilladelse og midt i en kløvermark.. Det var 1886, da der ingen særlig mangel var på lejligheder; de blev selvfølgelig hurtigt sløjfet.

Muligvis har der været flere jordhytter, jeg ikke har hørt omtalt.

Staten havde taget, hvad den havde brug for, så nu kunne salget af byggegrunde begynde, og der var straks efterspørgsel.

Gebhardt havde et areal på 100 td. land nord for »Lille Esbjerg«. Han henvendte sig allerede i efteråret 1869 til Niels Esbjerg, for at de i fællesskab kunne lave en gadeplan. De var enige om, at det skulle være lange, lige og brede gader, ikke krogede og smalle, som de kendte fra Varde og Ribe. De gik så i gang med afsætningen, assisteret af min fader, der var karl på gården hjemme. Der var eksproprieret og afmærket for Kongensgade, der jo skulle være amtsvej, så den var jo på forhånd klar. Skolegade lagde de parallel med Kongensgade i en efter deres mening passende afstand. Borgergade blev afsat, så skellet mellem de to lodder blev gadens midtlinie. Med tværgaderne begyndte de ved skellet mellem Strandby og Esbjerggårde, det blev omtrent gademidte for Smedegade, og så kom de andre tværgader parallelle med denne. Vest for Smedegade blev der ikke foretaget nogen gadeafsætning, der byggedes der som det passede den enkelte, og der blev hurtigt solgt en del parceller og opført små huse. Det var hede og blev solgt til en lille pris. Gebhardt og Niels Esbjerg var af den mening, at det, der lå udenfor deres areal, var dem uvedkommende, og at det ikke vedkom offentligheden eller nogen anden, hvilke veje de udlagde på deres egen mark. De anførte gadenavne er selvfølgelig af en meget senere dato. Imidlertid blev de to herrer snart belært om noget andet, idet herredskontoret i Varde henstillede til ministeriet, at det foranledigede en gadeplan udarbejdet. Det blev da overdraget landinspektør Wilkens i Fredericia at foretage det fornødne, assisteret af vejudvalget for Jerne—Skads kommune, gårdejerne H. P. Mortensen i Veldbæk og H. P. Hansen i Nourup. De godkendte i hovedtrækkene, hvad der var lavet, dog blev Borgergade drejet, så føromtalt skel blev diagonalt, så kom de to lodsejere alligevel til at afstå lige meget jord til gaden. Smedegade blev uforandret, men de andre tværgader blev drejet, idet det tilstræbtes, at de kom til at skære Kongensgade under en ret vinkel. På Strandby hede voldte gadeafsætningen mere besvær, og et par huse blev vist dømt til flytning. Gadeplanen blev udarbejdet og forelagt og vedtaget i Strandby kro den 10. november 1870 som plan for terrainets bebyggelse. Senere blev planen approberet af indenrigsministeriet og tinglyst i Skads herreds ret.

Under arbejdet i marken ved opmåling, nivellering og afsætning var min fader en tid privat engageret af landinspektør Wilkens.

Da Gebhardt og Niels Esbjerg i skøn enighed havde lavet deres uofficielle gadeplan, kom Gebhardt atter, den gang ledsaget af andre, der havde købt jord på spekulation, for at få aftalt en passende høj jordpris, men her blev der ikke enighed. Ifølge Pejrs Esbjerg skulle Gebhardt have udtalt, at han ikke solgte en alen for mindre end en rigsdaler, hvortil Niels Esbjerg bemærkede: »Jeg vil godt sælge jord, jeg har mange børn og kan lettere dele penge end jord imellem dem; men de, der skal købe jord og bygge hus, har kun få penge og kan ikke betale en stor pris for jorden, så vi må regne med skilling og ikke rigsdaler pr. kvadratalen.« Dermed var den forhandling sket, der blev ingen prisaftale.

Niels Esbjerg anskaffede sig en hovedbog, nærmest en ret tyk stilebog med stift bind, og heri indførtes nu jordsalget m. m.

De første to jordstykker blev solgt til et konsortium, »Varde købmænd«, for 16 øre pr. kvadratalen, det blev til kr. 1400, hvoraf de 800 betaltes kontant. Resten forrentedes med 4 % og blev udbetalt juni 1876. Samme år solgtes 4 små byggegrunde, en til 18 øre pr. kvadratalen, det blev kr. 228, og 3 til 20 øre pr. kvadratalen, det blev henholdsvis kr. 320, 260 og 170. Året efter blev der solgt en byggegrund for kr. 100 at udbetale med kr. 4 pr. måned.

1870 solgte han til vognmand Heinrich Pogge et nyopført stuehus med tilhørende ret stor grund, beliggende umiddelbart syd for gården for kr. 5600. Pogge blev hans gode ven og nabo resten af hans dage. 1873 solgte han et hus med to lejligheder, hvoraf den ene var udlejet for kr. 31,25 pr. kvartal, til August Wiberg for kr. 1600 med en kontant udbetaling på kr. 200. Resten at forrente med 4 % og afdrage med kr. 100 pr. termin. Ved nye handeler og nye lån blev disse to ved at have mellemregning til Niels Esbjergs død.

Til begyndelsen af 1875 blev der solgt 54 byggegrunde for ialt kr. 31.403. Det var hovedsagelig til små priser, 16, 20, 24 og 28 øre pr. kvadratalen, dog var der nogle få, der betalte noget bedre, således 3 til henholdsvis 33, 66 og 82 øre pr. kvadratalen. Pr. byggegrund lå prisen fra kr. 100 til kr. 1400 for en enkelt af dem. Fælles for så godt som alle salg var, at køber og sæl-

ger var fælles om udgifterne ved udstykning og skøde. Der krævedes gennemgående små udbetalinger og så 4 % renter af restbeløbet fra førstkommande termin efter salget, indtil udbetalingen kunne ske ved bedre tider eller måske ved regelmæssige små afdrag, 5, 10 eller 20 kr. var ikke ualmindeligt. Ja 20 kr. i afdrag kvartalet syntes særlig flot.

Med det nye år 1875 kom den nye mønt, og samtidig syntes priserne på grundene at stige, ligesom der også solgtes større grunde. Således solgte han til gårdejer Hans Wulf Petersen fra Vilslev en byggegrund overfor den daværende stationsbygning ved Exnersgade for kr. 4500, beregnet efter kr. 1,50 pr. kvadratalen. Her opførtes »Hotel Esbjerg«, der senere fik navneforandring til »Jernbanehotellet« og nu er nedlagt.

Til I. C. Godtfredsen, Lundgård ved Ribe, solgte han hele nordmarken, ca. 29 td. land, for kr. 14.458, det var kr. 500 pr. td. land. Året i forvejen blev min fader det tilbudt for kr. 10.000.

Ligeledes i året 1875 forærede han byen en grund med 25 alen facade mod Borgergade til opførelse af et sprøjtehus. Foruden plads til brand-sprøjten blev der indrettet et fængselsrum (arresthuset lå jo dengang i Varde), der dog mest blev brugt som detentionslokale. Man hørte tit i mine drengeår en beruset mand blive karakteriseret som »sprøjtefuld«. Jeg har ikke hørt det andre steder og har tænkt mig, at betegnelsen muligvis stammede fra logistedet i sprøjtehuset.

Der blev stadig solgt mange grunde til små priser, der skulle jo tages hensyn til folk med små penge. Som eksempel på en billig grund kan anføres, at 900 kvadratalen blev solgt i maj 1886 for 10 øre pr. kvadratalen, kr. 90 at udbetale i 5 rater. Som i de første år små udbetalinger og forrentning med 4 %, nogle enkelte 5 %.

Her anføres en anden måde på salg og afdrag. 1. november 1877 solgtes til Chr. Andersen en byggegrund med pligt til på samme at opføre et beboelseshus. Grund og hus skulle betales med kr. 1613. Købesummen skulle afdrages med kr. 14 den 1. i hver måned, første gang ved handelens afslutning den 1/11 1877. Af det ikke afdragede beløb skulle der svares 5 % renter efter opgørelse hver 11. december termin. Den 1/1 1882 er købesummen bragt ned på kr. 1212, og den 14/1 udstedes en obligation på kr. 1200 med pant i ejendommen. Afdraget fortsættes nu med kr. 10 pr. måned.

Den 21/12 1887 er beløbet nede på kr. 939,48, der nu blev betalt kontant.

Ligeledes den 1/11 1877 solgtes en byggegrund, beliggende ved siden af den til Chr. Andersen solgte, til Drasbæk fuldstændig for samme beløb og på samme betingelser, som Chr. Andersen var indgået på. Regnskabet viser, at renter og afdrag forløb på samme måde i de to handeler. Den 11/12 1887 var Drasbæks restgæld nede på kr. 923,25, der udbetaltes den 18/12 s. å. Man ser af disse anførte 2 tilfælde, at de ikke har været nøjeregnende med at overholde afdragsbetingelserne.

Det største salg, mener jeg, fandt sted februar 1895, og vist tillige det sidste i Niels Esbjergs levetid. Det var til Chr. Thomsen, ejer af »Jernbanehotellet«, tidligere »Hotel Esbjerg«, det bestod i 13049 kvadratalen bagjord ind til hotellets have, der solgtes for kr. 1,50 pr. kvadratalen, ialt kr. 19.573,50, samt en byggegrund med 37½ alen facade til Exnersgade for kr. 4 pr. kvadratalen, ialt kr. 9.788, og yderligere et tillæg på kr. 300. Det blev ialt en handel på kr. 29.661,50.

Fra 1868 til 1895 blev der foretaget 133 udstykninger indbefattet afståelse til havn og bane til et samlet beløb af kr. 168.221,50. De 6 af disse solgte grunde var med påstående bygninger.

De sidste salg er indført i bogen af hans søn Christian. Sidste gang, man finder Niels Esbjergs håndskrift, er juni 1891, da solgte han på »Lille Esbjerg« et areal på 17000 kvadratalen for kr. 7.500 til Ribe amtsråd, der på dette areal lod opføre et sygehus.

Ved Niels Esbjergs død den 18/5 1895 var der endnu en del jord tilbage, hvorpå der ved intensiv drift, og muligvis tillige ved køb af en del kraftfoder, holdtes 10 malkekøer og 2 heste, om jeg husker ret. Denne sidste rest af matr. nr. 2a og 2h af Esbjerggården blev delt mellem hans søn og datter af 2. ægteskab. Christian fik sin ejendom tilskødet 1/11 1895.

NIELS C. ESBJERGS PENGEANBRINGELSER

Medens vi efter hans første lille notesbog af 1844 ser ham stadig på farten for at låne penge både hos familien og andre, såvel indensogns som udensogns boende, tit ret små beløb, har billedet nu ifølge regnskabsbogen

af 1865 og hovedbogen af 1869 vendt sig, nu findes mange navne på folk, der søger ham for at låne penge. Der er både lån på glat ansigt, som man siger, og lån med pant i ejendom, flest af de første. Hovedsagelig findes anført rente 4 %, nogle få 5 %. Det er både folk fra sognet og fra nabosognene, der finder det nemmere og billigere at søge lån hos privat mand i stedet for at gå til bank eller sparekasse. Endog Jerne-Skads kommune har søgt lån hos ham til afholdelse af de første udgifter ved bygning 1876—77 af byens første offentlige skolebygning i Skolegade (41). Hvor meget han har benyttet banker kan ikke ses. Nogle tusinde har stået i Varde Bank, Varde Sparekasse og Gjering Sparekasse, de er taget ud 1879, da han udbetalte de mange penge i arv til børnene af første ægteskab. Dette fortæller tillige, at landbruget siden 1862 har givet godt udbytte, da der i 1879 blev udbetalt betydelig mere, end der var solgt jord for til den tid.

Forgæves har jeg søgt at finde ud af, efter hvilke hensyn der blev taget 5 % i rente af nogle og 4 % af de fleste. Det har ikke været mig muligt, nærmest ser det ud til, at låntagerne til 5 % var de økonomisk bedst stillede. Blandt de 5 % låntagere var Jerne-Skads kommune. Når man betragter låntagernes navne og ser, at mange af dem er folk med ret små midler, mange har jeg kendt, så forbavses man over, at kun et par beløb er gået tabt, hvoraf det største er på kr. 145. Manden anføres at være rejst til Amerika. Det vidner om en anden mentalitet end den af 1950.

BEDSTEFADER, SOM JEG HAR KENDT HAM

Bedstefader var af et meget stille væsen, sagtemælende og lidet talende, jeg ser stadig for mig hans høje foroverbøjede skikkelse, hans fra ørerne og ned over hagen altid velplejede skægkrans (skipperskæg), hans altid alvorlige ansigt, kun sjældent krusede et smil hans læber, aldrig mindes jeg at have set ham bryde ud i en rigtig latter. Jeg husker, at han har taget mig på sine knæ og talt om forretningsperspektiver, stor mark, mange køer, heste og lignende, men aldrig har han leget med mig eller andre børnebørn. Altid så jeg op til bedstefader med alvorlige blikke og i dyb ærbødighed.

Til beskæftigelse med åndelige spørgsmål levnedes der ham ikke megen tid, dog gik han jævnlig i kirke og til alters to gange om året, som han un-

der konfirmationsforberedelsen var pålagt af pastor Hjort. Han udtalte sig sjældent om kristelige spørgsmål; men gjorde han det, vidnede hans udtalelse om, at hans tro var nærmest barnets. Jeg erindrer udtalelser som: »det står skrevet«, »det har præsten sagt« og lignende. — Vinteraftenerne kunne han læse lidt af den såkaldte skolelærerlitteratur (Tyragod, Anton Nielsen, Zacharias Nielsen og andre). Aviser læste han omhyggeligt, og han gemte udklip helt tilbage fra 70'erne, især handelspolitiske artikler, og hvad der havde med vestjydsk landbrug at gøre. Hvad aviserne gav om forretningslivet blev grundigt gennemgået, og kapitelstaksterne blev omhyggeligt opnoteret.

Offentlige hverv havde han ingen af i den tid, jeg husker, og han havde sikkert ingen ønsker i den retning. At han måtte optræde i 1864 var vel nærmest, fordi sognerådet vanskeligt kunne få nogen til det, de fleste var bange for tyskerne. Han har siddet i sognerådet en periode, men da han blev opfordret til at fortsætte efter periodens udløb, svarede han, at det var bedre at røgte sine egne høveder (kreaturer) end at muge ud hos andre. Jeg ved ikke, om det skulle være en hentydning til hans virksomhed i 1864.

Hans egentlige naturlige bedrift var arbejde, ja trofast arbejde. En søn fra en af de gårde, han havde tjent på i de unge år, har fortalt mig, at hans fader tit havde sagt, at han havde aldrig fået sit arbejde udført så godt og rettidigt som i de år, Niels Esbjerg tjente ham. Bedstefader bødlede på med hele sin legemskraft, både da han tjente hos fremmede, da han var karl hjemme på fødegården, og vel ikke mindst, da han satte fod under eget bord. Han var en arbejdets ridder af naturen, og det var vel tillige en nødvendighed for at klare sig, da han i de meget vanskelige tider overtog gården. Det tør siges, at han arbejdede af kærlighed til arbejdet; thi ellers ville han vel nok have taget sig det lidt mere mageligt, da han kom op i årene og efter datidens forhold blev en ret velhavende mand. Jeg erindrer at have set ham pløje i en alder af 70 år. Da de mange børn var hjemme, blev tiden i de lange vinteraftener udnyttet som sædvanlig på vestjydske bøndergårde, bedstemoder spandt, pigen kartede, karlene snoede simer eller udførte andet nyttigt husflid, og bedstefader strikkede strømper til de mange børn. Undertiden blev der til en afveksling læst en historie højt eller sunget en vise. Bedstefader havde et godt håndelag på det strykke værkstøj, han fik i hån-

den, og gode kræfter, hvor det krævedes. Hans huggerum var nærmest at betragte som et tømrværksted. Der fandtes godt værktøj, og meget almindeligt tømrerarbejde til eget brug blev udført der.

Talte bedstefader ikke meget, tænkte han desto mere over sine planer i stilhed, og når de så var gennemtænkt, var det ikke let at få ham til at foretage en ændring. Således da han købte Esbjerggården, og hans fader søgte at forhindre købet, da stod han fast, og hvorfor? En gang jeg som dreng fik lejlighed til at se i hans lille notesbog og læste om hans køb af gården og de 930 gl. rigsdaler og vel har sagt noget til ham derom, sagde han til mig: »Ja, da jeg skulle giftes, gik alle mine søskende hjemme, så jeg kunne jo ikke få fødegården, hvad var da mere naturligt, end at jeg, da lejligheden bød sig, købte min moders fødegård, der langt tilbage i tiden havde været i familiens eje, så opnåede jeg da den herlighed at komme til at bo på og dyrke slægtens jord.«

Noget andet var, at morbroderens enke af økonomiske grunde var nødt til at sælge gården og ved salget opnåede at sikre sig sit udkomme for resten af sine dage.

Min i 1918 afdøde broder Anton overværede for ca. 35 år siden et møde i Lunderskov, hvor en af Henry Georges eftersnakkere brugte bedstefader som et afskrækkende eksempel på en jordspekulant og skildrede ham som en flegmatisk, næsten åndssvag mand, der sad i sin magelige lænestol, røg sin pibe og inkasserede den ved grundspekulation indvundne fortjeneste, hidrørende fra værdistigningen af grundene ved anlæg af havn og bane.

Intet er mere fejlagtigt, intet lå mere fjernt for ham end spekulation. Han var først og fremmest bonden, der boede på slægtens gård (moderens fødegård). Hans sind var bunden til jorden, og han drev den med flid og interesse og opnåede ret store resultater, før havn og bane kom. At drive en hede gård op fra 6 til 34 kreaturer i ca. 20 år lader sig ikke gøre ved at sidde og ryge tobak i en lænestol.

Lignende resultater er vel nok opnået af mange andre hede bønder, der ikke var bange for at lægge kræfter i, hvilket også var en absolut nødvendighed. Det var hans glæde og lønnen for hårdt arbejde at se bedriften vokse, at se heden forvandlet til god agerjord med gylden høst.

Hans arbejde som bonde var ikke enestående; thi mange er de hede bøn-

der, som ved sved og energi har bidraget til at gøre Danmark større, ved at forvandle den gølge hede til yderig agerjord.

Desuden var bedstefader i besiddelse af så megen forretningssans, at han ikke gik af vejen for at tage fat på flere med landbruget beslægtede opgaver, som bygning af Jerne Mølle 1857 til formaling af bøndernes korn, drift af teglværket til fremstilling af mursten til nybygninger og som medejer af flere mindre skibe 1865—92, hvis formål i begyndelsen for en stor del var hensynet til samhandelen mellem Fanø og fastlandet. Det var alt sammen noget, der lå forud for virkningen af statens foretagende.

Førnævnte opgaver havde han frivilligt taget op, nu kom dertil udstykning af gårdens jord til byggegrunde, en opgave, der i sandhed interesserede ham mindre end noget andet af hans arbejde; thi derved var der jo sat bom for den videre udvikling af hans landbrug, der netop var i god gænge, idet han som den første der på egnen havde begyndt at merge sin jord, ligesom han også var blandt de første, der såede græsfrø. Det med merglingen vakte megen opsigt, det ansås nærmest som galmandsværk. At grave sådan noget dødt ler op og køre det ud på marken kunne da kun gøre skade, blev der sagt.

Mange skoser blev ham tildelt i anledning af merglingen. Således blev han af en gårdejer i Rørkjær, Peder Søndergaard, der havde nedbrudt en væg af soltørrede lersten, tilbudt et læs stenbrokker til at køre ud på marken, idet samme gårdejer mente, at det var bedre end det såkaldte mergel.

Udstykningen var som før antydet en bremse på udvidelsen af hans landbrug, men han så på det som en nødvendighed, som en opgave, der var henlagt til ham, og denne opgave skulle udføres samvittighedsfuldt, hvorfor det ikke nyttede, at grundejere, der spekulerede i jord fra nabogården, kom til ham for at få fastsat nogle mindstepriser ved salg af byggegrunde. Det gjaldt for ham ikke om at få det mest mulige ud af det; men han havde også tanker for at hjælpe de småt bemidlede nybyggere ved små priser, lempelige udbetalinger og eventuelt lån til at blive selvstændige husejere, hvad dengang sattes højt. Men når en overenskomst var gennemtrækt, diskuteret og fundet anvendelig, så var det også meningen, at den skulle overholdes.

Entreprisen ved havnebygningen blev overdraget schweizeren ingeniør

Carlé, han herskede uindskrænket på det areal, der til havneanlægget var afgrænset ved tre plovfurer, og han fik af arbejderne tildelt titlen »havnens konge«.

Egnens beboere fandt på at kalde Niels Esbjerg »Esbjergs konge« eller i daglig tale »Kongen«, et navn, der en overgang var meget benyttet. Det var jo således, at hos ham kunne der fås jord at bygge på, der kunne lånes penge på billige vilkår, der kunne købes landbrugsprodukter som mælk, kartofler, gryn, malt m. m., og skulle de have en sommergris, beregnet på at lægges i saltkarret til vinterføde, da kunne en lille pattegris også købes der samt senere lidt til dens trivsel. Lidt køkkenaffald blev der jo altid til grisen, og lidt grønt var der jo steder nok, hvor det kunne plukkes. Der kunne også lejes et stykke kartoffeljord for den, der havde interesse for selv at dyrke noget til køkkenet. Et kartoffelstykke betaltes efter størrelsen med 2 til 10 kr. for sommeren. Tillige kan nævnes, at mange er de skåle mad, der fra hans køkken er gået til syge i byen.

Medens vi er ved navnet »Konge«, er det vel også på sin plads at anføre, at Niels Esbjergs datter Kirstine (født 1873) blev bæret med navnet »Prinsessen«. Byen fik også sin »kronprins«, det var det første barn, der blev født i byen, efter at havnearbejdet var påbegyndt. Det var en søn af murermester Frøkjær, og gaden, hvor han blev født i april 1869, fik senere navnet Kronprinsensgade til ære for byens »kronprins«, der i dåben blandt flere fine navne fik det borgerlige navn Jens.

Forfatteren S. Alkærsig skrev i sin bog »Esbjerg« meget karakteristisk om ingeniør Carlé og bedstefader, der begge var tildelt titlen »konge«: »Det har truffet sig så, at på pionerbilledet er disse to »konger« kommen til at sidde ved siden af hinanden, men de vender sig bort fra hinanden, som om derved skulle udtrykkes modsætningen. Og vist er det, at den næppe kunne være større end her: Eventyreren ved siden af bonden, der bor på sine fædres jord. Niels Esbjerg var en i gammeldags forstand hæderlig, dygtig og sparsommelig bonde, der opdrog sine 15 børn tarveligt og strængt.«

Ja, det er sandt, trods byens vækst og hans samkvem med alle, høj som lav, vedblev han at have begge ben på jorden. Han blev ikke svimmel, da byens udvikling tog fart. Hans behandling af dem, der ønskede at købe

jord og bygge hus, var fastlagt 1868 og forandredes ikke, det var stadig moderate priser og lempelige udbetalinger. Han vedblev at være bonden, der holdt af sin jord og sin bedrift og drev de ved salg stærkt formindskede arealer stadig mere intensivt.

Godt at han havde lukket sine øjne, da en senere storspekulation holdt sit indtog i byen. Det ville have gjort ham ondt at se, hvorledes mange landboere fra omegnen blev revet med af spekulationsfeber og tabte store formuer.

Tre år før Niels Esbjerg døde, havde det hårde slid gjort sin gerning, da var han opslidt, kunne ikke udrette mere og kunne ikke forstå, at det var rigtigt.

Den 18. maj 1895 afgik han ved døden efter få dages sygeleje, hvor hans dalevende 10 børn fik lejlighed til at tale med ham for sidste gang. Han blev begravet på Jerne kirkegård, hvor hans første hustru og 5 børn, 2 af første og 3 af andet ægteskab, i forvejen var stedt til hvile.

Pastor Jens Andersen, Jerne, forrettede jordpåkastelsen og talte gribende udfra et ord af Bjørnstjerne Bjørnson i fortællingen »Arne«, hvor moderen synger:

»Herre, tag i din stærke hånd
barnet, som leger ved stranden.«

Præsten udtalte:

Det var det tunge sinds brusende vand, men livet sejrede, han døde med fred i sjælen og i troen på sin frelser.

Æret være hans minde.

ET PAR HISTORIER

Det var en sommerdag, jeg har vist været 12 år og boede i Boldesager hos mine plejeforældre, da politibetjent Fahrner fra Esbjerg kom ind til os for at spørge vej til en gårdejer, hvem han havde en tilsigelse til. Min plejemoder og jeg var ene hjemme, og jeg var straks parat til at vise ham den efterspurgte gård og fulgte ham til den. Jeg tiltalte ham ved navn, hvorover

han blev noget forbavset og spurgte, hvorfra jeg kendte ham. Jeg fortalte nu politibetjenten, at jeg havde set ham hos min bedstefader i Esbjerg. Han fik da at vide, at jeg hed Niels ligesom min bedstefader, hvortil han bemærkede, ja, så er du vel den stærkeste i skolen, hvad jeg ikke kunne sige ja til. Han sagde nu, at når jeg hed Niels, burde jeg være den stærkeste i skolen, »for din bedstefader var meget stærk«, og som bevis herpå fortalte han følgende tildragelse under vor vandring.

Det var medens havneanlægget stod på, — og det var ikke rare mænd alle, der kom til byen, — at din bedstefader en søndag aften var på vej hjem efter at have besøgt Gregers skrædder. Han hørte da kvindehyl og råb om hjælp fra heden; på grund af mørket kunne han ikke se noget tydeligt, men han gik efter lyden. Det viste sig da, at det var hans tjenestepige, der havde været i Strandby og nu var på vej over heden, hvor hun havde mødt en havnearbejder, der søgte at voldtage hende, hvorimod hun kæmpede tappert. På din bedstefaders forespørgsel om, hvad der der gik for sig, svarede arbejderen, at det skulle han straks få at vide. Arbejderen, der var kendt som en frygtet slagsbroder, gik straks til angreb, idet han vel tænkte, at han let kunne lære denne halvgamle stiltfærdige bonde til ikke at blande sig i hans anliggender; men her var han gået forkert i byen. Det blev Niels Esbjergs egestok, der stiftede bekendtskab med voldsmandens ryg og det så grundigt, at han dagen efter måtte blive i sengen. Nogle dage efter sivede historien ud, og det var jo en meget alvorlig sag, så jeg gik til din bedstefader for at indhente oplysninger; men han ville ikke fortælle noget. Først da manden på grund af kammeraternes drillerier havde forladt arbejdspladsen, fik jeg ham til at rykke ud med historien med den slutbemærkning: »Han har fået sin velfortjente straf.«

Blandt havnearbejderne, der kun havde kendt din bedstefader som den stille, godmodige mand, gik der nu sagn om hans kræfter. Og når der ved »tutten« var slagsmål, blev der tit sagt for at kølne de ophidsede gemytter: »vi henter Niels Esbjerg« eller »kongen«, hvad dog aldrig skete, og en henvendelse ville sikkert også have været frugtesløst. Derimod, fortsatte politibetjent Fahrner, var jeg tit glad, når jeg skulle foretage en arrestation og køre en arrestant til arresthuset i Varde, da at have Niels Esbjerg til at køre, så forløb det altid sikkert.

Det var politibetjent Fahrners ret jævne fortælling gengivet efter hukkommelsen.

Da jeg senere foreholdt bedstefader historien og spurgte, om det var sandt, fik jeg til svar: „Jeg har endnu en god stok, pas på at være en artig dreng.“

En anden tildragelse har jeg læst om i bedstefaders notesbog for landbrug m. m. efter 1865, den der som før nævnt er bortkommen. Endvidere har jeg hørt den fortalt af min fader og fik den sidst fortalt af lokomotivfører ved Statsbanerne Christiansen i Viborg, han havde tidligere station i Esbjerg.

Det var kort før julen 1874, der arbejdedes med grusning på strækningen Esbjerg—Lunderskov med mandskab fra Esbjerg, hvor lokomotivet overnattede.

Bedstefader kom en aften kørende fra Jerne mølle i en gammel arbejdsvogn fyldt med melsække, ovenpå hvilke han sad. Ved niveauoverskæringen med landevejen i Jerne, der nu er ført over banen ved en bro, så bedstefader toget komme fra venstre med tændte lanterner, men tænkte, at han let kunne slippe over, inden toget nåede overskæringen. Enten må nu afstanden ved lyset, (det var jo aften) være skønnet forkert, eller hestene har gået for langsomt. Vognen blev påkørt af lokomotivet med det resultat, at hestene blev frigjort og løb hjemad det bedste, de havde lært. Vognen blev slået fuldstændigt til pindebrænde med undtagelse af højre forhjul, der var ubeskadiget og blev opbevaret i mange år. Og bedstefader, hvorledes gik det ham? Ja, han fik en luftfart og havnede i jernbanegrøften med en mindre hudafskrabning på næsen ellers fuldstændig ubeskadiget. Lokomotivet holdt stille, og da lokomotivføreren kom hen til bedstefader, skældte han ud, hvortil lokomotivføreren bemærkede: »Gudskelov, at du kan skælde ud, Niels Esbjerg.« Bedstefader kørte så med lokomotivet ind på stationspladsen, hvorfra han gik de få skridt hjem, hvor hestene stod og ventede på ham ved stalddøren. Ingen havde mærket noget derhjemme.

I bedstefaders notesbog havde han tilføjet efter beretningen: »Den, herren vil bevare, er uden fare.«

★

Føromtalte lokomotivfører Christiansen fortalte, at omhandlede lokomotiv, der havde nr. 45, i flere år gik blandt statsbanepersonalet under det uofficielle navn »Niels Esbjerg«. Samme lokomotiv, der var en »Stephensen«,

havde den skæbne, at skibet, der førte den og søsterlokomotivet nr. 46 hertil fra England, sank undervejs; men blev atter hævet.

Nr. 45 blev sat ud af drift og efter en reparation solgt 1910 til entreprenørerne Fibiger og Villefrance, der havde anlægget af Aars—Hvalsundbanen i entreprise. Da jeg som ingeniør ledede arbejdet ved nævnte baneanlæg, fik jeg således min bedstefaders ulykkeslokomotiv til brug ved dette anlæg og senere ved anlægget af Langelandsbanen.

★

En oplevelse havde jeg efter at være flyttet til Hedehusene 1915. En dag så jeg en ponyvogn holde på landevejen ved min havelåge, og en hvidhåret ældre herre steg ud, i hvem jeg efter billeder genkendte en af Esbjergs pionerer. Han kom ind, præsenterede sig og fortalte, at han var i Roskilde i forretningsanliggender, og der havde han tilfældigt hørt navnet Niels Esbjerg og fik så lyst til at hilse på bæreren af dette navn, idet han gik ud fra, at det måtte være en slægtning af hans gamle ven af samme navn.

Efter at vi var kommet til sæde, ledtes samtalen straks ind på min bedstefader, hvem han var kommen til at holde meget af trods det, som han sagde, at de havde mange uoverensstemmelser, og at det var ham, der som regel måtte bøje af. Han sagde: »Jeg havde et meget varmt temperament, han var min modsætning, ja, næsten i alt. Havde vi haft et sammenstød, og jeg tænkte, nu er Niels vred, så var der ikke noget at mærke på ham, når forholdene krævede, at jeg atter måtte henvende mig til ham. Niels kunne tage en fornærmelse overlegent, og ingen mærkede til nag fra hans side; men ved lejlighed kunne der komme en kort bemærkning, man aldrig glemte. Ja, en gang blev jeg meget vred på ham. Jeg og min kone havde sådan et ægteskabeligt opgør, og ret som det var hedest, træder Niels ind og blander sig i den sag på en for mig ydmygende måde, og det måtte jeg finde mig i. At han ikke ville udnytte et menneskes vanskelighed til egen fordel, fik jeg bevis for.« Det er stadig pioneren, der fortæller. »Jeg havde anlagt et teglværk og fået ovnen anbragt for nær ved skellet til hans jord, hvilket daglig generede arbejdet på værket meget. Vanskeligheden kunne afhjælpes ved køb af et lille areal fra Niels's ejendom; men jeg var bange for, at han skulle se min vanskelighed og forlange en meget stor betaling

for det ønskede jordstykke, hvorfor jeg mente at skulle gå meget snedigt frem. Jeg købte så et jordstykke af ham vest for banen, meget langt fra teglværket, for et beløb af 3100 kr., så sagde jeg ligesom henkastet i spøg: Hvad vil du have for din søndermark, hvortil han tørt bemærkede: Søndermarken har jeg mere brug for end du; men du mangler 1 skp. jord (1750 kvadratalen) ved din ovn, og det kan du få for 125 kr. Jeg var lige ved at tabe vejret ved at høre det billige tilbud og ved at høre, at han var godt klar over min stilling. Imidlertid købte jeg et areal ind til teglværket så stort, at købesummen blev 1594 kr. Havde det været mig, der var sælgeren, ville jeg have udnyttet situationen på en for mig mere indbringende måde. Det var i maj måned 1875. Ja, sådan var Niels Esbjerg.«

Da pioneren var steget til vogns og var i færd med at give mig hånden til afsked, lyser et lunt smil op i hans gamle ansigt, og han siger: »De skal nu have historien om Niels Esbjergs gamle hat. Jo, ser De, han havde en gammel hat, der var meget nusset og ilde set af hans kone, der ville have den gamle hat smidt bort, det ville Niels ikke, så det blev til en kraftprøve; men nu kom en tredie til, det var tjenestepigen, hun syntes, at den gamle hat trængte til forskønnelse, om Niels vedblivende skulle bruge den. Hun fik en malersvend, der arbejdede på gården, til at male en vejrmølle på den med grøn oliemaling, det syntes hun var en stor prydelse; men Niels var ikke af samme mening, han blev meget vred, da han så hatten, og så blev den kasseret.«

Ja, så kørte vognmand Olsen med Gebhardt ad Roskilde til, og jeg har ikke set ham siden.

Senere fortalte jeg min fader det anførte. Han erklærede, at det var rigtigt nok altsammen. Ja, hvad med det ægteskabelige opgør? »Ja,« sagde min fader, »din bedstefader kom ind på omtalte pioners værksted, hvor han havde bundet konen for at give hende en afstraffelse. Der skete nu ikke andet, end at din bedstefader uden at sige et ord løste hende.« Hvad der så siden blev talt om, vidste min fader ikke.

Vi lever i en tid, hvor skilsmisserne hører til dagens orden eller rettere uorden. I tiden omkring 1875 førte end ikke et så groft overgreb som det foran antydede til skilsmisse. Dengang var ægteskaber som regel indgået på livstid. Skilsmisser var uhyre sjældne.

Når jeg i afsnittet 1864 skrev, at sognefoged Niels Pedersen i Veldbæk vist havde henstillet til sognerådet at opfordre Niels Esbjerg til i 1864 at forsyne fjenden med slagtekvæg, da hidrører det fra en samtale, jeg som dreng hørte. Sognefoged Niels Pedersen og gårdejer N. P. Sillasen var i mit hjem i Boldesager, vist i anledning af noget brandassurance, og ved den traditionelle kaffe gik samtalen. De talte om de to slesvigske krige og kom ind på sognefogdens besværligheder under disse.

Niels Pedersen, der var en meget beskeden mand, sagde da: »Ja, i den første krig var der ikke ret meget at gøre, skønt jeg dengang var ny i tjenesten. Og i 1864 lå der mange tyskere en tid i Esbjerg og Strandby, og der havde jeg det held at finde en god hjælp i Niels Esbjerg, så tyskerne hurtigt lærte at gå uden om mig med en del, hvad jo også var det letteste for dem i det hjørne af sognet. Selvfølgelig gav krigen alligevel ikke lidt arbejde og undertiden ret store besværligheder.« Senere blev der talt om sognefogdens besværligheder under Esbjerg by's opvækst, om de mange ture, han med stok i hånden havde vandret til Esbjerg, om hvor mange mil det vel kunne beløbe sig til ialt, sikkert en ganske anselig vejlængde. Herunder nævnte sognefogden, at Niels Esbjerg førte liste over de af ham udstykkede arealer med tilhørende hartkorn og tiendeafgifter, hvilke han i flere år oprævede og overbragte mig, når pantelisten var ude.

NIELS C. ESBJERGS BØRN OG BØRNEBØRN

Som tidligere nævnt var Niels Esbjerg 100 procent vestjydsk bonde, hans efterkommere synes ikke at have fornægtet deres afstamning og har bevaret kærligheden til mulden. Hans sønner blev på en nær bønder, der drev deres jord med flid og fulgte godt med i landbrugets udvikling. Ingen søgte af ærgerrighed at komme ind i offentlige tillidshverv, men også deri lignede de deres fader. Helt undgå tillidshverv kunne de ikke, men det havde især deres interesse, hvor der var vanskeligheder at overvinde. Således kan nævnes, at da Skads kirkes søndre side truede med at vælte, var der mange i sognet, der ganske simpelt ønskede at få bygget en ny kirke. Nogle mente, at man kunne mure siden op af røde mursten, da tårnet for en stor del var

opført af dette materiale. Der taltes også om, at der ikke kunne skaffes granit til supplerings ved en ommuring. Under disse diskussioner kom Niels Esbjergs søn Jens ind i kirkens bestyrelse, og i modsætning til de to andre bestyrelsesmedlemmer holdt han på, at siden skulle mures op i den gamle skikkelse, og han fik provstesyrets medhold.

Kirken og våbenhuset er fra det 13. århundrede og opført af smukt tilhugne granitsten. I dets indre findes pragtfulde gotiske hvælvinger. Tårnet, der har spir, var oprindeligt også opført af granit, der ved senere ombygning for en stor del er blevet erstattet med røde mursten.

Kirken er meget højt beliggende og kan ses flere mile bort. Senere er kirkens indre blevet meget smukt dekoreret af maleren Ole Søndergård antagelig 1930. Det skete ved private bidrag, og beboerne viste stor offervilje, så de må sikkert være meget glade for deres kirke, hvad de også har grund til.

Samme søn af Niels Esbjerg var også meget virksom sammen med gård-ejerne Søren Pedersen i Måde og Jørgen Bruun i Gjesing, da der måtte kæmpes hårdt for at få det store andelsmejeri i Skolegade i Esbjerg oprettet, hvorefter de nogle år sad sammen i bestyrelsen.

Den eneste af sønnerne, der ikke blev landmand var Søren, der blev udlært som møbelsnedker og drev forretning nogle år i Kongensgade i Esbjerg. Senere byggede han et damp-savskæreri i Borgergade, men tiden var ikke moden til et så stort foretagende, så han solgte fabrikken, der senere blev nedlagt. Søren flyttede derefter til Bramminge og vendte tilbage til møbelsnedkeriet.

Af børnebørnene er flere slået ind på andet erhverv end landbruget, selv om deres vugge har stået på bondelandet, og der stadig spores stor interesse for landbruget. De fleste er dog blevet ved det fædrenerhverv, de pløjer trofast mulden og lever som gode landmænd. Lad os kalde dem børnebørn af første klasse. Her skal gives en kort oversigt over dem af anden klasse, der har forladt landbruget, men derfor dog ikke tabt interessen for Danmarks bærende erhverv. Jeg begynder ved de yngste. Sygdom har drevet 5 bort fra landbruget.

Hans Esbjerg (IX B) er udlært som maskinarbejder på Carl B. Hoffmanns fabrik i Esbjerg. Han opholdt sig i Argentina fra 20/10 1922 til

9/4 1933 og er nu statseksamineret ejendomsmægler i Vridsløselille, hvor han tillige driver en mindre ejendom med frugtavl og hønseri.

Karen Esbjerg (VIII A) tog præliminæreksamen med udmærkelse fra Esbjerg Realskole 1906. Hun var bogholderske på Bramminge teglværk, hos tømmerhandler Nielsen, Gjørding, og i Sydjysk Landmandsbank i Ribe. Her skal anføres alle hendes offentlige tillidshverv. Jeg skal skåne læserne for en lignende opremsning for de efterfølgende.

Hun er formand i bestyrelsen for Dansk Røde Kors, Ribe afdeling, tillige kasserer for samme, medlem af Ribe Domsogns Menighedsråd, kasserer for menighedsråds-kassen, medlem af bestyrelsen for Landsforeningen af Menighedsråd, kasserer for Foreningen til Værn for enligstillede kvinder, Ribe afdeling.

Niels Esbjerg (VI A) blev ikke bonde som sin fader. En dårlig fod satte 1897 punkrum for det almindelige bondebrug og var samtidig medvirkende årsag til, at hans livsgerning fik større betydning for den danske jord. Efter at have taget eksamen som landbrugskandidat 1907 fik han ansættelse ved Ribe Amts vestre Landboforening, hvor han virkede fra 1908 til 1915 og anlagde forsøgshaven i Boldesager. Det blev sagt om ham, at han plantede læ og fik haverne til at grønnes i den karrige vestjydske jord, at han fik for Vestjyllands havebrug den samme betydning, som Dalgas havde haft for heden.

Han foretog flere studierejser til udlandet, af hvilke 1909 til England og 1912 til U. S. A. fik stor betydning for Danmarks frugtavl.

1915 grundlagde han statens havebrugsforsøg på Blangstedgård med der-til hørende store frugtplantager, og her virkede han til sin død 1942. Især kan det vist siges, at det skyldes hans initiativ og skaberværk mere end nogen anden enkeltmands, at dansk frugtavl har nået den store udvikling, som sket er. Han overførte som den første landbrugsforsøgenes principper på havebrugs- og frugtavl-forsøgene både ved arbejdet i marken og ved resultaternes bearbejdning på kontoret. Tillige satte han system i frugtens opbevaring ved lav temperatur. Under de skiftende regeringer var han selvskreven som statens rådgiver i alt vedrørende haveprodukter og frugt.

Ved Blangstedgård afslørede et mindesmærke for ham den 28/6 1946.

Yderligere kan med stort udbytte læses om forsøgsleder Niels Esbjergs virksomhed i en velskrevet bog på ca. 100 sider, forfattet af forstander

Svend Busk, Aarslev, og udgivet 1949. Jeg må vedkende mig at have givet hr. Svend Busk oplysninger om slægten, men samtidig erklære mig uskyldig i hans i denne bog gale opgivelse af indbyggertallet (13) i Esbjerg 1868.

Hans Elbo (V A) havde fra ungdommen et svagt helbred at kæmpe med. Han var en tid ejer af Hulkærgård ved Brørup. Efter at have afhændet nævnte gård tog han juridisk embedseksamen 1929 og virkede som sagfører først i København og derefter i Lyngby til sin død den 20/1 1950.

Niels Esbjerg (III B) kom efter at være konfirmeret i snedkerlære den 1/4 1898 og arbejdede ved dette fag til han den 1/10 1906 gik ind i postvæsenets tjeneste, hvor han har gennemløbet de forskellige grader og blev den 1/4 1946 overpostbud i Bramminge.

Peder Esbjerg (II F) tog seminaristeksamen ved Haslev seminarium den 31/5 1915 og blev ansat som lærer og kirkesanger ved Bording Hovedskole den 1/8 1917. Han forflyttedes 1944 til Hestlund Hovedskole.

Carl Esbjerg (II C) havde i 2—3 års alderen børnelammelse, et navn, der dog ikke kendtes den gang. Efter konfirmationen kom han i skrædderlære og arbejdede som svend i København fra 1897 til 1904, da han etablerede sig på Frederiksberg og drev forretning der til 1941. Derefter flyttede han til Gladsaxe, hvor han endnu bor som husejer og rentier.

Niels Esbjerg (II A) tog præliminæreksamen ved Esbjerg Realskole 1892 (skolens første eksamenshold), hvorefter han arbejdede ved landbruget til september 1896. På grund af sygdom forlod han landbruget og blev efter overstået adgangseksamen optaget på Polyteknisk læreanstalt, hvorfra han dimitteredes som cand. polyt. bygningsingeniør 1903. Som civilingeniør har han ledet arbejdet ved anlægget af flere jernbaner og havde i entreprise digeanlægget for Overgårds enge 1908, hvorved ca. 3000 td. land blev beskyttet mod havets oversvømmelse.

Fra 1915 til 1942 var han ingeniør ved A/S Hedehusene Skærfefabrik (P. Madsens) og er nu pensioneret derfra.

Christian Esbjerg (I D) havde som barn børnelammelse og var stærkt lammet i venstre side, så han ikke egnede sig til kropsligt arbejde. Han blev student fra Ribe Katedralskole og studerede teologi; men studiet måtte opgives på grund af svigtende helbred. Han kom derefter ind i Københavns kommunes tjeneste og døde som ekspeditionssekretær 1925.

NIELS C. ESBJERGS EFTERKOMMERE

I det følgende anføres 10 familier mærket med romertal, repræsenterende de 10 af Niels Esbjergs børn, der blev voksne.

Følgende forkortelser er benyttet:

f = født, † = død, ∞ = gift med,
S = sogn, gdj. = gårdejer.

- I. *Christen Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 8/2 1845, † i Grimstrup 1912. Han var gårdejer i Terp ved Bramminge og i Grimstrup til d. 13/3 1898. ∞ d. 28/4 1865 med Edel Christensen, f. i Gjesing d. 10/12 1842, † i Grimstrup 1888. Hun var datter af gdj. Christen Nielsen i Gjesing og hustru Birte Marie Hansen. 5 børn.
- A. *Niels Nielsen Esbjerg*, f. i Terp d. 16/3 1867, † i Grimstrup d. 2/4 1914. Han var ejer af »Hyldegården« i Grimstrup. ∞ 1900 med Mette Marie Hansen, f. på »Hyldegården« d. 18/3 1870, † s. st. d. 4/5 1935. 7 børn.
- a. Edel Kirstine Marie Nielsen Esbjerg, f. d. 16/12 1901.
- b. Hans Chr. Nielsen Esbjerg, f. d. 15/1 1903. Husejer i Gjellerup ved Varde. ∞ d. 17/11 1937 med enke Dagmar Alfride Beck, f. d. 9/3 1910 i Vestervang Obbekjær S. Hun havde i første ægteskab 3 børn, der ved bevilling af 4/3 1948 fik tilkendt navnet Esbjerg. I andet ægteskab 2 børn.
1. Børge Appel Esbjerg, f. d. 8/11 1933.
 2. Poula Appel Esbjerg, f. d. 6/5 1935.
 3. Petra Appel Esbjerg, f. d. 10/6 1936.
 4. Tove Esbjerg, f. d. 5/3 1939.
 5. Niels Vagn Esbjerg, f. d. 18/4 1948.
- c. Edel Kirstine Nielsen Esbjerg, f. d. 27/1 1904. ∞ d. 27/6 1939 med Magnus Hansen, f. d. 26/8 1895. Gdj. Enderup Mark ved Bramminge. 1 barn.
1. Kaj Hansen, f. d. 15/6 1944.
- d. Ingeborg Nielsen Esbjerg, f. d. 6/6 1905.
- e. Nielsine Kirstine Nielsen Esbjerg, f. d. 27/11 1906.

- f. Karen Nielsen Esbjerg, f. d. 19/4 1910.
 g. Christian Peder Nielsen Esbjerg, f. d. 9/4 1912.
- B. *Karen Nielsen Esbjerg*, f. d. 12/5 1870. Udv. til U. S. A.
- C. *Kirstine Nielsen Esbjerg*, f. d. 11/6 1873, † d. 20/12 1938.
- D. *Christian Nielsen Esbjerg*, f. d. 2/8 1876, † 1925. Ekspeditionssekretær ved Københavns kommune. ∞ med Fany Floor, datter af gross. Floor i København. Ingen børn.
- E. *Marie Katrine Nielsen Esbjerg*, f. 31/7 1882, † 30/4 1926. ∞ 7/5 1907 med gdj. i Darum Jørgen Hansen, f. 19/5 1870, † 25/11 1942. 4 børn.
- Marie Nicoline Hansen, f. 11/1 1908. ∞ arbejder Palle Pallesen i Bramminge.
 - Edel Kirstine Hansen, f. 1/4 1911. ∞ cyklehandler Peder Gram, Jyllandsgade i Esbjerg.
 - Anna Hansen, f. 19/2 1913. ∞ husejer Johannes Recknagel i Jerne.
 - Ellen Sophie Hansen, f. 1/5 1915.
- II. *Jens Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 17/10 1846, † i Andrup d. 17/1 1922. Gdj. i Andrup. ∞ d. 17/9 1874 med Ane Dorthea Hansen, f. i Andrup Skads S. d. 10/9 1850, † s. st. d. 1/7 1922. Hun var datter af gdj. Hans Jessen og hustru Ane Jørgensen i Andrup. 6 børn.
- A. *Niels Christian Nielsen Esbjerg*, f. i Andrup d. 28/4 1875. cand. polyt. bygningsingeniør. ∞ d. 28/4 1907 med Helga Camille Rind, f. i Viborg d. 16/3 1885, † i Hedehusene d. 18/10 1934. Hun var datter af læderhandler I. P. Rind og hustru Therese Agerskov. 3 børn.
- Gerda Esbjerg, f. i Randers d. 16/3 1908. Uddannet sygeplejerske på Bispebjerg hospital. ∞ d. 27/10 1942 med forvalter Georg A. Petersen, f. i København d. 14/10 1904. 1 barn.
 - Hanne Esbjerg Petersen, f. i København d. 23/5 1943.

- b. Jørgen Rind Esbjerg, f. i Grindsted By og S. d. 11/5 1914. Tandlæge i Rødding, Sønderjylland. ∞ d. 27/12 1947 med tandlæge Kirsten Vogler, f. i Ålborg d. 16/5 1924. 1 barn.
1. Jens Esbjerg, f. på Gram sygehus d. 23/9 1949.
- c. Inge Esbjerg, f. Roskilde Mark (Hedehusene) d. 14/7 1922. Handelsuddannet hos A/S C. Schou. ∞ d. 21/5 1948 med tømmer Aage Marcussen, f. i Ebeltoft d. 22/11 1919.
- B. Hans Jessen Nielsen Esbjerg, f. i Andrup d. 23/8 1877. † på Sct. Lucas Stiftelse i København d. 25/8 1929. Gdj. i Brixbøl, Hygum og Grønlundgård pr. Brørup. ∞ d. 28/4 1905 med Laura Nielsine Riber, f. i Ølufvad Kro d. 21/3 1879. Datter af kroejer Christen Riber og hustru. Nu er hun husejer i Sdr. Varde. 5 børn.**
- a. Jens Christian Riber Esbjerg, f. i Brixbøl, Skads S. d. 4/4 1906. Gdj. »Grønlundgård«. ∞ d. 27/10 1933 med Inga Kirstine Jensen, f. i Sevel pr. Vinderup d. 13/7 1911. 6 børn. Alle født på Grønlundgård.
1. Hans Esbjerg, f. d. 28/8 1935.
 2. Ellen Margrethe Esbjerg, f. 21/10 1937.
 3. Kirsten Esbjerg, f. d. 26/4. 1939.
 4. Jørgen Esbjerg, f. d. 27/6 1941.
 5. Elisabet Esbjerg, f. d. 14/12 1945, † d. 15/1 1948.
 6. Niels Esbjerg, f. d. 21/2 1949.
- b. Elisabeth Riber Esbjerg, f. i Hygum, Vester Nebel S., d. 9/11 1907. ∞ d. 17/11 1931 med mejeribestyrer, Hee andelsmejeri, Vagn Roed, f. i Lejrskov S. d. 19/8 1898. 3 børn.
1. Erik Roed, f. i Eskelund, Brørup S., d. 1/4 1933.
 2. Inger Roed, f. i Hee d. 1/7 1936.
 3. Ebba Roed, f. i Hee d. 8/4 1942.
- c. Ejner Riber Esbjerg, f. i Hygum d. 4/3 1911. Gdj. i Harreby og nu »Kløvergården«, Føvling By og S. ∞ d. 30/6 1933 i Rødding frimenigheds kirke med Dagny Jensen, f. i Harreby pr. Fole d. 8/10 1913. 5 børn.

1. Ruth Esbjerg, f. i Harreby d. 1/9 1936.
 2. Anna Marie Esbjerg, f. i Harreby d. 24/1 1940.
 3. Hans Jessen Esbjerg, f. i Harreby d. 23/8 1941.
 4. Knud Erik Esbjerg, f. i Føvling d. 3/2 1946.
 5. Henning Esbjerg, f. i Føvling d. 20/11 1947.
- d. Anna Dorthea Riber Esbjerg, f. i Hygum d. 19/5 1914.
 ∞ d. 8/6 1941 med gdj. Peder Kristian Jensen, »Store Munkegård«, Snejbjerg By og S., f. d. 13/10 1909 i Videbæk, Herborg S. 4 børn, alle født på »Store Munkegård«.
1. Anna Esbjerg Jensen, f. d. 19/9 1943.
 2. Laura Esbjerg Jensen, f. d. 28/2 1945.
 3. Else Esbjerg Jensen, f. d. 22/9 1948.
 4. Peder Jensen, f. d. 12/4 1950.
- e. Anton Riber Esbjerg, f. i Hygum d. 17/11 1918. Uddannet bilmekaniker, har nu benzinforretning m. m. i Holstebro.
 ∞ d. 27/11 1946 med Astrid Nielsen, f. i Videbæk, Herborg S., d. 10/12 1925. 1 barn.
1. Elsebeth Esbjerg, f. i Varde d. 13/5 1948.
- C. *Carl Marinus Nielsen Esbjerg*, f. i Andrup, Skads S., d. 21/8 1879. Skræddermester på Frederiksberg 1904 til 1941. Nu husejer og rentier i Gladsaxe. Ugift.
- D. *Anton Nielsen Esbjerg*, f. i Andrup, Skads S., d. 29/5 1883, † s. st. 13/12 1918. Gdj. i Andrup. ∞ d. 13/10 1916 med Anne Nielsen, f. i Veldbæk, Jerne S., d. 27/3 1888. Datter af gdj. Jens Peder Nielsen i Veldbæk. Ingen børn.
- E. *Kirstine Nielsen Esbjerg*, f. i Andrup, Skads S., d. 18/4 1886, † i Lyngby d. 5/1 1926. ∞ d. 2/4 1914 med gartner Martin Chr. Albertsen, f. d. 10/10 1884. Herregårdsgartner i Norge, handsgartner i Herstedvester og Viborg. Nu gartner ved Odense kirkegård. Ingen børn.
- F. *Peder Andreas Eske Nielsen Esbjerg*, f. i Andrup, Skads S., d. 14/4 1892. Lærer og kirkesanger i Bording siden 1/8 1917. ∞ d. 9/8 1919 med Petra Maria Octavia Rørbæk Madsen, f.

i Bording skole d. 29/3 1891. Datter af den foregående lærer og kirkesanger i Bording. 2 børn.

1. Johanne Dorthea Rørbæk Esbjerg, f. i Bording d. 7/9 1920.
2. Herdis Tove Rørbæk Esbjerg, f. i Bording d. 26/6 1928.

III. *Mads Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 16/7 1848, † i Sadderup, Skads S., d. 11/6 1897. Ejer af Jerne Mølle d. 1/6 1879 til 1883. Gdj. »Ørnelund« i Darum til 1888, i Gredsted, Jernved S., til 1892 og i Sadderup til sin død. ∞ d. 24/9 1880 med Ane Kirstine Jensen, datter af gdj. Jes Nielsen Sørensen (Jes Vognsbøl) og hustru Edel Kirstine Frandsen. Hun var født i Brøndum By og S. d. 24/1 1854, † i Bramminge d. 21/3 1922. 2 børn.

A. *Karen Kirstine Nielsen Esbjerg*, f. i Jerne d. 30/6 1881, † på gården »Ørnelund« i Darum d. 15/1 1888.

B. *Niels Kristian Nielsen Esbjerg*, f. »Ørnelund«, Darum S., d. 26/4 1884. Overpostbud i Bramminge. ∞ d. 22/11 1907 med sin kusine Ane Jensine Jørgine Jensen, f. i Brøndum By og S. d. 4/11 1880. Datter af bygmester Jens Chr. Jensen i Brøndum, han blev kaldt Christian Maler, og hustru Bodil Margrethe Jessen, en søster til Niels's moder. Ingen børn.

IV. *Ane Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 2/5 1850, † s. st. d. 10/1 1923. ∞ d. 2/5 1874 med Jørgen Hansen, søn af gdj. Hans Jessen og hustru Ane Jørgensen i Andrup. Han er f. i Andrup, Skads S., d. 15/3 1846, gdj. i Andrup, Boldesager og Hygum. Husejer og købmand i Esbjerg. † sidste sted d. 26/11 1930. Ingen børn. Plejesøn Niels Esbjerg (II A).

V. *Ane Kirstine Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 15/3 1853, † »Hulkjærgård« pr. Brørup d. 10/1 1923. ∞ 1879 med gdj. Morten Hansen, f. i Gammelby, Jerne S., d. 1/11 1843, † på Ribe sygehus d. 7/2 1897. 2 børn.

A. *Hans Mortensen Elbo*, f. i Gammelby d. 16/11 1880, † d. 20/1 1950 i Lyngby. Gdj. »Hulkjærgård« pr. Brørup. Sagfører, cand. jur. i København og Lyngby. Ugift.

- B. *Karoline Hansen Elbo*, f. i Gammelby d. 10/3 1888. 2 børn.
- a. *Morten Hansen Elbo*, f. i Brørup d. 25/7 1921. Blomstergartner ved Vestre kirkegård.
 - b. *Anne Kirstine Hansen Elbo*, f. i Brørup d. 16/12 1922. Kontorassistent ved postvæsenet.
- VI. *Niels Peder Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 14/1 1855. Gdj. i Veldbæk. † i Veldbæk d. 21/11 1916. ∞ I d. 25/11 1879 med kusinen *Johanne Marie Sørensen*, f. d. 18/8 1855, † i Veldbæk d. 23/10 1895. Hun var en datter af gdj. *Søren Christensen* i Boldesager, en broder til *Niels Esbjerg*, og hustru *Maren Jørgensen*. 5 børn. ∞ II d. 26/3 1904 med *Ane Dorthea Kristensen*, f. i Skads By og S., d. 2/5 1865, † i Veldbæk d. 29/8 1936. 3 børn.
- A. I. *Niels Christian Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk d. 21/2 1881, † på Odense sygehus d. 6/12 1942. Landbrugskandidat og forsøgsleder på Blangstedgård. ∞ d. 15/10 1910 med *Ellen Kirstine Bønløkke Nikolajsen*, f. d. 12/5 1881 »Lundbæk«, Ålsrode, Ålsø S. Datter af lærer og gdj. *Niels Nikolajsen* og hustru *Karen Bønløkke*. 3 børn.
- a. *Johanne Marie Nikolajsen Esbjerg*, f. i Boldesager, Jerne S., d. 27/8 1911. Lærerinde ved Odense kommunale skolevæsen.
 - b. *Niels Nikolajsen Esbjerg*, forpagter af Lundskovgård, Snekstrup pr. Odense, f. i Boldesager, Jerne S. d. 30/7 1913. ∞ d. 12/4 1941 med husholdningslærerinde *Eva Jessen*, f. i Lundager pr. Assens d. 19/12 1919. 3 børn.
 1. *Ellen Esbjerg*, f. i Snekstrup d. 27/5 1942.
 2. *Kirsten Esbjerg*, f. i Snekstrup d. 14/3 1945.
 3. *Anne Esbjerg*, f. i Snekstrup d. 14/11 1948.
 - c. *Karen Nikolajsen Esbjerg*, f. på Blangstedgård pr. Odense d. 24/5 1916. Arkitekt hos *Christiani & Nielsen* i Venezuela. ∞ d. 29/1 1950 med *Lars Knudsen*, ingeniør hos *Christiani & Nielsen* i Venezuela.

- B.I. *Søren Christian Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk, Jerne S., d. 6/1 1883. Øvrige oplysninger savnes.
- C.I. *Karl Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk, Jerne S., d. 22/10 1885, † s. st. d. 9/2 1905.
- D.I. *Magnus Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk, Jerne S., d. 4/6 1890. Udvandret til USA og blev der gift med en dame fra Vendsyssel ved navn Laura. 4 børn. Øvrige oplysninger savnes.
- a. Alfred Peder Esbjerg, f. 1920.
 - b. Reimund Magnus Esbjerg, f. 1922.
 - c. Evelyn Esbjerg, f. 1923.
 - d. Betty Esbjerg, f. 1925.
- Reimund deltog som amerikansk soldat i verdenskrigen. Var med under invasionen i Frankrig 1945. Er gift med en tysk dame.
- E.I. *Kirstine Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk d. 4/10 1894. ∞ d. 12/5 1928 med gdj. i Sadderup, Skads S., Adolf Hansen, f. i Darum d. 3/6 1895, † i Sadderup d. 30/12 1948.
- F.II. *Johannes Marinus Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk d. 24/10 1904. Handeltsgartner i Andrup. ∞ d. 20/5 1932 med Ellen Augusta Kirstine Jensen, f. i Oxvang, Skads S., d. 20/8 1901. 1 barn.
- a. Peder Esbjerg, f. i Andrup d. 26/1 1937.
- G.II. *Karen Johanne Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk d. 6/3 1906. ∞ d. 6/9 1930 med gdj. i Brørup og nu i Veldbæk (Karens fødegård) Anton Carl Jepsen, f. i Nordby på Fanø d. 14/2 1900. 3 børn.
- a. Anna Dorthea Esbjerg Jepsen, f. i Brørup d. 24/3 1932.
 - b. Inger Esbjerg Jepsen, f. i Brørup d. 23/1 1934.
 - c. Hans Peder Esbjerg Jepsen, f. i Veldbæk d. 1/7 1944.
- H.II. *Laura Ester Nielsen Esbjerg*, f. i Veldbæk d. 3/1 1909. ∞ d. 10/11 1934 med gdj. i Måde, Jerne S., Holger Andreas Munk, f. i Måde d. 21/12 1906. 3 børn.

- a. Anna Katrine Munk, f. i Måde d. 9/10 1936.
 - b. Kristen Nielsen Munk, f. i Måde d. 16/8 1939.
 - c. Niels Arne Munk, f. i Måde d. 5/9 1943.
- VII. *Dorthe Marie Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 21/9 1856, † i Hyllerslev, Janderup S., d. 6/3 1899. ∞ i St. Johannes Kirke i København d. 19/9 1880 med lærer og organist i Hyllerslev Søren Hansen Elbo, f. i Gammelby, Jerne S., d. 11/4 1854, † i Varde d. 26/11 1935. 13 børn, hvoraf de 10 døde ugifte, de fleste som små.
- A. *Valborg Hansen Elbo*, f. i København d. 4/6 1881. ∞ d. 13/10 1905 med vognmand og entreprenør i Varde Søren P. Lønborg, f. d. 19/8 1877. 1 barn.
 - a. Marie Lønborg, f. d. 17/4 1913, † d. 6/12 1943.
 - B. *Agnes K. M. Hansen Elbo*, f. i Hyllerslev, Janderup S., d. 15/4 1884. ∞ d. 31/5 1905 med hotelejer i Agerbæk L. W. F. Bøgesvang, f. i Gredsted, Jernved S., d. 15/9 1879. 5 børn.
 - a. Marie Dorthea Bøgesvang, f. d. 28/10 1905. Er gift og har 2 sønner.
 - b. Ingeborg Bøgesvang, f. d. 28/7 1907. Er gift og har 1 søn.
 - c. Villads Elbo Bøgesvang, f. d. 12/4 1909. Er gift og har 1 søn og 2 døtre.
 - d. J. Axel Johan Bøgesvang, f. d. 10/6 1913. Er gift og har 1 datter.
 - e. Johanne Juliane Bøgesvang, f. 13/5 1917. Er gift og har 1 datter.
 - C. *Helga Kirstine Hansen Elbo*, f. i Hyllerslev, Janderup S., d. 15/11 1889. ∞ d. 13/5 1923 med gdj. af »Kongsgården«, Kongstrup pr. Refsnæs, Anders Peder Andersen, f. d. 17/3 1890 på »Kongsgården«. 1 barn.
 - a. Aase Marie Elbo Andersen, f. d. 7/8 1925 på »Kongsgården«.
- VIII. *Søren Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 22/10 1858, † i Bramminge d. 27/10 1934. ∞ I d. 11/6 1885 med Frandsine Jessen, datter af Jes Vognsbøl og hustru og søster til Mads Esbjergs (III) hustru.

Hun er født i Brøndum d. 25/4 1860, † i Esbjerg d. 24/8 1886.
Ingen børn.

∞ II d. 14/9 1888 med Kirstine Pedertrine Kristensen, datter af
gdj. i Allerup, Sneum S., Kristen Hansen og hustru Anna Cathrine,
f. d. 30/6 1866, † i Esbjerg d. 1/3 1943. 3 børn.

A. *Karen Frandsine Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 5/6 1889 (flere
data er tidligere anført). ∞ d. 18/4 1927 med bankdirektør i
Sydijysk Landmandsbank i Ribe J. Jepsen, søn af gæstgiver
Jepsen i Ribe, f. d. 7/11 1886. Mange tillidshverv. Ingen børn.

B. *Ane Kathrine Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 5/7 1890, † i
Ribe d. 14/11 1931. Defektrice på Bramminge apotek. Lærer-
indeeksamen fra N. Nissum seminarium 1922. ∞ d. 29/5 1926
med arkitekt Johannes Christian Axel Hansen, f. i Hjørring d.
10/8 1885, † i Ribe d. 21/4 1935. Han var søn af skolebestyrer,
mag. scient. Hans Peter Christian Hansen og hustru Elise Mar-
grethe Olsen. Han var assistent hos arkitekt Lønborg Jensen og
ledede arbejdet ved restaurering af St. Catarinakirken og Sorte-
brødreklosteret med flere arbejder i Ribe. Yderligere oplysning-
er i Weilbach's kunstnerleksikon. 1 barn.

a. Erik Hansen, f. i Ribe d. 13/5 1927. Matematisk student fra
Ribe katedralskole 1945. Uddannes til arkitekt på Kunst-
akademiets bygningsskole.

C. *Agnes Esbjerg*, f. d. 7/2 1900. ∞ d. 4/5 1924 med overassistent
Aage Hein, Varde, f. d. 20/12 1900, søn af smedem. Thomas
Hein, Opsneum. 3 børn.

a. Bente Esbjerg Hein, f. d. 15/5 1925. Student fra Esbjerg
statsskole 1943. ∞ d. 31/7 1948 med stud. polyt. Knud
Anker Tangby, f. i Varde d. 13/9 1923. Studerer i London
til luftfartsingeniør.

b. Dorte Esbjerg Hein, f. d. 8/7 1928. Student fra Esbjerg
statsskole 1946. Uddannes til børnehavelærerinde på Frøbels
seminarium.

c. Søren Aage Hein, f. d. 5/5 1935.

- IX. *Christian Carl Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 14/3 1871, † s. st. d. 1/5 1946. Gdj. i Esbjerg. ∞ I d. 20/11 1896 med Karen Ane Marie Tonnesen, f. i Tobøl, Guldager S., d. 3/4 1874, † i Esbjerg d. 5/11 1915. 3 børn.
∞ II d. 11/12 1930 med Jakobine Sophie Jensen, f. i Guldager d. 30/4 1890. Datter af smedemester Peter Chr. Jensen og hustru. Ingen børn.
- A.I. *Nielsine Kirstine Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 9/12 1900. ∞ d. 26/7 1923 med slagteridirektør i Vojens Niels Thorvald Mossing Jensen, f. i Odder d. 18/1 1899. 2 børn.
a. Else Mossing Jensen, f. i Gråsten d. 15/3 1927. ∞ d. 1/7 1947 med premierløjtnant Niels Christian Larsen, f. d. 9/9 1921 i Trans pr. Ramme.
b. Niels Mossing Jensen, f. i Vojens d. 13/8 1932.
- B. *Hans Chr. Tonnesen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 28/8 1903, stats-eksamineret ejendomsmægler og husejer i Vridsløselille. ∞ d. 28/4 1934 med Mariane Jensen, f. i Udbyhøj d. 8/11 1901, datter af fisker Marius Jensen, Råby. 1 barn.
a. John Esbjerg, f. d. 26/7 1945.
- C. *Niels Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 28/9 1915, † d. 22/2 1916.
- X. *Nielsine Kirstine Nielsen Esbjerg*, f. i Esbjerg d. 12/3 1873, † s. st. d. 23/8 1897. ∞ 1895 med gdj. i Esbjerg Mads Pedersen, f. i Måde d. 27/10 1867, † i Esbjerg d. 24/7 1929. Ingen børn.

EFTERSKRIFT

Der er i tidens løb skrevet meget om Esbjerg af folk, der er mere vant til at føre pennen end jeg. Bortset fra det, der er udsprungen af en mere end frodig fantasi, synes jeg, at der i bøger og ved forskellige lejligheder, således ved radioudsendelsen i anledning af byens 50 års købstadsjubileum ved nytårstid 1949, er gjort for meget arbejde på at fremstille byens fortid som meget sølle.

I radioudsendelsen hed det sig, at gaderne for 50 år siden kun var sandstribet. En dame blev interviewet og fortalte, at hendes mand tjente 15 kr. ugentlig, og radiodamen var lige ved at besvime ved at høre om denne lille ugeløn. Det lyder også underligt for ører af i dag; men det var en ugeløn, der var almindelig også i andre byer dengang. For resten tjente de ved skibene på havnen betydeligt mere, tit over det dobbelte, og de 15 kr. var vel nærmest et minimum. Her kan anføres, at jeg kan huske, at en arbejder ved tærskning vinterdage har fået i løn pr. dag 50 øre plus kost.

Velstand var der ikke i byen, det var fra 1869 til 99 en befolkning uden meget jordisk gods, men med mange gode sunde børn. Man kunne ikke undgå at lægge mærke til det gode sammenhold, der var blandt hele befolkningen, og den energi og viljestyrke, der blev lagt for dagen for at nå bedre frem, hvilket i høj grad må respekteres og beundres. Mange higede efter at få eget hus, og her fandt en del støtte og gode råd hos Niels Esbjerg.

Jeg erindrer også at have læst, at ved indvielsen af Vor Frelsers kirke og kirkegård blev stenhugger Witt begravet mellem lyngtørvene. Hvorfra disse lyngtørv skulle være kommen, forstår jeg ikke rigtig, da arealet var dyrket 1868. Den daværende ejer af Nygården har fortalt mig, at han dette år

havde ca. 10 td. land besæet med rug nord for Skolegade indbefattet kirkegårdsens areal. Endvidere erindrer jeg inden indvielsen at have set mænd i gang med planering og anlæg af gange på kirkegården under ledelse af gartner Søren Pedersen, om jeg husker rigtig.

At Esbjerggårdene, Strandby og Rørkjær, 1868 var rent bondeland, er en kendsgerning, ligeså, at der fandtes betydelige hedearealer, men betydelige arealer var under ploven og blev efter datidens forhold drevet ret godt. For Niels Esbjerg's gård er tidligere anført avlingen og kvægbesætningens størrelse i tiden før 1868 (17 malkekøer og 17 ungkreaturer).

Som dreng erindrer jeg at have set frodige kløvermarker og bølgende kornagre på Esbjerggårdenes jorder. For ikke at bygge for meget på drengefantasi kan nogle tal fortælle lidt om dyrkede arealer i 80erne. Foruden lidt ungkreaturer holdtes der på Esbjerggårdenes jorder ca. 50 malkekøer fordelt på følgende måde: Vognmand Pogge havde 12 stk. malkekøer, Niels Esbjerg 12 stk., vognmand Jakob Bech, der havde et stykke jord i forpagtning, som ejedes af manufakturhandler Christiansen, havde 6 stk. malkekøer, skrædder Niels Gregersen havde 3—4 stk., hotelejer H. Wulf Petersen, der ejede ca. 7 td. land nord for Nygårdsvej, havde 3—4 stk., og så var der Nygården, i hvis stald jeg aldrig har været, den havde antagelig 14 stk. malkekøer.

En anden kendsgerning var, at medens Esbjerg by var en del af Jerne-Skads kommune, skete der forsømmelser på næsten alle områder. Landboerne var i flertal i sognerådet indtil december 1891, da byen erobrede 7 af sognerådets 9 mandater, og så kom adskillelsen 1894, så Esbjerg sammen med Strandby og Rørkjær blev en selvstændig landkommune. Der blev valgt et sogneråd uden megen skelen efter politiske linier, der krævedes dygtige og energiske folk, der var opgaven voksen, og det var ikke småting, der blev udrettet i de 5 år, der gik, inden byen blev købstad 1899. Der kan nævnes anlæg af både gasværk og vandværk, bygning af skole og store vejarbejder. Kongensgade har jeg aldrig set som en sandstribе (jf. radioen), den var amtsvej og havde en god befæstelse af slæde skærver, så den stod på højde med de fleste chausseer på den tid. Den blev overtaget af byen og blev asfalteret. Andre gader havde fået en ubetydelig befæstelse af harpet grus (runde sten), og om efteråret og vinteren var det et almindeligt syn at

se vognmænd køre fast med bygningsmateriale, så der måtte lettes på lasten for at nå videre frem. Nogle af disse gader fik brolægning. Der blev af sognerådet lagt en beundringsværdig energi og arbejdsævne for dagen, store resultater opnåedes trods befolkningens ringe skatteevne.

At byen som købstad stadig er avanceret frem i et for andre byer ukendt tempo er et faktum til ære for bystyret og beboerne. Men al ære og agtelse for pionererne, der 1868 og følgende år strømmede til byen fra alle egne af landet, ja, endog fra nabolandene mod nord og syd. Det var hovedsagelig folk uden mange penge på lommen, men oftest folk, der var besjælet af arbejdsævne, sejt udholdenhed, flid og nøjsomhed. Der måtte arbejdes hårdt for at bjerge føden, så de dovne og slappe forsvandt hurtigt fra pladsen. Hver familie var en ener, der var ingen slægtskabsbånd mellem de forskellige familier, ingen fælles minder, der bandt. Enhver måtte se at klare sig selv. Det eneste bånd, der bandt pionererne sammen og holdt modet oppe også i mørke tider, der ikke udeblev, var fælles skæbne, kærlighed til byen, interessen for dens fremtid og håbet, bestyrket af spådomme om en strålende fremtid for deres by.

I min bedstefader Niels Esbjergs hjem har jeg i min drengetid set mange forskellige af byens borgere. Der kom byens spidser, der tit havde ærinde i forretningsanliggender, og byens mindre velstillede, når det var sløjt med fortjenesten, eller de var hjemløst af sygdom, så en håndsrækning var tiltrængt. Mange gode navne erindres. Her skal foruden dr. med. O. Bruun og hotelejer Spangsberg, hvis betydning var stor, endnu nævnes navnet på en mand, der havde stor indflydelse på den unge bys udvikling, en mand Niels Esbjerg agtede højt og følte sig særlig tilknyttet. Det var proprietær Breinholt, han var en ualmindelig elskværdig og retlinet mand, altid parat med råd og dåd, når det gjald byens vel og altid villig til at åbne pengepungen, når der kaldtes på frivillige bidrag til gode formål.

Endvidere skal nævnes to mænd, jeg som dreng især beundrede. Den ene var Peter Jensen, kaldet Tusindkunstneren, efter min og fleres opfattelse var der ingen grænser for, hvad han kunde præstere af tekniske vidundere. Han var udlært snedker og tømmer og kom til Esbjerg fra Sønderjylland blandt de første pionerer. Efter at have været havnearbejder et års tid byggede han et atelier og blev byens første fotograf. Han anlagde byens første vandværk

ved havnen, beregnet på skibenes forsyning med vand. Senere drev han med flere svende stor blikkenslagerforretning i nogle år. Da to eller tre af landets købstæder havde fået telefon først i 80'erne, syntes tusindkunstneren, at Esbjerg også måtte have en sådan talemaskine (den blev også kaldt sladre-maskinen), og han anlagde byens første telefonnet, vist 1884—85. Arbejdet med telefonanlægget førte med sig, at han blev elektriker og virkede som første mand i dette fag i sin by.

Han var i besiddelse af et medfødt teknisk snilde, så han formåede at fremstille de fleste maskiner, han så.

Den anden, jeg i mine drengeår beundrede, var brøndgraver Toft, han havde bajonetben, og tit så man ham i købmand Pallesens butik, hvor han underholdt kunder, der havde tid til at høre på ham, med sine svære bedrifter dels som brøndgraver, dels som »tandlæge«. Der var på den tid ingen tandlæge i byen. Fik folk tandpine og skulle have en tand fjernet, var dr. Bruun til tjeneste for en betaling af 2 kroner; men doktoren havde en vældig konkurrent i brøndgraveren, der udførte en tandudtrækning for 1 krone. Efter hans egen udtalelse var han langt bedre til det arbejde end doktoren. Hans speciale ved tandudtrækning bestod i, at han forinden anvendelsen af tangen med sin lommekniv skar kødet løst omkring tandhalsen.

Det hændte sig i disse dage, at en smed i Skads fik tandpine og for at dulme smerterne, badede han den dårlige tand med brændevin; men da han til daglig var vant til at indtage temmelig store doser af denne vare, skulle der meget til i denne specielle anledning, hvilket havde til følge, at da smeden henvendte sig til dr. Bruun for at få tanden trukket ud, blev han anmodet om at gå og så komme igen, når han blev ædru. På gaden traf smeden en dreng, til hvem han klagede sin nød. Drengen vidste straks råd, idet han henviste smeden til Toft og fulgte ham derud for en betaling af 10 øre, og så blev sagen klaret.

Anførte hændelse har jeg hørt Toft fortælle flere gange, men på den måde, at doktoren ikke magtede at trække smedens tand ud, og at enhver dreng i byen kendte Toft og vidste, at han var dygtig til at trække tænder ud. Toft sluttede gerne sin fortælling med følgende udtalelse: »Hvad tandudtrækning angår, da kan dr. Bruun ikke gøre mig noget, de vanskeligste tilfælde kommer til Toft, og så får folk det udført for det halve.«

Gode ord at salmisten P. Gerhardt:

På herren må du agte,
hvis det dig vel skal gå,
hans gerning du betragte,
hvis din skal vel bestå!
Ved sorg og selvskabt plage
du intet retter ud,
thi intet kan du tage,
alt kan du få af Gud.

PERSONALHISTORISK INSTITUTS BEMÆRKNING TIL ANETAVLEN

Ved udarbejdelsen af anetavlen er der foruden kirkebøger anvendt folketællinger, lægdsruller, skattelister, godsers skifte- og fæstevæsen m. v.

De i ældre kirkebøger almindeligvis anvendte latinske søn- og helligdagsbetegnelser er omregnet til kalenderdato. Vielsesindførelser er for tiden før 1814 meget mangelfulde, og navnlig er der store lakuner for Jerne sogns vedkommende; men hvor året har kunnet skønnes, f. eks. efter det første barns fødsel, er det sat i en parentes.

Alle linier er fulgt så langt tilbage, det har været muligt med de bevarede kilder, og når derfor en linie standser op, må det forstås således, at enten har kilderne svigtet, eller at de pågældende ikke ses at være døbt i det sogn, hvori de har levet. Ofte er også omliggende sognes kirkebøger efterset.

Den lige mandslinie er ført til gårdmand i Måde, Jerne sogn, Thomas Sørensen, født 1763, død 1731. I matriklen for 1668 nævnes der flere af navnet Søren i Måde, der kunne være fader til Thomas Sørensen. Der kan dog ikke skaffes bevis for, hvem der er den rette, især da skiftevesenet helt svigter for den tid.

I en enkelt linie føres anerne op til sognepræst i Henne Poul Christensen Skads, død 1665. En datter af ham var gift med præsten i Nørre Nebel, Peder Christensen Høst, der havde 5 sønner og 4 døtre, af hvilke sidste en var gift med præsten H. P. Bartsvær i Jerne, medens af sønnerne Jacob Høst var sognepræst i Nørre Nebel og Sven Høst i Holstebro.

På tavlen fremkommer gårdmand i Oksby Graves Sørensen, født 1676. Dennes søn, gårdmand i Nørballe ved Oksby, som døde 1790, havde en datter, Rebekke Sørensdatter, død 1865, der ægtede smed i Odden på Fanø Abraham Lorentzen. Dennes søn, smed Søren Abrahamsen (1796—1875), var fader til skibsreder Mads S. Abrahamsen, død 1897, hvis søn, læge i København J. M. Abrahamsen, død 1920, blev fader til nulevende overkirurg Harald Retlev Abrahamsen og professor, dr. phil. Erik Abrahamsen m. fl., jfr. Kraks blå bog.

Stamfaderen Søren Thomsen i Måde var gift med Anne Hansdatter. Hun havde en søster, Kirsten Hansdatter (1709—65), som i ægteskab med Niels Thomsen i Jerne havde sønnen tømrer i Sønderho på Fanø Hans Nielsen Jerne, død 1799. Dennes sønnesøn, skipper Thomas Nielsen Jerne, død 1874, er farfader til nulevende direktør, dr. tekn. Hans J. Jerne, født 1877, jfr. Kraks blå bog.

Gårdmand i Gjesing i Brøndum sogn Hans Jensen, død 1756, havde endvidere en datter Anne, som i ægteskab med Christen Bertelsen i Kvaglund i Jerne sogn havde sønnen husmand i Gjesing Bertel Christensen, død 1808. Dennes datter Anne Bertelsen var gift med gårdmand i Gjesing Morten Mortensen, død 1866, hvis datter Abalone Mortensen var gift med gårdmand i Nørby i Visby sogn Hans Jepsen, død 1877. Disse var morforældre til landstingsmand, gårdejer H. Jepsen Christensen, K. af Dbg., Dbmd. jfr. Kraks blå bog.

INDHOLD

Indledning	5
Niels C. Esbjergs forældre	7
Niels C. Esbjergs søskende	10
Niels C. Esbjergs svigerforældre	12
Niels C. Esbjergs svogre	14
Niels C. Esbjergs barndom og ungdom	17
Ejendoms købet	20
Lidt fra fortiden	23
Niels C. Esbjergs hustru og børn	27
Niels C. Esbjerg som gårdejer	36
Besættelsen af landet 1864	45
Jerne mølle	47
Skifte med Karens børn	48
Første teglværk i Esbjerg	49
Janderup folkehøjskole	51
Niels C. Esbjerg medejer af skibe	51
Indbyggerne i Esbjerg 1868	52
Jordafståelse til staten	54
Udstykningen til bebyggelse	55
Niels C. Esbjergs pengeanbringelser	60
Bedstefader, som jeg har kendt ham	61
Et par historier	66
Niels C. Esbjergs børn og børnebørn	71
Niels C. Esbjergs efterkommere	75
Efterskrift	85
Personalhistorisk Instituts bemærkninger	89
Anetavlen	93

Thomas Sørensen
Gårdmand i Måde
i Jerne Sogn.
* 1673,
begravet i Jerne
27/5 1731.

Søren Thomsen
Fhv. gårdmand i
Måde i Jerne Sogn.
* Måde 1711,
begravet i Jerne
7/12 1800.

Niels Sørensen
Gårdmand i Måde
i Jerne Sogn.
* Måde 17/5 1754,
† ssts. 29/8 1816.

Anne Hansdatter
* 1771,
begravet i Jerne
17/8 1800.

Christen Nielsen
Gårdmand i Jerne.
* 1702,
begravet i Jerne
5/9 1779.

∞ Jerne 23/2 1779.

Christen Nielsen
Gårdmand i Måde
i Jerne Sogn.
* Måde 24/11 1789,
† ssts. 1/12 1856.

Mette Hansdatter
* 1710,
begravet i Jerne
6/6 1781.

Stine Christensdatter
* Jerne 18/11 1754,
† Måde 29/12 1835.

∞ Jerne 22/11 1817.

Niels Christensen
Gårdejer i Esbjerg.
* Måde 24/7 1819,
† Esbjerg 18/5 1895.

Hans Sørensen **Johanne Nielsdatter**
Gårdmand
i Rørkjær.

∞ 5/4 1697.

Søren Hansen **Johanne Pedersdatter**
Gårdmand i Rørkjær. Spangsberg
* 1698 + 1780.

Mads Thomsen
Gårdmand i Lykke
i Jerne Sogn.
* 1715,
begravet i Jerne
2/2 1777.

Søren Madsen Lyche
Gårdmand i Esbjerg
i Jerne Sogn.
* Jerne 26/9 1751,
† Esbjerg 21/5 1813.

Anne Sørensdatter
* 1718,
begravet i Jerne
9/5 1784.

Anne Sørensdatter
* Esbjerg 31/1 1796,
† Måde 5/12 1856.

Peder Christensen (Esberg)
Gårdmand i Esbjerg
i Jerne Sogn.
* 1704,
begravet i Jerne
27/3 1757.

Dorthe Pedersdatter Esberg
* Esbjerg 4/12 1751,
begravet i Jerne 1/6 1809.

Kirsten Jensdatter
* 1716,
begravet i Jerne
8/3 1807.

Jørgensen Bramdrup
Gårdmand i Jerne.
* 1706,
† i Jerne 2/5 1769.

∞ Jerne 20/10 1753.

Peder Jensen
Gårdmand i Måde
i Jerne Sogn.
Døbt ssts.
19/3 1769,
begr. ssts. 3/5 1812.

Jens Pedersen
Gårdmand i Måde
i Jerne Sogn.
* Måde 12/12 1795,
† Måde 1/1 1866.

∞ 1° Jerne 2/4.

Maren Therkildsdatter
* 1728,
† Jerne 5/2 1816.

Niels Thomsen
Gårdmand i Gam-
melby i Jerne Sogn.
* 1729,
begravet i Jerne
30/4 1790.

∞ Jerne 19/4 1760.

Karen Nielsdatter
Døbt i Jerne 18/9 1768,
† Måde 25/8 1839.

∞ (1816).

Karen Jensen
* Måde 27/3 1820,
† Esbjerg 15/3 1862.

Poul Christensen Skads
Sognepræst i Henne
i Ribe Stift.
† i Henne 1665.

Lisbeth Jensdatter
†

Christen Poulsen Henne **Helene Andersdatter**
Sognepræst i Henne. (∞ 1° Kjeld Lydiksen
† ssts. 1681. i Møgeltønder.)

Niels Heeman
Sognefoged i Henne.
† ssts. (1705).

Lisbeth Christensdatter, Henne
† (efter 1705).

Gravers Søren
Gårdmand i Ok
* 1676,
begravet i Oks
11/5 1749.

∞

Niels Nielsen Heeman
Sognefoged i Oksby.
* i Henne (1695),
begravet i Oksby
11/2 1740.

Niels Nielsen Heeman
Gårdmand og sognefoged
i Gesing i Brøndum Sogn.
* Oksby 1726,
begravet i Brøndum 2/12 1792.
∞ 1° Ane Pedersdatter + 1775.

Anne
Døbt
5/
† Måd

∞ 2° Brø

Hans Sørensen **Johanne Nielsdatter**
Gårdmand
i Rørkjær.

∞ 5/4 1697.

Søren Hansen **Johanne Pedersdatter**
Gårdmand i Rørkjær. Spangsberg
* 1698 † 1780.

Nielsen
i Jerne.
702,
st i Jerne
1779.

Mette Hansdatter
* 1710,
begravet i Jerne
6/6 1781.

Mads Thomsen
Gårdmand i Lykke
i Jerne Sogn.
* 1715,
begravet i Jerne
2/2 1777.

Anne Sørensdatter
* 1718,
begravet i Jerne
9/5 1784.

Peder Christensen (Esberg)
Gårdmand i Esbjerg
i Jerne Sogn.
* 1704,
begravet i Jerne
27/3 1757.

Kirsten Jensdatter
* 1716,
begravet i Jerne
8/3 1807.

Jens Pedersen Bramdrup
Gårdmand i Jerne.
* 1706,
begravet i Jerne 2/5 1769.

Maren Therkildsdatter
* 1728,
† Jerne 5/2 1816.

Niels Thomsen
Gårdmand i Gam-
melby i Jerne Sogn.
* 1729,
begravet i Jerne
30/4 1790.

Anne Jensdatter
* 1726,
begravet i Jerne
8/12 1785.

Niels Nielsen Heeman
Sognedegn i Oksby.
* i Henne (1695),
begravet i Oksby
11/2 1740.

Mette Graversdatter
* Oksby 1699,
† (efter 1740, men ej
i Oksby).

Mads Sørensen
Gårdmand i Gesing
i Brøndum Sogn.
* 1704,
begravet i Brøndum
20/5 1766.

Kirsten Hansdatter
* Gesing 1719,
begravet i Brøndum
20/5 1752.

∞

∞

∞

∞ Jerne 20/10 1753.

∞ Jerne 19/4 1760.

∞

∞ 1° (1745)

Stine Christensdatter
* Jerne 18/11 1754,
† Måde 29/12 1835.

Søren Madsen Lyche
Gårdmand i Esbjerg
i Jerne Sogn.
* Jerne 26/9 1751,
† Esbjerg 21/5 1813.

Dorthe Pedersdatter Esberg
* Esbjerg 4/12 1751,
begravet i Jerne 1/6 1809.

Peder Jensen
Gårdmand i Måde
i Jerne Sogn.
Døbt ssts.
19/3 1769,
begr. ssts. 3/5 1812.

Karen Nielsdatter
Døbt i Jerne 18/9 1768,
† Måde 25/8 1839.

Niels Nielsen Heeman
Gårdmand og sognefoged
i Gesing i Brøndum Sogn.
* Oksby 1726,
begravet i Brøndum 2/12 1792.
∞ 1° Ane Pedersdatter † 1775.

Karen Madsdatter
Døbt i Brøndum
11/3 1750,
† Gesing 11/3 1811.
∞ 2° gårdmand
Niels Nielsen.

∞ Jerne 9/10 1778.

∞ 2° Jerne 20/11 1795.

∞ 2° Brøndum 30/9 1775.

19.
an
e
39,
6.

Anne Sørensdatter
* Esbjerg 31/1 1796,
† Måde 5/12 1856.

Jens Pedersen
Gårdmand i Måde
i Jerne Sogn.
* Måde 12/12 1795,
† Måde 1/1 1866.

Anne Nielsdatter
Døbt i Brøndum
5/12 1779,
† Måde 15/2 1865.

∞ (1816).

∞ Jerne 22/11 1817.

Niels Christensen
Gårdejer i Esbjerg.
* Måde 24/7 1819,
† Esbjerg 18/5 1895.

Karen Jensen
* Måde 27/3 1820,
† Esbjerg 15/3 1862.

∞ 1° Jerne 21844.

Poul Christensen Skads **Lisbeth Jensdatter**
Sognepræst i Henne †
i Ribe Stift.
† i Henne 1665.

∞

Christen Poulsen Henne **Helene Andersdatter**
Sognepræst i Henne. (∞ 1° Kjeld Lydixsen
† ssts. 1681. i Møgeltoender.)

∞

Niels Heeman
Sognedegn i Henne.
† ssts. (1705).

Lisbeth Christensdatter, Henne
† (efter 1705).

Gravers Sørensen
Gårdmand i Oksby.
* 1676,
begravet i Oksby
11/5 1749.

Hans Jensen
Gårdmand i Gesing
i Brøndum Sogn.
begravet ssts.
25/11 1756.

∞